

לקוטי תורה • שבת שובה • מאמר 1

שובה ישראל כו'

”שובה ישראל”

ל”הוי” הוא אלקים” יש שתי משמעויות: חסדו היוצר של הוי” הוא אחד עם הצמצום של אלקים — היחוד שהצדיק בונה שלב אחר שלב; ולפני עצמותו של ה’, הוי” עצמו אינו אלא צמצום. התשובה, שהיא דילוג מעומק הלב אל אנכי שלמעלה מן השם, מגיעה למשמעות השנייה. לכן ”שובה ישראל עד הוי” אלקיך” פירושו: שוב עד שהוי” יהיה לך כמו אלקים.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית

/likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/1

הנקודה

ל"הוי" הוא אלקים" יש שתי משמעויות: חסדו היוצר של הוי" הוא אחד עם הצמצום של אלקים — היחוד שהצדיק בונה שלב אחר שלב; ולפני עצמותו של ה', הוי" עצמו אינו אלא צמצום. התשובה, שהיא דילוג מעומק הלב אל אנכי שלמעלה מן השם, מגיעה למשמעות השנייה. לכן "שובה ישראל עד הוי" אלקיך" פירושו: שוב עד שהוי" יהיה לך כמו אלקים.

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

המאמר פותח בתכלית הבריאה: ה' רצה דירה בתחתונים, והיא נבנית כאשר ההסתר של העולם מוכנע והופך לאור, באמצעות יחוד הוי" ואלקים בשמים ובארץ — כלומר, בכל מדרגה של הנשמה. יעקב עושה זאת מתוך המאבק; ישראל כבר עומד למעלה מאלקים. הקריאה הכפולה בהר הכרמל, "הוי" הוא האלקים", מבטאת את שתי המשמעויות של הביטוי: חסדו היוצר של הוי" והצמצום של אלקים הם אחד; ולגבי עצמותו של ה', הוי" עצמו אינו אלא צמצום. הצדיק עולה בסדר, כפי שניכר בנדרו של יעקב, אבל החטא פוגם באותיות השם ומכבה את נר הנשמה, ולכן החוטא אינו יכול לעלות שלב אחר שלב. תיקונו הוא קריאה מעומק הלב ורחמים על הניצוץ האלקי שלו, שבאמצעותם הוא מדלג אל אנכי, שלמעלה מן השם, שממנו נמשכת הסליחה באמצעות שלוש עשרה מידות הרחמים. לאחר מכן הוא חוזר לתורה ולמצוות באור גדול יותר, כמו אלומות שצמחו מזרע. תבור, כרמל וסיני, וכן סדר קריאת שמע ותפילת שמונה עשרה, ממחישים את שני המסלולים.

מבנה

1	יעקב וישראל ¹¹	תכלית הבריאה היא להפוך את ההסתר לאור באמצעות יחוד הוי" ואלקים בכל ארבע מדרגות הנשמה; יעקב עושה זאת מתוך המאבק, כיחוד התחתון, ואילו ישראל עומד למעלה מאלקים.
2	שתי משמעויות ל"הוי" הוא אלקים" ³⁻²¹	הקריאה הכפולה בכרמל: חסדו של הוי" אחד עם הצמצום של אלקים, ולפני עצמותו של ה' הוי" עצמו אינו אלא צמצום. נדרו של יעקב עולה אל התפיסה הזאת שלב אחר שלב, בדרך הצדיקים, אך מי שחטא פגם בשם.
3	כיצד החטא פוגם בשם ⁴¹	הסתמכות על תחבולות, כעס וגאווה פוגמים באות יו"ד, המבטאת ביטול וחכמה, ומביאים ל"סקילה רוחנית"; תשוקה שהופנתה לכיוון הלא נכון פוגמת באות ה"א והיא "שריפה רוחנית".
4	זעקת הלב ⁶⁻⁵¹	זעקה מעומק הלב ורחמים על הניצוץ האלקי שבנשמה מגיעים אל אנכי, שלמעלה מהוי"; זוהי משמעות "שובה ישראל עד הוי" אלקיך".
5	תשובה כדילוג ¹⁰⁻⁷¹	החטא מכבה את נר הנשמה, ולכן התשובה צריכה להיות דילוג; לאחר מכן חוזרים לתורה ולמצוות. שלוש עשרה המידות הנמשכות מאנכי מחדשות את הוי" עצמו, ומזמור קכ"ו מתאר את ירידת הנשמה ואת שובה בכבי.

הנשמה השבה מביאה איתה אור רב. הכפלת "הוי" הוא האלקים" בכרמל והכפלת אנכי בסליחה מבטאות את ההגעה של התשובה למדרגה גבוהה יותר, והיא מבושמת כשמן של רוקח.

תבור וכרמל, "הרי הפרוד", הגיעו למדרגה הגבוהה ביותר באמצעות תשובה, ובכל זאת התורה ניתנה בסיני העניו – המייצג את הדרך המסודרת של הצדיקים, שגם הם עושים תשובה, שכן תשובה היא שיבה מכל מרחק.

לאחר קבלת מלכות ה' בקריאת שמע באה הבקשה "סלח לנו": תשובתו של ישראל, העולה מעל יעקב עד שהוי" הוא כמו אלקים.

מושגים

הוי' ואלקים הוי' ואלקים

הוי' הוא כוחו של ה' שמביא את כל הדברים לידי מציאות; אלקים הוא הצמצום שמסתיר אותו, כדי שעולמות מוגבלים יוכלו להתקיים. היחוד ביניהם הוא נושא המאמר.

היחוד העליון והיחוד התחתון יחודא עילאה ויחודא תתאה

שתי דרכים לייחד את השמות, המתבטאות בשתי השורות של קריאת שמע. היחוד התחתון של יעקב ממשיך את הוי' בתוך אלקים; ישראל עומד למעלה מאלקים, כשאלקים נכלל בהוי'.

אנכי אנכי

"אני": עצמותו של ה', "מי שאני", שלמעלה מכל שם, אפילו מהוי'. הסליחה ביום הכיפורים נמשכת משם.

הכנעה והפיכה אתכפיא ואתהפכא

הכנעת הסטרא אחרא והפיכת החושך לאור: העבודה המסודרת שבאמצעותה העולם נעשה דירה לה'.

תשובה כדילוג דילוג

התשובה אינה עולה מדרגה אחר מדרגה; היא מדלגת מעל השתלשלות, מפני שהחטא החליש את הנשמה מכדי שתוכל להתקדם בדרך הדרגתית.

שלוש עשרה מידות הרחמים י"ג מדות הרחמים

מידות החסד והרחמים הנמשכות מאנכי ומאפשרות את עצם גילוי הוי'; ביום הכיפורים הן מתגלות כסליחה.

קטע 1 • 11

יעקב וישראל

1 שובה ישראל^{1,2} כו'. הנה יש בי³ בחינות יעקב וישראל וכתוב לאי עקב יאמר⁴ כו' והענין

"שובה ישראל" וכו'. הנה יש שתי בחינות: יעקב וישראל; ונאמר: "לא יעקב יאמר [שמך]" וכו'. והענין הוא כך.

המאמר פותח בפסוק בהושע יד, ב: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", הפסוק הפותח את ההפטרה של שבת שובה, השבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים. הנביא פונה לעם בשם "ישראל" ולא "יעקב", ואדמו"ר הזקן פותח ומציין ששמות אלה מבטאים שתי בחינות שונות, כפי שנאמר ליעקב שלא יקרא עוד רק יעקב, אלא ישראל.

הנה נודע כי תכלית בריאת העולמות להיות לו⁵ ית' דירה בתחתונים⁶ דהיינו ע"י אתכפא סט"א [סטרא

אחרא] ואתהפכא חשוכא לנהורא כו' כי

הנה ידוע שתכלית בריאת העולמות היא שתהיה לו ית' דירה בתחתונים, כלומר על ידי אתכפא של הסטרא אחרא ואתהפכא חשוכא לנהורא וכו'. כי

נקודת המוצא היא עיקרון יסודי: ה' ברא את העולמות מפני שרצה דירה בתחתונים, במדרגה הנמוכה ביותר. דירה זו נוצרת כאשר הסטרא אחרא, הכוחות המתנגדים לקדושה, מוכנעת — אתכפא — ובהמשך, כאשר החושך עצמו נהפך לאור — אתהפכא.

הנה עולם הוא מלשון העלם⁷ שהוא החשך וההסתר שמעלים ומסתיר אור אי"ס ב"ה השוכן בתוכו

ונראה ליש ודבר בפני עצמו וחשך זה יתהפך לאור לעי"ל [לעתיד לבוא]

הנה "עולם" הוא מלשון "העלם", שהוא החושך וההסתר המעלימים ומסתירים את אור אין סוף ברוך הוא השוכן בתוכו, עד שהוא נראה כיש ודבר בפני עצמו. וחושך זה יתהפך לאור לעתיד לבוא,

המילה "עולם" קשורה למילה "העלם": העולם מסתיר את אור אין סוף, הנמצא למעשה בתוכו, ולכן נדמה שהוא קיים בפני עצמו. החושך המסתיר הזה אינו קבוע; לעתיד לבוא הוא עצמו יתהפך לאור.

כי עין בעין יראו⁸ כו' והיינו על ידי מעשינו ועבודתנו בימי הגלות בבחי' אתכפא ואתהפכא של הנפש

מזה לעומת זה⁹ בקיום מ"ש וידעת היום והשבות¹⁰ אל לבבך

כי "עין בעין יראו" וכו'. והיינו על ידי מעשינו ועבודתנו בימי הגלות, בבחינת אתכפא ואתהפכא של הנפש מזה לעומת זה, בקיום מה שכתוב: "וידעת היום והשבות אל לבבך"

הבטחת ישעיהו "עין בעין יראו" מתארת את הגילוי העתידי. זוכים לו כעת, בגלות, באמצעות הכנעת הנפש והפיכתה, הנפש הבאה מ"זה לעומת זה" (קהלת ז, יד), הצד המתנגד לקדושה, שטניה, פרק ו, מזהה עם הנפש הבהמית. הדבר נעשה על ידי קיום הפסוק "וידעת היום והשבות אל לבבך" (דברים ד, ט).

כי הוי"ה הוא האלקים כו' שעל ידי בחי' ידיעה זו שבהיום לעשותם שהיא בחי' ידיעה לבדה זוכה לימות המשיח למחר לקבל שכרם¹¹ בבחינת ראייה ממש

"כי הוי"ה הוא האלקים" וכו'. כי על ידי בחינת ידיעה זו, השייכת ל"היום לעשותם", והיא בחינת ידיעה בלבד, זוכים בימות המשיח ל"מחר לקבל שכרם", בבחינת ראייה ממשית,

הפסוק ממשיך: "כי הוי"ה הוא האלקים". חז"ל אמרו ש"היום" נועד לעשיית המצוות ו"מחר" לקבלת שכרן. לפי זה, "וידעת היום" פירושו שכעת אנו יודעים את אחדות ה', ואילו בימות המשיח נראה את אותה אמת.

כי עין בעין יראו כו' ועמ"ש סדי"ה כי תשמע בקול וענין הוי"ה הוא האלקים הוא ענין יחודא עילאה ויחודא תתאה (שילוב¹² שם הוי"ה בשם אלקים ואדני"י ושילוב שם אלקים ואדני בשם הוי')

כי "עין בעין יראו" וכו'. ועיין במה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "כי תשמע בקול". והמשמעות של "הוי"ה הוא האלקים" היא יחודא עילאה ויחודא תתאה — שילוב שם הוי"ה בשמות אלקים ואדני"י, ושילוב שמות אלקים ואדני"י בשם הוי'.

לאחר שהוא מפנה למאמר אחר, אדמו"ר הזקן מגדיר את "הוי"ה הוא האלקים" כיחודא עילאה וכיחודא תתאה. בקבלה מבטאים זאת בשילוב אותיות של שם אחד בתוך שם אחר: שם הוי"ה משולב בשמות אלקים ואדני"י, ושמות אלה משולבים בשם הוי'.

שבקי"ש [שבקריאת שמע] אחד וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (ועמ"ש בד"ה צאינה וראינה בענין שאו ידיכם) שעיי"ז יבוא לואהבת כו'

שבקריאת שמע: "אחד" ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" (ועיין במה שכתוב במאמר המתחיל "צאינה וראינה" בעניין "שאו ידיכם"). ועל ידי כך יבוא ל"ואהבת" וכו',

שני הייחודים מקבילים לשתי האמירות בקריאת שמע: "אחד" ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ההתבוננות בהן מביאה את האדם לפסוק הבא אחרי השורה הראשונה של שמע: "ואהבת את ה' אלקיך", ומתוך כך לאהבת ה'.

ולהיות בבחי' אתכפא ואתהפכא כו' ולכך קורין קי"ש [קריאת שמע] פעמים¹³ בכל יום ערב ובוקר לפי שצ"ל יחוד זה של הוי"ה הוא האלקים בשמים ממעל

ולהיות בבחינת אתכפא ואתהפכא וכו'. ולכן קוראים קריאת שמע פעמיים בכל יום, בערב ובבוקר, משום שייחוד זה של "הוי"ה הוא האלקים" צריך להיות "בשמים ממעל"

אותה התבוננות מביאה גם לעבודה של אתכפא ואתהפכא. קוראים קריאת שמע פעמיים ביום, מפני שיש לקיים את ייחוד "הוי"ה הוא האלקים" הן "בשמים ממעל" והן "על הארץ מתחת", כהמשך הפסוק בדברים.

ועל הארץ כו' וכנגד כ' בחי' אלו שהם שמים וארץ קורין קי"ש [קריאת שמע] פעמיים ערב ובוקר

"ועל הארץ" וכו'; ובהתאם לשתי בחינות אלה, שמים וארץ, אנו קוראים קריאת שמע פעמיים ביום, בערב ובבוקר.

שתי הקריאות היומיות, בערב ובבוקר, מקבילות לשני התחומים האלה, שמים וארץ.

(ועי' מ"ש מענין ערב ובוקר מדת לילה ומדת יום בד"ה תחת אשר לא עבדת¹⁴ והוא ג"כ ענין כי אל דעות שיש ב' דעות שמלמטה למעלה נקי יש מאין

(וראו מה שנכתב בעניין ערב ובוקר, מידת הלילה ומידת היום, במאמר המתחיל "תחת אשר לא עבדת". זהו גם פירוש "כי אל דעות": יש שתי [דרכי] ידיעה; [ההסתכלות] מלמטה למעלה נקראת "יש מאין",

הסוגריים מפנים למאמר אחר, העוסק בערב ובוקר כ"מידת הלילה" ו"מידת היום". הדברים מקשרים אותם למילותיה של חנה, "אל דעות", בלשון רבים: יש שתי דרכי ידיעה, ומנקודת המבט שמלמטה, הבריאה היא "יש" ממש, והמקור האלוקי שלה נראה כ"אין".

וזהו מדת לילה ומלמעלה למטה הוא בהפך שלמעלה היש ולמטה כלא חשיב וזהו מדת יום ועיין מ"ש סד"ה והיה מספר בני ישראל).

וזהו מידת הלילה; ואילו מלמעלה למטה התמונה הפוכה: למעלה יש, ולמטה נחשב כאין, וזהו מידת היום. וראו מה שנכתב בסוף המאמר המתחיל "והיה מספר בני ישראל".

ההסתכלות מלמטה היא מידת הלילה, שבה האלוקות נסתרת. כשמביטים מלמעלה, התמונה הפוכה: האלוקי הוא הקיים באמת, והעולם "נחשב כאין"; וזהו מידת היום.

והנה כמו שיש בעולם שמים וארץ כך יש בנפש האדם ב' בחינות אלו כי הנפש כלולה מארבעה בחינות אלו שכל ומחשבה דבור ומעשה (ועיין זח"ג [זהר חלק ג] פנחס ר"כ ע"ב¹⁵ ע"פ אין מעשה וחשבון^{16,17} כו') והנה, כשם שבעולם יש שמים וארץ, כך גם בנפש האדם יש שתי בחינות אלה, שכן הנפש כלולה מארבע בחינות: שכל ומחשבה, דיבור ומעשה. (וראו זוהר, חלק ג', פינחס, 220b, על הפסוק "אין מעשה וחשבון" וכו').

השמים והארץ משתקפים בנפש האדם, המתבטאת באמצעות ארבעה כוחות: שכל, מחשבה, דיבור ומעשה. הטקסט מצטט את הזוהר על קהלת ט', י': "אין מעשה וחשבון, דעת וחכמה בשאול"; אור התורה, המצוטט בהערת קה"ת, מפרש את ארבעת המונחים האלה כארבע בחינות בנפש.

והנה השכל והמחשבה הם בחינת שמים והדיבור והמעשה הם בחי' ארץ שעם היות שגם המחשבה היא בחינת לבוש אל הנפש

והנה, השכל והמחשבה הם בחינת שמים, והדיבור והמעשה הם בחינת ארץ. ואף שהמחשבה היא גם לבוש לנפש, השכל והמחשבה הם "השמים" של הנפש, והדיבור והמעשה הם "הארץ" שלה. גם המחשבה היא לבוש שהנפש מתבטאת באמצעותו, כמו הדיבור והמעשה.

כמו הדבור והמעשה מ"מ היר המחשבה כלולה ומתאחדת עם הנפש המשכלת וא"א להיות לה שכל בלי אותיות המחשבה

כמו הדיבור והמעשה, בכל זאת המחשבה כלולה בנפש המשכלת ומאוחדת עמה, ואי אפשר שיהיה לה שכל בלי אותיות המחשבה;

אולם המחשבה שונה: היא מאוחדת עם הנפש החושבת עצמה, שכן אי אפשר להבין דבר בלי ה"אותיות" הפנימיות של המחשבה, שבהן ההכנה מתגבשת.

והרי הוא כהדין קמצא דלבושיה מיניה וביה¹⁸ משא"כ הדבור והמעשה הם בחינות נפרדים מן הנפש ואין הנפש מתלבשת בהם תמיד אלא בעתים שמדבר ועושה כו'.

ולכן היא כמו אותו חגב שלבושו ממנו ובתוכו. לעומת זאת, הדיבור והמעשה הם בחינות נפרדות מן הנפש, והנפש אינה מתלבשת בהם תמיד, אלא רק בזמן שהאדם מדבר ועושה וכו'.

המדרש מדבר על יצור שהכיסוי שלו צומח מגופו עצמו, והמחשבה היא לבוש מסוג זה. לעומת זאת, הדיבור והמעשה נפרדים מן הנפש, והיא מתלבשת בהם רק כשהאדם מדבר או עושה בפועל.

ולכן נקרא בשם ארץ וצ"ל אתכפא ואתהפכא בנפש מזה לעומת זה בין בכח"י שמים ובין בכח"י ארץ שיהיו כל הארבעה בחינות מיוחדים לה' לבדו

ולכן [הדיבור והמעשה] נקראים בשם "ארץ". ויש צורך בעבודת אתכפא ואתהפכא בנפש, מבחינת "זה לעומת זה", הן בבחינת שמים והן בבחינת ארץ, כדי שכל ארבע הבחינות יהיו מיוחדות לה' לבדו;

מכיוון שהדיבור והמעשה חיצוניים, הם נקראים "ארץ". עבודת הכנעת הנפש והפיכתה, מבחינת "זה לעומת זה", צריכה להגיע לכל ארבע הבחינות, לשמים ולארץ כאחד, כדי שכל אחת מהן תהיה מיוחדת לה' לבדו.

דהיינו שהשכל והדבור יהיו ממולאים מתורה דאורייתא מחכמה¹⁹ כו' ודברת במ^{20, 21} כו' ובח"י המעשה מפורש בפרשה שניה ואספת דגנך²² הוא מעשה הצדקה כו'

כלומר, שהשכל והדיבור יהיו מלאים בתורה, שכן התורה [נמשכת] מחכמה וכו', ו"ודברת במ" וכו'; ומדרגת המעשה מפורשת בפרשה השנייה: "ואספת דגנך", שהיא מעשה הצדקה וכו'.

השכל והדיבור צריכים להיות מלאים בתורה, הנמשכת מחכמה, החכמה האלוקית; על דברי התורה אומרת קריאת שמע: "ודברת במ". המעשה נזכר בפרשה השנייה של קריאת שמע, "ואספת דגנך", שאותו מזהה אדמו"ר הזקן עם מעשה הצדקה.

והנה יחודא תתא ה היא בחי' יעקב י' עקב י' בחי' חכמה²³ וביטול הנמשך בבחינת עקב וסוף המדרגה להיות אתכפיא ואתהפכא

והנה, היחודא תתא היא מדרגת יעקב: י' עקב — היו"ד, מדרגת חכמה וביטול, נמשכת אל בחינת העקב וסוף המדרגה, כדי שתהיה הכנעה והפיכה.

את השם יעקב דורשים כיו"ד בתוספת עקב. היו"ד מסמלת את החכמה ואת הביטול, ויעקב ממשיך אותה אל ה"עקב", הקצה הנמוך ביותר במדרגתו של האדם, שבו מתרחש המאבק של הכנעה והפיכה; זוהי היחודא תתא.

והיינו כשעדיין האדם בבחינת מלחמה באתכפיא ואתהפכא זו שאז מדת אלקים וצמצום להיות עלמא דפרודא היא הגוברת בו והיא עיקרית בנפש האדם

כלומר, כאשר האדם עדיין נמצא במצב של מאבק בהכנעה ובהפיכה אלה, אזי מידת אלקים והצמצום, המביאים לכך שתהיה מציאות של עולם הפירוד, הם הגוברים בו, והם העיקריים בנפש האדם;

יעקב הוא אדם שעדיין מצוי בעיצומו של המאבק הזה. מידת אלקים, הצמצום האלוקי המאפשר מציאות של נפרדות לכאורה, עדיין גוברת בו והיא הכוח הדומיננטי בנפשו.

אלא שממשיך בחינת יו"ד דהיינו שילוב הוי' באלקים ואדניי כי הוי"ה בחכמה²⁴ כו' אבל ישראל אלא שהוא ממשיך את בחינת היו"ד, כלומר, את שילוב הוי' בתוך אלקים ואדניי, שהרי "הוי' בחכמה" וכו'. אבל ישראל:

כל מה שביכולתו לעשות הוא להמשיך את היו"ד, את שם הוי', אל תוך אלקים ואדניי — שילוב שבו הוי' נכנס בשמות התחתונים. הפסוק קושר את הוי' לחכמה, שהיא היו"ד. ישראל היא מדרגה אחרת.

כי שרית עם אלקים²⁵ שכבר גבר שם הוי' על שם אלקים דהיינו שילוב שם אלקים ואדניי בהוי' "כי שרית עם אלקים" — שכבר גבר שם הוי' על שם אלקים, כלומר, שילוב שמות אלקים ואדניי בתוך הוי'; ישראל נקרא כך על שם "כי שרית עם אלקים" — נאבקה וגברת. בו כבר גבר הוי' על אלקים. הדבר מתאים לשילוב ההפוך, שבו אלקים ואדניי כלולים בתוך הוי'.

והרי הוא למעלה מבחי' אלקים הוא הצמצום כו' ועם אנשים²⁶ הם כחות המתפשטות משם אלקים שהם שלוחי הדין והקטרוג כו' (וע' זח"א [זהר חלק א] וישלח קע"ד²⁷ א'):^{28, 29, 30, 31, 32}

ולכן הוא למעלה מבחינת אלקים, שהוא הצמצום וכו'. ו"עם אנשים" — אלה הכוחות המתפשטים משם אלקים, שהם שלוחי הדין והקטרוג וכו' (וראה זוהר, חלק א, וישלח, 174a).

ישראל עומד אפוא למעלה מאלקים ומהצמצום שלו. "ועם אנשים" מתייחס לכוחות המתפשטים משם אלקים — שלוחי הדין והקטרוג — שגם אותם ישראל ניצח; כאן מובא מקור בזוהר על פרשת וישלח.

שתי משמעויות ל"הוי" הוא אלקים"

2 ב והנה כתיב וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו הוי"ה הוא האלקים^{33, 34, 35, 36} ב"פ [בי פעמים] (במלכים

א' ס"י י"ח)

2. והנה נאמר: "וירא כל העם ויפלו על פניהם ויאמרו: הוי"ה הוא האלקים", פעמיים (במלכים א', פרק י"ח).

הקטע פותח בתיאור המעמד בהר הכרמל: אש ירדה מן השמים על קרבנו של אליהו, והעם נפלו על פניהם וקראו: "הוי"ה הוא האלקים! הוי"ה הוא האלקים!" הפסוק מביא את ההכרזה פעמיים, והכפילות הזאת היא נושא ההמשך.

(ועיין מזה ברבות בקהלת קרוב לסופו ס"פ זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח^{37, 38} וזח"ג [זוהר חלק ג])

(ס"ה א' רס"ד א')

(ועיינו בעניין זה במדרש רבה על קהלת, סמוך לסופו, בסוף הקטע "זבובי מות יבאיש יביע שמן רוקח"; ובזוהר, חלק ג') (ס"ה ע"א, רס"ד ע"א);

הטקסט מציין מקורות העוסקים בקריאה הכפולה הזאת. מדרש קהלת, שיובא בהמשך בפסקה 12, מפרש את הפסוק על שמן הרוקח כתיאור של דורו של אליהו, ומובאים גם שני מקומות בזוהר.

זח"א [זוהר חלק א] (מ"ה א') בתד"א [בתנא דבי אליהו] פייז ירושלמי פ"ג [פרק ג'] דתענית ה"ד וע' בפרש"י [בפירוש

רש"י / בפירוש רש"י] (בשופטים ס"י ה') בפסוק שמעו מלכים³⁹ ובכרמל יאמר ב"פ [בי פעמים].^{40, 41}

זוהר, חלק א' (מ"ה ע"א); תנא דבי אליהו, פרק י"ז; תלמוד ירושלמי, פרק ג' בתענית, הלכה ד'; ועיינו בפירוש רש"י (לשופטים, פרק ה'), על הפסוק "שמעו מלכים", [שלפיו] בכרמל יאמר הדבר פעמיים.

בהמשך מובאים מקורות נוספים, ובהם התלמוד הירושלמי, שאומר שהאש ירדה רק בזכות שבני ישראל אמרו בהר הכרמל "הוי"ה הוא האלקים" פעמיים. רש"י, בפירושו לשירת דבורה בשופטים ה', מביא מדרש שלפיו בכרמל תיאמר ההכרזה פעמיים.

ולהבין למה כפלו ב"פ [בי פעמים]. אך הענין כי הוי"ה⁴² הוא האלקים יש בו ב' פירושים הא' שהוי"ה הוא

גילוי אור א"ס ב"ה בבחי' המשכה והתפשטות

כדי להבין מדוע כפלו פעמיים: העניין הוא של"הוי"ה הוא האלקים" יש שתי משמעויות. הראשונה היא שהוי"ה הוא גילוי אור אין סוף, ברוך הוא, כהמשכה והתפשטות,

מדוע אמר העם את הדברים פעמיים? משום של"הוי"ה הוא האלקים" יש שתי משמעויות. לפי המשמעות הראשונה, הוי"ה הוא אור אין סוף שמתגלה, נמשך ומתפשט כדי לברוא.

שהיא מבחי' הוי' וחסד זכר חסדו⁴³ להוות כל ההוויות הוא הוא עצמו האלקים וצמצום שנתצמצם להיות עולמות נפרדים בעלי גבול

שהיא מבחינת הוי' וחסד — "זכר חסדו" — להוות את כל ההוויות; אור זה עצמו הוא האלקים, והצמצום שבו הצטמצם כדי שיהיו עולמות נפרדים ומוגבלים,

המשכה זו שייכת להוי' ולחסד, ההשפעה המביאה את כל הנבראים לידי הווייה. לפי המשמעות הראשונה, אותה המשכה עצמה היא גם האלקים — הצמצום המגביל אותה כדי שיוכלו להתקיים עולמות נפרדים ומוגבלים.

ברבוי התחלקות המדרגות מינים ממינים שונים שהצמצום הזה עם היות שבאמת הוא צמצום גדול לגבי אור א"ס ב"ה שאינו בבחי' גבול מ"מ הוא הוא הוי"ה

ברבוי של חלוקות מדרגות, מינים ממינים שונים. שכן צמצום זה, אף שלגבי אור אין סוף, ברוך הוא, שאינו מוגבל, הוא צמצום גדול, בכל זאת הוא עצמו הוי',

העולמות הללו נחלקים לאינספור מדרגות וסוגים. אף שהצמצום הוא הסתרה גדולה ביחס לאור אין סוף הבלתי מוגבל, הוא עצמו ביטוי של הוי'.

שהרי עיי' נמשך בחי' הוי' להוות כל ההוויות מאין ליש שמבלעדי הצמצום לא היו העולמות כלל שהיו בטלים במקורם והיו כלא היו וא"כ גם הצמצום הוא הוא הוי' והמשכת החסד ומיוחדים ביחוד גמור ואמיתי ממש

שהרי באמצעותו נמשכת בחינת הוי' כדי להוות את כל ההוויות מאין ליש; אלמלא הצמצום לא היו העולמות קיימים כלל, משום שהיו בטלים במקורם והיו כאילו אינם. אם כן, גם הצמצום הוא הוי' עצמו והמשכת החסד, והם מיוחדים זה בזה באחדות גמורה ואמיתית ממש.

ללא הצמצום לא היו יכולים להתקיים עולמות כלל: הם היו מתבטלים וחוזרים למקורם. לכן הצמצום עצמו הוא חלק מחסדו של הוי', ושניהם אחדות מושלמת.

(ועי' מ"ש מזה בד"ה וידבר אלקים כו' אני הוי' וארא אל אברהם⁴⁴ כו' וסד"ה וידעת היום)⁴⁵ ופירוש השני

(ועיינו במה שנכתב על כך במאמר המתחיל "וידבר אלקים" וכו', "אני הוי'", "וארא אל אברהם" וכו', ובסוף המאמר המתחיל "וידעת היום"). והמשמעות השנייה:

הטקסט מפנה לשני מאמרים העוסקים בנושא: האחד בתורה אור, על "וידבר אלקים... אני הוי'", והאחר על "וידעת היום"; לאחר מכן הוא עובר למשמעות השנייה.

כִּי בַחֲיֵי הוּי' וְהַמְשַׁכַּת הַחֶסֶד שֶׁמֶהוּוֹה כָּל הַהוּוֹיּוֹת שֶׁעַל שֵׁם זֶה נִקְרָא הוּי' לְשׁוֹן הוֹה^{46,47} וְהוּיִיד שֶׁבִּרְאֵשׁ הַתִּיבָה לְהוֹרוֹת שֶׁהוּא מֶהוּוֹה תְּמִיד הֵרִי בַחֲיִנָּה זֶה הוּא

שֶׁהֵרִי בַחֲיִנָּת הוּי' וְהַמְשַׁכַּת הַחֶסֶד, הַמְּחַלְלֵת אֶת כָּל הַנִּמְצָאִים — וְעַל שֵׁם כֵּךְ הִיא נִקְרָאת הוּי', מִלְשׁוֹן "הוּוֹה", וְהוּיִיד שֶׁבִּרְאֵשׁ הַמִּלָּה מוֹרָה שֶׁהוּא מֶהוּוֹה תְּמִיד — בַּחֲיִנָּה זֶה הִיא

הַשֵּׁם הוּי' בֹּא מִלְשׁוֹן "הוּוֹה", מִשּׁוֹם שֶׁהוּא הַכּוֹחַ שֶׁמִּבְּיָא אֶת הַכּוֹל לִידֵי מִצִּיָּאוֹת; הוּיִיד שֶׁבִּרְאֵשׁ הַמִּלָּה, שֶׁהִיא תַּחֲלִיתָהּ שֶׁל צוּרַת פּוֹעַל מִתְּמַשְׁכַּת, מוֹרָה שֶׁהַבְּרִיָּאָה אֵינָה נִפְסָקֶת. לְפִי הַמְּשַׁמְעוֹת הַשְּׁנִיָּה, מִתְּבוֹנָנִים בְּכָל הַבַּחֲיִנָּה הַזֹּאת מִנְּקוּדַת מִבְּטָנָה נְעִלִית יוֹתֵר.

רַק בַּחֲיֵי אֱלֻקִּים וְצִמְצוּם^{48,49} לִגְבִי עֲצֻמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבַּרַךְ כְּבִיכּוֹל וְכַמִּיִּי אֲנִי הוּי' הוּא שְׁמִי⁵⁰ שֶׁבַּחֲיִנָּת הוּי' אֵינּוּ אֵלָּא בַּחֲיֵי שֵׁם כְּמוֹ עַד"מ שֵׁם הָאָדָם אֲבֵרָהֶם שֶׁאֵינּוּ אֵלָּא לְזוּלָתוֹ לִקְרֹא אוֹתוֹ בְּשֵׁמוֹ

רַק בַּחֲיִנָּת אֱלֻקִּים וְצִמְצוּם בִּיחֹס לְעֲצֻמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבַּרַךְ, כְּבִיכּוֹל. וְכַמִּיִּי שֶׁכְּתוּב: "אֲנִי הוּי' הוּא שְׁמִי" — בַּחֲיִנָּת הוּי' אֵינָה אֵלָּא בַּחֲיִנָּת שֵׁם, כְּמוֹ, לְמַשָּׁל, שְׁמוֹ שֶׁל אָדָם, אֲבֵרָהֶם, שְׁנוּעַד רַק לְאַחֲרֵים, כְּדִי שִׁיקְרָאוּ לוֹ בְּשֵׁמוֹ,

בַּהֲשׁוּוּאָה לְעֲצֻמוֹתוֹ שֶׁל הַקְּבִיָּה, אִפִּילוֹ הוּי' הוּא רַק בַּחֲיִנָּת "אֱלֻקִּים", צִמְצוּם. הַפְּסוּק "אֲנִי הוּי' הוּא שְׁמִי" מְלַמֵּד שֶׁהוּי' הוּא רַק שֵׁם; כִּשֵּׁם שְׁמוֹ שֶׁל אָדָם, כְּמוֹ אֲבֵרָהֶם, נֹעַד לְכַךְ שֶׁאַחֲרֵים יוֹכְלוּ לִקְרֹא לוֹ.

אֲבָל אֵין לְהַשֵּׁם עֵרֶךְ וִיחֹס כָּלֵל אֶל עֲצֻמוֹת וּמַהוּת הָעֵדָם שֶׁאֵינּוּ מִמַּהוּתוֹ וְלֹא מֵעֵרְכּוֹ כָּלֵל כֵּךְ

אֲבָל אֵין לְשֵׁם כָּל יִחֹס אוֹ שִׁיכּוֹת לְעֲצֻמוֹתוֹ וּלְמַהוּתוֹ שֶׁל הָאָדָם, שֶׁכֵּן הוּא אֵינוֹ מִמַּהוּתוֹ וְאֵף אֵינוֹ בְּעֵרְכּוֹ כָּלֵל. וְכֵךְ גַּם

שֵׁם אֵינוֹ קְשׁוֹר כָּלֵל לְעֲצֻמוֹתוֹ שֶׁל הָאָדָם הַנוֹשֵׂא אוֹתוֹ. בְּאוֹתוֹ אֹפֶן, הוּי' — הַכּוֹחַ שֶׁבּוֹרָא — אֵינוֹ קְשׁוֹר לְעֲצֻמוֹתוֹ שֶׁל הַקְּבִיָּה.

הֵנָּה בַּחֲיֵי הַמְּשַׁכָּה זֶה שֶׁל הוּיִיָּה וְחֶסֶד מְאֹרֵי אִי"ס בִּיָּה לְהַחֲיוֹת הָעוֹלָמוֹת וּלְהוֹוֹתָם מֵאֵין לִישׁ אֵין עֵרוֹךְ אֵלִיו יִת' כָּלֵל וְכַמְּשָׁל זֶיז הַשֵּׁם שֶׁמֶהֱשַׁם כּוֹי כִּי

הֵנָּה בַּחֲיִנָּת הַמְּשַׁכָּה זֶה שֶׁל הוּי' וְחֶסֶד מְאֹרֵי אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא, לְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת וּלְהוֹוֹת אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ, אֵינָה בְּעֵרֶךְ אֵלִיו יִתְבַּרַךְ כָּלֵל, וְכַמְּשָׁל זֶיז הַשֵּׁם בִּיחֹס לְשֵׁם כּוֹי. כִּי

הָאוֹר שֶׁמַּחֲיָה אֶת הָעוֹלָמוֹת וְבוֹרָא אוֹתָם מֵאֵין לִישׁ דּוּמָה לְזִיז הַשֵּׁם בִּיחֹס לְשֵׁם עֲצֻמָּה: אֵין בִּינְיָהֶם כָּל עֵרֶךְ, וְהוּזִיזוּ אֵינוֹ דּוּמָה כָּלֵל לְמַקּוּרוֹ.

הֵנָּה הוּא לְבָדּוֹ יִת' קְדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל מִגִּדְרַת עֵלְמִין וְגַם שְׁמוֹ נִשְׁגָּב בַּבַּחֲיִי לְבָדּוֹ⁵¹ רַק הוּדוֹ וְזִיזוֹ שֶׁל שְׁמוֹ עַל אֶרֶץ וְכוּי' הָאֶרֶץ דֶּה־אֶרֶץ

הֵנָּה הוּא לְבָדּוֹ יִתְבַּרַךְ קְדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל מִגִּדְרַת הָעוֹלָמוֹת; וְגַם שְׁמוֹ נִשְׁגָּב בַּבַּחֲיִנָּת "לְבָדּוֹ", וְרַק "הוּדוֹ" וְזִיזוֹ שֶׁל שְׁמוֹ הֵם "עַל הָאֶרֶץ" וְכוּי' — הָאֶרֶץ שֶׁל הָאֶרֶץ;

בְּתַהֲלִים נֵאֱמָר שֶׁשְׁמוֹ שֶׁל הַקְּבִיָּה "לְבָדּוֹ" נִשְׁגָּב, וְאֵילוֹ רַק "הוּדוֹ" עַל הָאֶרֶץ. הַקְּבִיָּה עֲצֻמוֹ קְדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל מִכָּל הָעוֹלָמוֹת; רַק הָאֶרֶץ שֶׁל הָאֶרֶץ מִשְׁמוֹ מְגִיעָה אֶל הַבְּרִיָּאָה.

ואף גם זאת בבחיד על דייקא ולא שייך עליו ית' בחי' הוי' כי ענין הוי' יו"ד חכמה כו'

ואף גם זאת היא בבחינת "על" דווקא, ואין שייכת בו יתברך בחינת הוי', שהרי עניינה של הוי' הוא היו"ד, חכמה כו';

ההוד הזה הוא "על" הארץ — מעליה ולא בתוכה. הוי' פותח באות יו"ד, הקשורה לחכמה, וחכמה היא מושג שאינו שייך לקב"ה עצמו.

ולא שייך עליו ית' אפילו אנת חכים ולא⁵² בחכמה ידיעא⁵³ אלא לגבי בחי' השתלשלות שנשתלו בחי' חכמה ובינה

ואף הביטוי "אתה חכם ולא בחכמה ידועה" אינו שייך בו יתברך אלא ביחס לבחינת ההשתלשלות, שבה השתלשלו בחינות חכמה ובינה;

בתפילת אליהו שבתיקוני הזוהר נאמר: "אתה חכם ולא בחכמה ידועה". גם ביטוי זה מתייחס לקב"ה רק ביחס להשתלשלות, שבה התהוו בחינות חכמה ובינה.

והרי הוא ית' מקור להן כמ"ש⁵⁴ כי עמך מקור חיים⁵⁵ והוא מקור החכמה ומקור הבינה

והרי הוא יתברך מקור להן, כמו שכתוב: "כי עמך מקור חיים", והוא מקור החכמה ומקור הבינה;

הקב"ה הוא "מקור חיים", ולכן הוא גם מקור החכמה והבינה.

אבל אינו מתלבש ממש בבחי' חכמה כי החכמה מאין תמצא⁵⁶ כתיב מבחינת אין דהיינו שאין התהוות החכמה מבחינת השתלשלות והתלבשות אור א"ס ב"ה ממש

אבל הוא אינו מתלבש ממש בבחינת חכמה, שהרי נאמר: "והחכמה מאין תימצא" — מבחינת אין. כלומר, התהוות החכמה אינה בדרך של השתלשלות והתלבשות של אור אין סוף ברוך הוא עצמו,

אבל הוא אינו מתלבש בתוך החכמה. אדמו"ר הזקן קורא את שאלתו של איוב "החכמה, מאין תימצא?" כקביעה: החכמה באה מן ה"אין". החכמה אינה מתהווה מאור אין סוף עצמו בדרך ישירה של השתלשלות.

אלא מבחי' שהיא אין ואפס הוא בחי' זיו כו' כמ"ש במ"א (ועיין בד"ה לא תהיי [תהיה] משכלה)

אלא מבחינה שהיא אין ואפס, שהיא בחינת זיו וכו', כפי שמוסבר במקום אחר. (וראו גם את המאמר הפותח במילים "לא תהיה משכלה".)

החכמה באה מבחינה שהיא "אין" — זיו בלבד של אלקות. מאמר אחר, על הפסוק "לא תהיה משכלה", מסביר זאת בהרחבה.

והרי זיו זה הוא עצמו צמצום רב ועצום לגבי אור א"ס ב"ה ע צמו כביכול

והרי זיו זה עצמו הוא צמצום רב ועצום ביחס לאור אין סוף ברוך הוא עצמו, כביכול.

גם זיו זה הוא צמצום עצום ביחס לאור אין סוף עצמו.

וזוהו שאמר יעקב בתפלתו אם יהיה אלקים עמדי ושמרני⁵⁷ כו' ושכתי בשלום אל בית אבי

וזוהו שאמר יעקב בתפלתו: "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני" וכו', "ושכתי בשלום אל בית אבי",

הנדר שנדר יעקב בדרכו לחרן ממחיש את המשמעות השנייה בחייו של אדם. הוא תיאר סדר של שלבים: תחילה שה' יהיה עמו וישמור עליו, עד שישב בשלום לבית אביו.

אזי והיה הווי לי לאלקים⁵⁸ פי' כי אחר שיהיה אלקים עמדי בבחינת אתכפיא ואתהפכא ואחר כל המדרגות עד ושכתי בשלום כו'

אזי "והיה הווי לי לאלקים". פירוש הדבר: לאחר ש"יהיה אלקים עמדי", בבחינת אתכפיא ואתהפכא, ולאחר כל המדרגות עד "ושכתי בשלום" וכו',

רק אז יהיה "הווי לי לאלקים". "יהיה אלקים עמדי" הוא שלב האתכפיא והאתהפכא, והדרך עד לשובו בשלום כוללת את כל המדרגות שביניהם.

אזי יבא ויגיע למדרגה גדולה ונפלאה היא ביטול והתכללות באור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מעלה מבחי' הווי עד שבחי' הווי בבחי' אלקים תחשב

אז יבוא ויגיע למדרגה גדולה ונפלאה: ביטול והתכללות באור אין סוף ברוך הוא עצמו, שלמעלה מעלה מבחינת הווי, עד שבחינת הווי תיחשב לבחינת אלקים.

בסופו של התהליך יגיע יעקב לביטול באור אין סוף עצמו, שלמעלה כל כך מהווי, עד שמשם הווי נראה כלא יותר מאלקים. זו המשמעות השנייה של "הווי הוא האלקים", שאלה מגיעים מלמעלה.

(ועמ"ש מזה סד"ה אני הווי אלקיכם דפ' ציצית וסד"ה ושכתי בשלום וע' ברבות ויצא פרשה ע' [עיינ'] גבי נטל הקדוש ברוך הוא שיחתן של אבות ועשאו מפתח לגאולתן של בנים⁵⁹ ועמ"ש מזה סד"ה וכל בניך):^{60, 61}

(וראו מה שכתוב על כך בסוף המאמר הפותח במילים "אני הווי אלקיכם", בפרשת ציצית, ובסוף המאמר הפותח במילים "ושכתי בשלום"; וראו גם Midrash Rabbah, Vayetzei, section 70, בעניין "הקדוש ברוך הוא לקח את שיחתם של האבות ועשה אותה מפתח לגאולת הבנים"; וראו מה שכתוב על כך בסוף המאמר הפותח במילים "וכל בניך").

הטקסט מפנה לדיונים נוספים, ובהם המדרש שלפיו ה' לקח את דברי האבות, ובכללם "והיה הווי לי לאלקים" של יעקב, ועשה אותם מפתח לגאולת בניהם.

3 ג והנה יעקב אמר כסדר המדרגה ממטה למעלה והיינו מדרגת הצדיקים ההולכים לפני ה' ממדרגה למדרגה

3. יעקב דיבר לפי סדר המדרגות, מלמטה למעלה. זו מדרגת הצדיקים, ההולכים לפני ה' ממדרגה למדרגה.

הנדר של יעקב הולך לפי הסדר הטבעי של צמיחה רוחנית: צעד אחר צעד כלפי מעלה. זו דרכם של הצדיקים, ההולכים לפני ה' ממדרגה למדרגה.

אך מי שהעביר את הדרך וחטא על הנפש⁶² שפגם באיזה ל"ת [לא תעשה] או בביטול מ"ע [מצות עשה] הרי א"א לו להמשיך בחי' הוי' בכחי' אלקים ביחודא עילאה ותתאה להיות אתכפיא ואתהפכא מאחר שפגם בשם הוי'

אבל מי שסוטה מן הדרך ו"חוטא על הנפש", ופוגם באיסור כלשהו או בביטול מצוות עשה, אינו יכול להמשיך את בחינת הוי' בבחינת אלקים, ביחודא עילאה וביחודא תתאה, כדי שתהיה הכנעה והפיכה של הרע לטוב, מאחר שפגם בשם הוי'.

מי שסוטה מן הדרך וחוטא, על ידי עבירה על איסור או הזנחת מצוות עשה, פגם בשם הוי' עצמו. לכן אינו יכול להמשיך את הוי' באלקים באמצעות העבודה ההדרגתית של הכנעה והפיכת הרע לטוב.

כי המצות נקראו מצות הוי' כמ"ש בזה"ק [בזהר הקדוש] דתליין בשמיה כענבין באתכלא^{63, 64, 65} מימינא ומשמאלא מימינא מ"ע [מצות עשה] ומשמאלא מל"ת [מצות לא תעשה].

שהרי המצוות נקראות "מצוות הוי'", כפי שנאמר בזהר הקדוש, שהן תלויות בשמו כאשכול ענבים, מימין ומשמאל: מימין — מצוות עשה, ומשמאל — מצוות לא תעשה.

המצוות הן "מצוות הוי'": הן תלויות בשם ה' כאשכול ענבים; מצוות העשה מימין והאיסורים משמאל. לכן חטא פוגם בשם עצמו.

קטע 3 • 41

כיצד החטא פוגם בשם

4 והנה אומרים בתיקון ק"ש [קריאת שמע] שעל המטה אם פגמתי באות יו"ד ונתחייבתי סקילה וכן בוידוי על חטא ביוהכ"פ [ביום הכפורים] מזכירין סקילה שריפה כו'

והנה, בסדר קריאת שמע שעל המטה אומרים: "אם פגמתי באות יו"ד ונתחייבתי סקילה"; וכן בוידוי "על חטא" ביום הכיפורים מזכירים סקילה, שריפה וכו'.

בוידוי שבקריאת שמע שעל המטה אומרים: "אם פגמתי באות יו"ד ונתחייבתי סקילה", וביום הכיפורים הוידוי "על חטא" מונה את עונשי המיתה שבית הדין מטיל — סקילה, שריפה והשאר. אדמו"ר הזקן מסביר מה משמעות הדברים עבור אדם מן השורה.

לא דברו בעבירות חמורות דוקא שחייב עליהם סקילה ממש (כגון עובד עבודת כוכבים שהוא מהנסקלין)

אין הכוונה דוקא לעבירות חמורות שהעונש עליהן הוא סקילה ממש, כגון עבודה זרה, שהיא מן העבירות שעונשן סקילה,

הוידוים האלה אינם מתייחסים רק לחטאים החמורים ביותר, כגון עבודה זרה, שעונשה בפועל סקילה.

שהרי התורה היא בבחינת השתלשלות שיש בה גשמיות ורוחניות וכשם שיש סקילה גשמיות על עבירות החמורות בגשמיות כן יש סקילה רוחניות על עון ששקלוהו חז"ל [חכמינו זכרונם לברכה] בעבירות חמורות ע"ד מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] בפרק לפני אידיהן ישראל שבחו"ל [שבחוץ לארץ] כו'⁶⁶

שהרי התורה היא בבחינת השתלשלות, ויש בה גשמיות ורוחניות; וכשם שיש סקילה גשמית על עבירות חמורות במובן הגשמי, כך יש סקילה רוחנית על חטא שחז"ל שקלו אותו כנגד עבירות חמורות, על דרך מאמר חז"ל בפרק "לפני אידיהן": "ישראל שבחוזה לארץ" וכו'.

התורה משתלשלת בכל הדרגות, ולכן יש בה משמעות גשמית וגם משמעות רוחנית. כשם שיש סקילה גשמית על חטאים חמורים מבחינה גשמית, כך יש סקילה רוחנית על חטאים שחז"ל השוו לעבירות חמורות, כפי שנאמר בתלמוד על יהודים שבחוץ לארץ המשתתפים בסעודת גוי שהם נחשבים כ"עובדים עבודה זרה בטהרה", אף שהם אוכלים את מזונם שלהם.

כי ענין עבודת כוכבים בגשמיות הוא המשתחוה לשמש ולירח מפני שמהם תצא השפעת המזון וכמ"ש ממגד תבואות שמש⁶⁷ וממגד גרש

כי עניינה הגשמי של עבודה זרה הוא השתחויה לשמש ולירח, מפני שמהם נמשכת השפעת המזון, כמו שנאמר: "ממגד תבואות שמש וממגד גרש"

עבודה זרה במובנה הגשמי היא השתחויה לשמש ולירח, משום שנדמה שהמזון והשפע מגיעים מהם, כפי שהתורה אומרת: "ממגד תבואות שמש" וכן על יכול הירחים.

ירחים הגם שבאמת נמשך ההשפעה על ידם הרי הם שלוחי ההשפעה בלבד והמשתחוה להם מחשיב אותם ליש ודבר נפרד כאלו הם משפיעים מצד עצמם⁶⁸

ירחים". אף שבאמת ההשפעה נמשכת באמצעותם, הם רק שליחים להעברת ההשפעה; והמשתחוה להם מחשיב אותם ליש ולדבר נפרד, כאילו הם משפיעים מכוח עצמם.

השמש והירח אכן מעבירים את שפע הברכה, אך הם משמשים רק שליחים. טעותו של עובד האלילים היא שהוא רואה בהם כוחות עצמאיים המשפיעים מכוח עצמם.

והנה ההשתחואה בגשמיות היינו שכופף ראשו וקומתו הגשמיים⁶⁹ ויש השתחואה ברוחנית שכופף ומבטל שכלו לדבר הנשפע מן השמש והירח שהם מגד תבואות כו'

והנה, השתחוויה גשמית היא כפיפת הראש והקומה הגשמיים; ויש גם השתחוויה רוחנית, שבה האדם כופף ומבטל את שכלו בפני הדבר הנמשך מן השמש והירח, שהם "ממגד תבואות" וכו',

גם להשתחוויה יש מקבילה רוחנית: כניעה של השכל לכוחות הטבע ולאמצעים שדרכם מגיע המזון.

בדאגת הפרנסה⁷⁰ ע"י איזו תחבולה כאלו התחבולה ההיא היא עיקרית בהשפעה זו הגם שנאמר ובכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה הרי ה' אלקיך כתיב שלא יהיה נפרד מאלקותו ית' כו'

בדאגה לפרנסה באמצעות תחבולה כלשהי, כאילו אותה תחבולה היא העיקר בהשפעה זו. ואף שנאמר: "ובכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", כתוב "ה' אלקיך" — כדי שלא תהיה נפרדת מאלקותו יתברך וכו'.

הדבר מתרחש כאשר אדם, הדואג לפרנסתו, שם את מבטחו בתחבולה מסוימת כאילו היא המקור האמיתי להכנסתו. התורה אכן אומרת: "ובכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", אך נאמר בה "ה' אלקיך": אסור להפריד את השתדלות האדם מאלקות.

משא"כ כשמחשיב את התחבולה עיקר ההשפעה שהוא בבחי' נפרד כו' וע"ז הרי הוא חייב סקילה רוחנית

אבל כאשר הוא מחשיב את התחבולה לעיקר ההשפעה, הרי זה בבחינת דבר נפרד וכו', ועל כך הוא חייב סקילה רוחנית.

לראות בתחבולה את המקור האמיתי פירושו להתייחס אליה כאל דבר נפרד מה'. זו צורה רוחנית של עבודה זרה, ועליה יש חיוב של סקילה רוחנית.

כי סקילה היא באכנים והיינו שע"ז גורם להיות לו לב אכן שלא יוכל לפתוח לבו בהתבוננות בחי' הוי' כו'

שכן סקילה נעשית באכנים; כלומר, בכך הוא גורם לכך שיהיה לו לב של אכן, כך שלא יוכל לפתוח את לבו בהתבוננות בבחינת הוי' וכו'.

סקילה נעשית באכנים, והעונש מתאים לחטא: אדם כזה גורם לעצמו לב של אכן, שאינו יכול להיפתח להתבוננות בהוי'.

וכן כל הכועס⁷¹ כו' וגסות הרוח⁷² כו' שהם כאלו עובד עבודת כוכבים⁷³ לפי שהם היפך הביטול

וכן "כל הכועס" וכו', וכן גסות הרוח וכו', שהם כאילו עובד עבודה זרה, מפני שהם ההפך מביטול;

גם חכמים אמרו שמי שכועס או מתגאה כאילו עובד עבודה זרה. כעס וגאווה הם ההפך מביטול.

והרי פוגם באות יו"ד שהוא ענין הביטול בחינת חכמה כו' וכה"ג [וכהאי גוונא] בביטול מ"ע [מצות עשה] התלויות באות יו"ד ביטול תורה דאורייתא מחכמה כו'

וכך הוא פוגם באות יו"ד, שהיא עניין הביטול, בחינת חכמה וכו'. וכיוצא בזה, גם על ידי ביטול מצוות עשה התלויות באות יו"ד: ביטול לימוד תורה, שכן התורה נמשכת מחכמה וכו'.

מאחר שהיו"ד של הוי" מייצגת את חכמה ואת הביטול, תכונות אלה פוגמות ביו"ד. לכן וידוי שלפני השינה מזכיר את הפגימה ביו"ד ואת הסקילה. גם הזנחת המצוות הקשורות ליו"ד, ובראשן לימוד התורה, הנמשכת מחכמה, גורמת לכך.

(ועי' ברי"מ [ברעיא מהימנא] ר"פ כי תשא ופי' שופטים רע"ד ב') וההי' של השם הוא בחי' התבוננות באורך ורוחב⁷⁴ בגדולת א"ס ב"ה להלהיב לבו⁷⁵ כו'.

(וראה ברעיא מהימנא, בתחילת פרשת כי תשא, ובפרשת שופטים, רעד ע"ב.) וה"א של השם היא בחינת ההתבוננות לאורך ולרוחב בגדולת אין סוף ברוך הוא, כדי להלהיב את הלב וכו';

לאחר ההפניה לרעיא מהימנא, הטקסט עובר לאות השנייה, ה"א. היא מייצגת התבוננות המתפרשת "לאורך ולרוחב" בגדולתו של אין סוף, עד שהלב מתלהט באהבה.

דהיינו כמו אות ה' שיש לה אורך ורוחב עד"מ וכנגד זה שריפה שישרוף לבו באש זרה ותאות חומרי' [חומריות] כו'

כלומר, בדומה לאות ה"א, שיש לה אורך ורוחב, בדרך משל. וכנגד זה יש שריפה: שהוא שורף את לבו באש זרה ובתאוות לדברים גשמיים וכו'.

צורת האות ה"א, שיש בה אורך ורוחב, ממחישה את ההתבוננות הרחבה הזאת. המקבילה לכך בחטא היא שריפה: הצתת הלב ב"אש זרה" של תאוות גשמיות, במקום באהבת ה'; לכן השריפה מקבילה לפגימה בה"א.

וכיוצא בזה הרבה פרטי עבירות וביטול מצות שהם פוגמים את השם הוי" כל חד לפום מאי דידע בנפשי [בנפשיה] אשר ע"כ לא יוכל להמשיך שם הוי' בבחי' אלקים הוא הצמצום ביחודא תתאה ועילאה להיות אתכפיא ואתהפכא.⁷⁶

וכיוצא בזה יש פרטים רבים של עבירות וביטול מצוות, הפוגמים בשם הוי', כל אחד לפי מה שהוא יודע בנפשו. משום כך אין הוא יכול להמשיך את שם הוי' בבחינת אלקים, שהיא הצמצום, ביחודא תתאה וביחודא עילאה, כדי שתהיה הכנעה והפיכה.

חטאים רבים אחרים והזנחת מצוות פוגמים בשם הוי', כל אדם לפי מה שהוא יודע על נפשו. אדם כזה אינו יכול להמשיך את הוי' בתוך אלקים באמצעות העבודה ההדרגתית של הכנעת הרע והפיכתו.

קטע 4 • 51-6

זעקת הלב

5 והעצה היעוצה לזה ויצעקו אל⁷⁷ הוי' שכדי להיות המשכות הוי' צריך להקדים בחי' צעקה בלב מקרב

איש ולב עמוק⁷⁸ מעומקא דלבא ולהיות בטל ונכלל באור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מבחי' הוי'

והעצה לכך היא "ויצעקו אל הוי'": כדי שתהיה המשכה של הוי', צריך להקדים בחינה של צעקה בלב, "מקרב איש ולב עמוק", מעומק הלב, ולהיות בטל ונכלל ממש באור אין סוף, שלמעלה מבחינת הוי',

העצה היא הפסוק "ויצעקו אל הוי'". כדי להמשיך מחדש את הוי', צריך תחילה לצעוק מעומק הלב ולהתבטל באור אין סוף עצמו, שהוא למעלה ממש הוי' שנפגם על ידי החטא.

כי אני הוי' הוא שמי כו' כנ"ל אלא מצד עצמותו ומהותו ית' נק' בשם אנכי מי שאנכי שאינו

שכן "אני הוי' הוא שמי" וכו', כנזכר לעיל; אבל מצד עצמותו ומהותו יתברך, הוא נקרא בשם "אנכי" — "מי שאנכי", שאינו

כפי שהוסבר לעיל, הוי' הוא רק "שם". עצמותו של ה' נקראת "אנכי", "מי שאנכי" — למעלה מכל שם.

נתפס בשם וע"ז נאמר אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני⁷⁹ וכתוב לפני הוי' תטהרו למעלה מבחי' הוי' ששם הוא עליות כללות נשמות ישראל ביום הכפורים

נתפס בשם. ועל כך נאמר: "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני"; ונאמר: "לפני הוי' תטהרו" — למעלה מבחינת הוי', ושם היא עליית כללות נשמות ישראל ביום הכיפורים.

לכן אומר ישעיהו: "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך" — הסליחה באה מ"אנכי". את "לפני הוי' תטהרו" מפרשים כלמעלה מהוי', במקום שבו עולות נשמות ישראל בכללותן ביום הכיפורים.

והיינו על ידי בחי' רחמנות מדתו של יעקב⁸⁰ מברית מן הקצה אל הקצה^{81,82} דהיינו מן הקצה התחתון

שירד מטה מטה אל הקצה העליון שמראש כל

וזה נעשה באמצעות בחינת הרחמנות, מידתו של יעקב, ש"מברית מן הקצה אל הקצה": מן הקצה התחתון, שאליו ירד מטה מטה, עד הקצה העליון, שבראש כל

הדרך לכך היא רחמנות, מידתו של יעקב, המתוארת כדוגמת הברית התיכון שבמשכן, ש"מברית מן הקצה אל הקצה". הרחמנות מגיעה מן הנקודה התחתונה ביותר שאלה נפלה הנשמה ועד לנקודה העליונה ביותר.

דרגין בחי' אנכי שלמעלה מבחינת הוי' ובחי' רחמנות זו הוא שיעור רחמים על ניצוץ אלקות שבנפשו אחרי שישים אל לבו רוממות אי"ס ב"ה בכבודו ובעצמו שהוא רם ונשא מבחי' הוי'

הדרגות — בחינת "אנכי", שלמעלה מבחינת הוי'. בחינת רחמנות זו היא לעורר רחמים על ניצוץ האלקות שבנפשו, לאחר שישים אל לבו את רוממות אין סוף ברוך הוא, בכבודו ובעצמו, שהוא רם ונישא מבחינת הוי',

הנקודה העליונה ביותר היא "אנכי", שלמעלה מהוי'. האדם מעורר רחמים על ניצוץ האלקות שבנפשו לאחר שהוא נותן אל לבו עד כמה אין סוף נעלה, הרחק למעלה אפילו מהוי'.

כי הוי' בחכמה וכולם בחכמה עשית⁸³ כתיב שהוא כעשיה גשמיות ואי לזאת הרחמנות גדולה על ניצוץ אלקות שבנפשו איך שירד פלאים מאיגרא רמה⁸⁴ כו'

שהרי "הוי' בחכמה", ונאמר: "כולם בחכמה עשית", והרי זו כעשייה גשמית. ולכן גדולים הרחמים על ניצוץ האלקות שבנפשו, על כך שירד פלאים "מאיגרא רמה" וכו'.

הוי' קשור לחכמה, ובתהילים נאמר שהכול נעשה "בחכמה", כך שאפילו החכמה האלקית נחשבת, ביחס לה' עצמו, כעשייה גשמית. על רקע זה, נפילת הנשמה "מאיגרא רמה" אל המעמקים היא נפילה מופלאה, המעוררת רחמים גדולים.

ובחינת רחמנות זו אותה אנו מבקשים אלקי עולם ברחמיך הרבים⁸⁵ כו' ברחמיך דייקא כלומר שאתה יודע הרחמנות כמה גדלה בלי שיעור ואין ביכולת השגת נשמותינו

ובחינת רחמנות זו היא שאנו מבקשים עליה: "אלקי עולם ברחמיך הרבים" וכו'. דווקא "ברחמיך" — כלומר, אתה יודע עד כמה גדולים הרחמים, בלי שיעור, ואין בכוח השגת נשמותינו

על הרחמים האלה אנו מבקשים בתפילת שחרית, בברכת יוצר: "אלקי עולם, ברחמיך הרבים רחם עלינו". אנו אומרים "ברחמיך", מפני שרק ה' יודע עד כמה רחמים אלה עצומים.

לשער גודל עוצם הרחמנות על הירידה הגדולה הזאת מאור אי"ס ב"ה מאחר שנשמותינו הן בבחי' גבול ונברא יש מאין אין להם הרגשה זו על הירידה הזאת שמאור אי"ס ב"ה (ועמ"ש בד"ה כנשר יעיר).

לשער את גודל עוצמת הרחמים על הירידה הגדולה הזאת מאור אין סוף ברוך הוא. מאחר שנשמותינו הן בבחינת גבול ונבראו יש מאין, אין להן תחושה של ירידה זו מאור אין סוף ברוך הוא. (ועיי' במה שנכתב בדיבור המתחיל "כנשר יעיר").

נשמותינו מוגבלות ונבראו, ולכן אינן יכולות לחוש את מלוא עומק ירידתן מאור אין סוף; רק רחמיו של ה' תואמים את עוצמת הירידה. כאן מפנה המאמר לדיבור המתחיל "כנשר יעיר", שבו מוסבר עניין זה בהרחבה.

וזוהו ותתפלל חנה על⁸⁶ הוי' ובכה תבכה שעל ידי בחינת בכיה היא בחי' ומדת התעוררות הרחמנות תתפלל על ה' על דייקא למעלה מבחי' הוי'. ועמ"ש מזה בפי' משפטים ע"פ לא תהיה משכלה ועקרה⁸⁷ כו'.⁸⁸

וזוהו [פירוש] "וחנה התפללה על הוי', ובכה תבכה": באמצעות בחינת הבכי, שהיא בחינת ומידת התעוררות הרחמים, היא מתפללת "על הוי'" — "על" דווקא, למעלה מבחינת הוי'. ועיינו במה שנכתב על כך בפרשת משפטים, על הפסוק "לא תהיה משכלה ועקרה" וכו'.

חנה "התפללה על הוי'" תוך כדי בכי: דמעותיה, שהן התעוררות של רחמים, נשאו את תפילתה למעלה משם הוי'. הטקסט מפנה למאמר על "לא תהיה משכלה ועקרה" להרחבה בנושא.

6 וזוהו שובה ישראל עד⁸⁹ הוי' אלקיך פירוש עד שהוי'⁹⁰ יהיה בבחינת אלקים וצמצום על ידי התשובה הוא התעוררות הרחמנות

וזוהו [פירוש] "שובה ישראל עד הוי' אלקיך": כלומר, עד שהוי' יהיה בבחינת אלקים וצמצום, על ידי תשובה, שהיא התעוררות הרחמים.

קצת מתבאר הפסוק הפותח. "שובה ישראל עד הוי' אלקיך" פירושו: שוב עד שהוי' יהיה עבורך "אלקיך", כלומר, בדומה לאלקים — בבחינת צמצום בלבד. הדבר נעשה באמצעות תשובה, שהיא התעוררות הרחמים.

כי עיקר התשובה בלב⁹¹ שתהיה התשובה גדולה כל כך בפנימיות הלב מעומקא דלבא עד כי ישוב ליבטל וליכלל באור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מעלה מבחינת הוי'

כי עיקר התשובה הוא בלב: שהתשובה תהיה גדולה כל כך בפנימיות הלב, מעומק הלב, עד שישוב להתבטל ולהיכלל ממש באור אין סוף ברוך הוא, שלמעלה מעלה מבחינת הוי';

התשובה היא בראש ובראשונה עניין שבלב. עליה להיות עמוקה כל כך, מעומק פנימיות הלב, עד שהאדם ישוב ויתבטל באור אין סוף, שלמעלה לאין ערוך מהוי'.

רק לפני הוי' תטהרו ואנכי אנכי הוא מוחה^{92,93} כו'. ועמ"ש ע"פ כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך כו' בפי' נצבים:^{94,95}

רק "לפני הוי' תטהרו", ו"אנכי אנכי הוא מוחה" וכו'. ועייין במה שכתוב על הפסוק "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך" וכו', בפרשת נצבים.

זו הבחינה של "לפני הוי' תטהרו" — למעלה מהוי' — ושל "אנכי אנכי הוא מוחה". הדברים מפנים למאמר על הפסוק "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך", בפרשת נצבים.

קטע 5 • 71-10

תשובה כדילוג

7 ד והנה סדר התשובה הוא שלא כסדר והשתלשלות המדרגה ממטה למעלה כנ"ל רק הוא בבחינת דילוג

למעלה מבחי' השתלשלות והטעם ביאר הכתוב

ד. והנה סדר התשובה אינו כסדר ההשתלשלות של המדרגות מלמטה למעלה, כנזכר לעיל, אלא הוא בבחינת דילוג אל למעלה מבחינת ההשתלשלות. והכתוב ביאר את הטעם:

בקטע חדש מוסבר מדוע התשובה פועלת בדרך של דילוג ולא של התקדמות שלב אחר שלב. צמיחה רגילה עולה במדרגות לפי הסדר; התשובה מדלגת מעליהן, מעל כל סדר ההשתלשלות, והכתוב עצמו מבאר את הטעם.

כי כשלת בעונך⁹⁶ והיינו כמ"ש כשל בעוני כחי⁹⁷ היינו הנשמה וכמ"ש כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך^{98,99} כו'

"כי כשלת בעונך". והיינו כמו שכתוב: "כשל בעוני כוחי" — כלומר, הנשמה, וכמו שכתוב: "כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך וגו'.

הושע אומר "כי כשלת בעונך", ובתהלים נאמר "כשל בעוני כוחי". ה"כוח" הזה הוא הנשמה, וזהו אותו כוח הנזכר בפסוק "כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה" (קהלת ט, י).

(ע' [עיי'ן] זח"ג [זהר חלק ג] פנחס ר"כ ע"א)¹⁰⁰ שהנשמה קרויה נר כמ"ש נר הוי' נשמת אדם¹⁰¹ ועבירה מכבה¹⁰²

כו' כלומר שמכבה את הנר¹⁰³ כו' (כמ"ש בד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו)¹⁰⁴

(ראו זוהר חלק ג, פינחס, רכ ע"א.) שכן הנשמה נקראת נר, כמו שכתוב: "נר הוי' נשמת אדם"; ועל עבירה נאמר שהיא "מכבה" וכו', כלומר, היא מכבה את הנר וכו' (כמו שמוסבר במאמר המתחיל "אחרי ה' אלקיכם תלכו").

כאן מצוטט הזוהר על פינחס. הנשמה נקראת נר, "נר הוי'", וחכמים אמרו שעבירה "מכבה"; כאן הכוונה שהיא מכבה את נר הנשמה.

לכך אין כח בנשמה לעמוד בקשרי המלחמה בבחי' אתכפיא ואתהפכא ולהמשיך הוי' בבחי' אלקים ביחודא עילאה ותתאה אחר שנתחלשה וכשל כחה מפני העבירה שכבתה נרה וע"כ צריכה לדלג שור אל רום המעלות.

לכן אין לנשמה כוח לעמוד במערכה, במצב של אתכפיא ואתהפכא, ולהמשיך את הוי' בבחינת אלקים ביחודא עילאה וביחודא תתאה, לאחר שנחלשה וכשל כוחה בגלל העבירה שכיבתה את נרה. משום כך היא צריכה "לדלג שור" אל רום המעלות.

כשהאור שבה כבה וכוחה כשל, אין הנשמה יכולה לעמוד במאבק ההדרגתי של אתכפיא ואתהפכא. עליה במקום זאת "לדלג שור" — להגיע היישר למדרגה העליונה ביותר.

וזוהו כי תצא למלחמה על אויבך¹⁰⁵ על דייקא ולכן מתחלה שובה ישראל עד שהוי¹⁰⁶ יהיה בבחי' אלקיך ואח"כ קחו עמכם דברים^{107, 108} הם התורה והמצוות וכמ"ש

וזוהו כי תצא למלחמה על אויבך — "על דווקא. לכן תחילה "שובה ישראל", עד שהוי יהיה בבחינת "אלקיך", ואחר כך "קחו עמכם דברים", שהם התורה והמצוות, כמו שכתוב

כך גם נאמר בתורה כי תצא למלחמה על אויבך: תחילה צריך לעמוד מעליהם. משום כך הסדר בהושע הוא: תחילה "שובה ישראל", עד שהוי נעשה "אלקיך", ורק אחר כך "קחו עמכם דברים" — התורה והמצוות.

ברכות פי' תצוה פל"ח¹⁰⁹ ושובו אל הוי' להמשיך בחי' הוי' בבחי' אלקים ביחודא עילאה ותתאה ע"י אתכפייא ואתהפכא כי זהו תכלית בריאת האדם בעוה"ז לשמור ולעשות כסדר המדרגה

במדרש רבה, פרשת תצוה, פרק לח; "ושובו אל הוי'" — כדי להמשיך את בחינת הוי' בבחינת אלקים ביחודא עילאה וביחודא תתאה, באמצעות אתכפייא ואתהפכא. שכן זו תכלית בריאת האדם בעולם הזה: לשמור ולעשות, לפי סדר המדרגות

המדרש מפרש את ה"דברים" הללו כדברי תורה. אחר כך בא "ושובו אל הוי'": להמשיך את הוי' באלקים באמצעות אתכפייא ואתהפכא. זו תכלית בריאת האדם בעולם הזה — לשמור ולעשות את המצוות לפי הסדר.

(ולכן ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] במי נמלך בנשמתן של צדיקים^{110, 111, 112} ועיין זח"ג [זהר חלק ג] אמור) (ד"ק ע"ב)¹¹³ ע"פ בת אבי היא^{114, 115} כו'

(ולכן אמרו רבותינו ז"ל: "במי נמלך? בנשמתן של צדיקים"; וראו זוהר חלק ג, אמור (דף ק ע"ב), על הפסוק "בת אבי היא" וגו';

בסוגריים נוסף שזה הטעם לכך שחכמים אמרו שהקב"ה "נמלך בנשמתן של צדיקים" לפני בריאת העולם: עבודתם המסודרת היא תכלית הבריאה. כמו כן מובא כאן הזוהר על הפסוק "בת אבי היא" (בראשית כ, יב).

ובחי' בת אבי היא כמ"ש סד"ה יהודה אתה¹¹⁶ בפי' בני אביך ולילך ממדרגה למדרגה ממטה למעלה רק התשובה הוא לפי שעה שהנשמה צריכה לכך לדלג שור שלא כסדר ודרך ההשתלשלות

ובחינת "בת אבי היא" היא כפי שמוסבר בסוף המאמר המתחיל "יהודה אתה", בביאור "בני אביך", וללכת ממדרגה למדרגה, מלמטה למעלה. אולם התשובה היא רק לפי שעה, בשעה שהנשמה זקוקה לכך, כדי "לדלג שור" — שלא כסדר ולא בדרך ההשתלשלות;

הפסוק והביטוי "בני אביך" מוסברים במאמרים אחרים. תכלית האדם היא לעלות ממדרגה למדרגה; הדילוג של התשובה, החורג מן הסדר הרגיל, נדרש רק בשעה שהנשמה זקוקה לו.

אבל אח"כ שישב אל¹¹⁷ ה' וירחמהו הנה מזה נמשך שם הוי' בחי' התהוות כל ההוויות בהתחדשות החיות כו'

אבל לאחר מכן, כאשר ישוב אל ה' וירחמהו, נמשכת מכך הוי' — בחינת התהוות כל ההוויות מתוך התחדשות החיות וכו',

כאשר האדם ישוב אל ה' וירחמהו, הוי' נמשכת מחדש ומביאה להתחדשות החיות ולהתהוותו של הכול.

ולתקן כל הפגמים ולמלאות כל החסרונות שחיסר מ"ע [מצות עשה] או שפגם במל"ת [במצות לא תעשה] אזי יהיה נמשך שם הוי' בבחי' אלקים ביחודא עילאה ותתאה להיות אתכפיא ואתהפכא.

ולתקן את כל הפגמים ולמלא את כל החסרונות שחיסר במצוות עשה או שפגם במצוות לא תעשה. אז תימשך הוי' בבחינת אלקים, ביחודא עילאה וביחודא תתאה, כדי שתהיה אתכפיא ואתהפכא.

השפע המתחדש מתקן כל פגם וממלא כל חיסרון שנגרמו עקב ביטול מצוות או עבירה על מצוות, ואז הוא יכול שוב להמשיך את הוי' באלקים בדרך הרגילה.

8 וזהו שנאמר ביג"מ [בי"ג מדות]¹¹⁸ רחמים ויקרא¹¹⁹ הוי' כלומר שהוי' קורא וממשיך בחי'¹²⁰ הוי' דהיינו שע"י בחי' הוי' אלקיך שהוי' הוא בבחי' אלקים ממשיך להיות הוי' נמשך בבחי' אלקים ביחודא עילאה ותתאה וכו' הוויות

וזהו שנאמר בשלוש עשרה מידות הרחמים: "ויקרא: הוי', הוי'"; כלומר, הוי' קורא וממשיך את בחינת הוי'. כלומר, באמצעות בחינת "הוי' אלקיך", שבה הוי' הוא בבחינת אלקים, הוא ממשיך שהוי' יימשך בבחינת אלקים, ביחודא עילאה וביחודא תתאה. ושני [האזכורים של] הוי'

אותו רעיון מופיע בשלוש עשרה מידות הרחמים, הפותחות במילים "הוי', הוי'". הוי' הראשון "קורא" וממשיך את השני: באמצעות תשובה, לאחר שהוי' נעשה בבחינת אלקים — "הוי' אלקיך" — ממשיכים את הוי' אל תוך אלקים שוב.

אלו הם כתובים בשני מקראות דכתיב הוי' רחום וחנון¹²¹ וכתיב חנון ורחום¹²² הוי' פי' הוי' רחום וחנון שמבחינת הוי' נמשך בחי' רחמנות וחסד להוות עולמות יש מאין ולהצמצם במדת אלקים שהיא ג"כ מדת החסד כנ"ל.

כתובים בשני פסוקים, שכן נאמר "הוי' רחום וחנון", ונאמר "חנון ורחום הוי'". פירוש "הוי' רחום וחנון" הוא שמבחינת הוי' נמשכת בחינת רחמנות וחסד, כדי להוות עולמות יש מאין ולהצמצם במידת אלקים, שהיא גם מידת החסד, כפי שזכר לעיל.

שני השמות מתאימים לשני פסוקים שבהם המילים מופיעות בסדר הפוך. ב"הוי' רחום וחנון" הוי' מופיע תחילה: מהוי' נמשכים רחמנות וחסד, היוצרים את העולמות ומצמצמים באלקים, שגם הוא, כפי שהוסבר לעיל, מידת החסד.

9 וחנון ורחום ה' פ"י שהתהוות והמשכות החסד שהרי אין זה אלא בחי' צמצום לגבי אור א"ס ב"ה עתמו כביכול הגורם להיטות צמצום זה הוא חנון ורחום שמבחי' אנכי מי שאנכי נמשכים יג"מ [י"ג מדות] רחמים שבהם

"וחנון ורחום הוי"ו פירוש, שהתהוות החסד והמשכותו — שהרי אין זו אלא בחינה של צמצום ביחס לאור אין סוף עצמו, כביכול — נגרמות מכך שהוא חנון ורחום. מבחינת "אנכי מי שאנכי" נמשכות י"ג מידות הרחמים, שבהן

בפסוק "וחנון ורחום הוי"ו מופיע בסוף. מאחר שההמשכה היוצרת של הוי"ו היא עצמה רק צמצום ביחס לאור אין סוף, עצם קיומה נובע מחנינה ומרחמים נעלים יותר: י"ג מידות הרחמים הנמשכות מ"אנכי", עצמותו של ה'.

ועל ידם קורא וממשיך הוי"ו כו' כנ"ל (ועמ"ש מזה סד"ה ואתחנן אל¹²³ הוי"ו) וזהו כי עמך הסליחה למען תורא¹²⁴

ובאמצעותן הוא קורא וממשיך "הוי"ו וכו', כנזכר לעיל. (ועיינו במה שנכתב על כך בסוף המאמר המתחיל "ואתחנן אל הוי"ו). וזהו [פירוש] "כי עמך הסליחה למען תורא",

באמצעות מידות אלה הוי"ו "קורא" להוי"ו, כנזכר לעיל. בכך מתבאר הפסוק "כי עמך הסליחה למען תורא": הסליחה מביאה ליראה.

כי בבחי' סליחה ביום הכפורים¹²⁵ שהוא גילוי רצון העליון לפני הוי"ו תטהרו נמשך יג"מ [י"ג מדות] רחמים להיות גילוי בחי' יראה הוא יו"ד של שם הוי"ו

כי על ידי בחינת הסליחה שביום הכיפורים, שהיא גילוי הרצון העליון — "לפני הוי"ו תטהרו" — נמשכות י"ג מידות הרחמים, כדי שתתגלה בחינת היראה, שהיא הוי"ד של שם הוי"ו,

ביום הכיפורים מתגלה הרצון העליון כבחינת סליחה, "לפני הוי"ו", וממנו נמשכות י"ג מידות הרחמים. פעולתן היא גילוי היראה, שהיא הוי"ד של שם הוי"ו.

כמ"ש בזה"ק [בזהר הקדוש] יו"ד על ריש"י [רישיה]¹²⁶ דביה שריא דחילו¹²⁷ והה' הוא בחי' אהבה והם הנסתרות לה' אלקינו¹²⁸ שהנסתרות הם אהוי"ר [אהבה ויראה]¹²⁹ והנגלות ו"ה נגלות

כמו שנאמר בזהר הקדוש: "יו"ד על ריש"י, דביה שריא דחילו"; והה"א היא בחינת אהבה. והן "הנסתרות לה' אלקינו", כי הנסתרות הן אהבה ויראה; ואילו "הנגלות" — ו"ה — הן גלויות;

הזהר אומר שהיו"ד נמצאת "על הראש", ובה שורה היראה, ואילו הה"א הראשונה מייצגת את האהבה. היו"ד והה"א הן "הנסתרות" שבפסוק, מפני שהאהבה והיראה נסתרות בלב; ואילו הוי"ו והה"א האחרונה הן "הנגלות".

הן התורה והמצוות¹³⁰ תורה וי"ו המשכה הקול קול יעקב¹³¹ ה' בחיי מצות מעשיות שבעשייה כ"ו והיינו גילוי של שם הוי' להיות התחדשות ההתהוות כ"ו כנ"ל.¹³²

והן התורה והמצוות: התורה היא הוי"ו, המשכה — "הקול קול יעקב"; והה"א היא בחינת המצוות המעשיות שבעשייה כ"ו. וזהו גילוי שם הוי', כדי שתתחדש ההתהוות וכ"ו, כנזכר לעיל.

הדברים הגלויים הם התורה, כנגד הוי"ו, שהיא המשכה כלפי מטה, בדומה ל"קול יעקב" בלימוד התורה; והמצוות המעשיות, כנגד הה"א האחרונה, מתקיימות בעולם העשייה. יחד הן מגלות מחדש את שם הוי' בהתהוות.

10 ועמ"ש עוד מענין כי עמך הסליחה למען תורא ע"פ שובה ישראל עד¹³³ כ"ו וע"פ תקעו בחדש וע' בזהר אמור דק"א¹³⁴ א'.

ועיינו גם במה שנכתב בהמשך בעניין "כי עמך הסליחה למען תורא", על הפסוק "שובה ישראל עד..." , ועל הפסוק "תקעו בחדש"; ועיינו בזהר, אמור, דף קא ע"א.

הטקסט מפנה להרחבה נוספת בעניין "כי עמך הסליחה": לביאור הפסוק "שובה ישראל עד..." בהמשך לקוטי תורה, למאמר על "תקעו בחדש", ולזהר על פרשת אמור.

וזהו הלך ילך ובכה^{135, 136} כ"ו כי הנה ישראל נקראו בשרשם למעלה זרע קדש מצבתה^{137, 138} (בישעיה סס"י [סוף סימן ו'])

וזהו [פירוש] "הלך ילך ובכה" כ"ו. שכן ישראל, בשורשם למעלה, נקראים "זרע קדש מצבתה" (בישעיהו, בסוף פרק ו'),

כעת מתבאר מזמור קכו: הזרע "הולך ובכה, נושא משך הזרע". נשמות ישראל נקראות "זרע קדש", ושורשן למעלה, כפי שנאמר בישעיהו: "זרע קדש מצבתה" (ישעיהו ו', יג).

שיסודתה בהררי קדש¹³⁹ עליון (עין זח"א [זהר חלק א] ט"ו א' ובוהר הרקיע ר"פ בראשית ע"פ הנצנים נראו¹⁴⁰ כ"ו)

שיסודה בהררי קדש העליון (עיינו בזהר, חלק א, טו ע"א, ובוהר הרקיע, בתחילת פרשת בראשית, על הפסוק "הניצנים נראו" וכ"ו).

יסודן הוא "בהררי קדש" שלמעלה; הטקסט מפנה לזהר ולזהר הרקיע על הפסוק "הניצנים נראו" (שיר השירים ב', יב).

ומשך הזרע היינו ההמשכה וירידה שירדו ונשתלשלו נשמותיהם למטה (ועין ברכות ר"פ ויגש גבי במושך הזרע זה יוסף¹⁴¹ ועמ"ש מענין יוסף סד"ה ושמתי כדכד.

ו"משך הזרע" הוא ההמשכה והירידה שבהן נשמותיהם ירדו והשתלשלו למטה. (ועיינו במדרש רבה, בתחילת פרשת ויגש, בעניין "במושך הזרע — זה יוסף"; ועיינו במה שנכתב בעניין יוסף, בסוף המאמר המתחיל "ושמתי כדכד".)

הביטוי "משך הזרע" שבזמור נקרא כ"המשכת הזרע": ירידת הנשמות ממקורן אל העולם הזה. המדרש דורש את "המושך הזרע" על יוסף, שהוריד את משפחת אביו למצרים.

ועי' עוד ברבות וישלח פע"ט דקאי על יעקב והכל ענין אחד וכמ"ש אלה תולדות יעקב יוסף¹⁴² ועמ"ש מזה סד"ה ויקחו אליך פרה גבי עץ ארז ואזוב)

ועיינו עוד במדרש רבה, וישלח, פרשה עט, ששם מדובר ביעקב; והכול עניין אחד, כמו שנאמר: "אלה תולדות יעקב יוסף". ועיינו במה שנכתב על כך בסוף המאמר המתחיל "ויקחו אליך פרה", בעניין "עץ ארז ואזוב".

מדרש נוסף דורש את המזמור על יעקב, ושתי הדרשות הן עניין אחד, שהרי נאמר: "אלה תולדות יעקב יוסף". מובאים גם מאמרים נוספים בנושא.

ולהיותם חוזרים ועולים בקדש העליון ממטה למעלה הלך ילך ממדרגה למדרגה בהליכה שאין לה שיעור והפסק הגבה למעלה מאד ע"י בחי' ובכה היא התעוררות הרחמנות ובכה תבכה¹⁴³ שעיי' יהיו בבחי' על ה' כו' כנ"ל.¹⁴⁴

וכדי שישבו ויעלו בקודש העליון, מלמטה למעלה, "הלך ילך" — ממדרגה למדרגה, בהליכה שאין לה שיעור והפסק, ומטפסת מעלה מעלה — באמצעות בחינת "ובכה", שהיא התעוררות הרחמים, ו"בכה תבכה", שעל ידה יהיו בבחינת "על הוי"י וכו', כנזכר לעיל.

העלייה חזרה למעלה היא "הלך ילך": עלייה בלתי מוגבלת ממדרגה למדרגה, מכוח הבכי — התעוררות הרחמים — בדומה לדמעות חנה, המביאות את הנשמה לבחינת "על הוי"י", למעלה משם הוי"י.

קטע 6 • 111-13

אלומות וההכרזה הכפולה

11 ואח"כ בא יבא ברנה נושא אלומותיו¹⁴⁵ שחזור וממשיך מלמעלה למטה תוספת וריבוי אור בהתחדשות ההתהוות להמשיך בחינת שם הוי"י בלתי אלקים להיות

ואחר כך, "בא יבא ברנה נשא אֶלְמָתִיו": הוא חוזר וממשיך מלמעלה למטה תוספת וריבוי של אור, בהתחדשות ההתהוות, כדי להמשיך את בחינת שם הוי"י בבחינת אלקים, כך שיהיו

המזמור ממשיך: "בא יבא ברנה נשא אֶלְמָתִיו". לאחר העלייה של התשובה באה ירידה, שבה הנשמה השבה ממשיכה מלמעלה תוספת אור, אור רב יותר, ומחדשת את הבריאה ומביאה את הוי"י אל תוך אלקים.

אתכפא ואתהפכא בכל הדברים הן בסור מרע הן בועשה טוב שעיי' נאמר קחו עמכם דברים ושובו¹⁴⁶ אל ה' שהם דברים הרבה שיהיה בהם המשכת הוי"י

אתכפא ואתהפכא בכל העניינים, הן ב"סור מרע" והן ב"עשה טוב". על כך נאמר: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה' — אלה דברים רבים, שבהם תהיה המשכת הוי"י.

כך מתאפשרות אתכפא ואתהפכא בכל תחום, הן בהתרחקות מן הרע והן בעשיית הטוב. את דברי הושע "קחו עמכם דברים" דורשים כ"דברים" רבים, שגם פירושם עניינים, שאליהם יש להמשיך את הוי"י.

וזהו נושא אלומותיו שהוא עד"מ כמו אלומות ועומרים שהם ממין הגרעין שנעשו בתוספת וריבוי כך יהיה גדול כח התשובה

וזהו [פירוש] "נושא אלומותיו": על דרך משל, כשם שאלומות וגדישי תבואה הם מאותו מין של הגרעין, אך נעשו בתוספת וריבוי — כך גדול יהיה כוחה של התשובה.

האלומות עשויות מאותו מין של גרעין שנזרע, אך הן מתרבות פעמים רבות. כך גם כוחה של התשובה: מה שחוזר הוא תוספת וריבוי מעבר למה שירד.

(ועמ"ש ע"פ בשלח פרעה¹⁴⁷ בענין וזרעתיה לי בארץ¹⁴⁸ כו' נטעתך שורק¹⁴⁹ כו' ע"ש מה שכתבתי ע"פ והנה אנחנו מאלמים אלומים¹⁵⁰ ומענין פ"י ברנה בד"ה ושכתי בשלום כו' והיה כו'. ובה מובן המדרש אגדה שהביא רש"י [רבי שלמה יצחקי])

(ועיין במה שנכתב על הפסוק "בשלח פרעה", בענין "וזרעתיה לי בארץ" וכו', "נטעתך שורק" וכו'; עיין שם במה שכתבתי על הפסוק "והנה אנחנו מאלמים אלומים", ובענין פירוש "ברנה", במאמר המתחיל "ושכתי בשלום" וכו', "והיה" וכו'). ובכך מובן מדרש האגדה שרש"י הביא.

הטקסט מפנה למאמר בתורה אור על בשלח, שבו גלות ישראל נמשלה לזריעה שמניבה יכול רב, וכן לדיונים נוספים על האלומות ועל "ברנה". כך מתבאר גם מדרש שרש"י מביא.

(בשופטים רס"י [ריש סימן ה'] נאמר בסיני אנכי הוי' אלקיך בכרמל יאמר כפול¹⁵¹ ה' הוא האלקים¹⁵² ה' הוא האלקים בימי אליהו עכ"ל [עד כאן לשונו])

(בשופטים, בתחילת סימן ה') נאמר: "בסיני נאמר 'אנכי הוי' אלקיך'; בכרמל יאמר הדבר בכפילות: 'ה' הוא האלקים, ה' הוא האלקים', בימי אליהו". עד כאן לשונו.

רש"י על שירת דבורה מביא את המדרש: בסיני אמר ה' "אנכי הוי' אלקיך" פעם אחת, ואילו בכרמל, בימי אליהו, העם יאמר "ה' הוא האלקים" פעמיים.

והיינו כי בסיני היו נש"י [נשמות ישראל] צדיקים וע"י התומ"צ [התורה ומצות] ממשיכים שם הוי' בבחי' אלקים כנ"ל אבל בהר הכרמל ע"י התשובה הגיעו עד הוי' אלקיך

כלומר, בסיני היו נשמות ישראל צדיקים, ובאמצעות התורה והמצוות הם ממשיכים את שם הוי' בבחינת אלקים, כנזכר לעיל; אבל בהר הכרמל, באמצעות התשובה, הם הגיעו עד "הוי' אלקיך",

זהו ההבדל: בסיני היו ישראל צדיקים, והמשיכו את הוי' בבחינת אלקים באמצעות התורה והמצוות; בכרמל, לאחר שפנו אל הבעל ושבו בתשובה, הגיע העם עד "הוי' אלקיך", למצב שבו הוי' עצמו הוא בבחינת אלקים.

דהיינו ע"י ששבו ליבטל בעצמות אור א"ס ב"ה שלמעלה משם הוי' כנ"ל ולכן כפלו לומר ב"פ [ב' פעמים] הוי' הוא האלקים שזהו ענין ב' הפירושים הנ"ל.

כלומר, על ידי ששבו להיות בטלים בעצמות אור אין סוף ברוך הוא, שלמעלה משם הוי', כנזכר לעיל. לכן כפל כל אחד מהם ואמר פעמיים: "ה' הוא האלקים". זהו ענינם של שני הפירושים שהוזכרו לעיל.

התשובה שלהם הביאה אותם לביטול בעצמות אור אין סוף, שלמעלה מהוי'. לכן אמרו פעמיים "ה' הוא האלקים": פעם אחת לפי הפירוש הראשון, ופעם נוספת לפי הפירוש השני, שבו הוי' עצמו הוא בבחינת אלקים.

12 וז"ש [וזהו שכתוב] במדרש בקהלת שם ד"א [דבר אחר] זבובי מות יבאיש כו' מדבר בדורו של אליהו אתמול מבאישין דברים כנגדו¹⁵³ כו'

וכך נאמר במדרש על קהלת שם: "דבר אחר: זבובי מוות יבאישו... מדובר בדורו של אליהו: אתמול היו מעלים צחנה בדבריהם נגדו..."

המדרש על קהלת מסביר את הפסוק "זבובי מוות יבאישו שמן רוקח" על דורו של אליהו: אתמול דבריהם העלו צחנה, כשקראו לבעל בהתרסה נגד אליהו.

והיום מביעים דברים ואומרים ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים עכ"ל [עד כאן לשונו] שנק' זה יביע שמן רוקח¹⁵⁴

"והיום הם מביעים דברים ואומרים: 'הוי' הוא האלקים, הוי' הוא האלקים'. עד כאן לשונו. שכן זה נקרא "הבעת שמן רוקח",

היום אותם אנשים עצמם "מביעים" דברים ואומרים פעמיים: "הוי' הוא האלקים". המהפך הזה הוא מה שהפסוק מכנה הבעת שמן רוקח.

שהוא השמן המעורב בבשמים שיש בו ריח טוב והוא כענין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] ע"פ ריח בגדיו^{155, 156} ריח בוגדיו כמו שכתוב ברבות תולדות ס"פ ס"ה.

כלומר, שמן המעורב בבשמים, שיש לו ריח טוב. והדבר דומה למה שאמרו רבותינו ז"ל על הפסוק "ריח בגדיו": "ריח בוגדיו", כפי שנכתב במדרש רבה, תולדות, סוף פרק ס"ה.

שמן רוקח הוא שמן שמעורבים בו בשמים, כדי להעניק לו ריח נעים; כך גם חזרת החוטא מפיצה ריח נעים. חז"ל דורשים אף את "ריח בגדיו" כרמז ל"ריח בוגדיו" — חוטאים שחזרו בתשובה.

13 והוא גם כן ההמשכה מ"ג מדה"ר [מדות הרחמים] בחי' כשמן הטוב כו' יורד על הזקן¹⁵⁷ כו' ועמ"ש סד"ה מי יתנך כאח לי וסד"ה זאת חנוכת המזבח ומענין יביע בדי"ה

וגם זהו המשכה מ"ג מידות הרחמים, בחינת "כשמן הטוב" וכו', "יורד על הזקן" וכו'. וראו מה שכתוב בסוף המאמר המתחיל "מי יתנך כאח לי", ובסוף המאמר המתחיל "זאת חנוכת המזבח"; ובענין "יביע", במאמר המתחיל

גם השמן הריחני הזה נמשך מ"ג מידות הרחמים: הכתוב מקשר אותו ל"שמן הטוב... יורד על הזקן". מובאים מאמרים נוספים העוסקים בכך ובמילה "יביע".

להבין ענין הברכות וזהו ג"כ ענין שבסיני נאמר אנכי ובתבור נאמר ב"פ [ב' פעמים] אנכי¹⁵⁸ ע"ש ברשיי [ברכי שלמה יצחקי] והיינו כי ע"י המצות ממשיך בחינת הוי' מבחי' אנכי והוא להיות אלקיך

"להבין ענין הברכות". וזהו גם ענין אמירת "אנכי" בסיני, ואמירת "אנכי" פעמיים בתבור; ראו שם ברשיי. כלומר, באמצעות המצות ממשיכים את בחינת הוי' מבחינת "אנכי", כדי שיהיה "אלקיך";

כך גם לפי מדרש רשיי: בסיני נאמר "אנכי" פעם אחת, ובתבור, בשירת דבורה, נאמר פעמיים. באמצעות המצות ממשיכים את הוי' מבחינת "אנכי", כדי שיהיה "אלקיך".

אבל בתשובה נאמר אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך^{159, 160} ב' פעמים אנכי כנגד ב' ממעמקי הלב ממעמקים קראתיך¹⁶¹ כמ"ש בדי"ה כי המצוה הזאת¹⁶² אשר אנכי מצוך היום כו' ע"ש והוא למעלה מההמשכה שע"י המצות.

אבל על התשובה נאמר: "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך" — "אנכי" פעמיים, כנגד שני מעמקי הלב, "ממעמקים קראתיך", כמבואר במאמר המתחיל "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום" וכו'; ראו שם. והמשכה זו היא למעלה מההמשכה שכאה באמצעות המצות.

אבל על התשובה אומר ישעיהו: "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך" — "אנכי" פעמיים, כנגד שני מעמקי הלב שב"ממעמקים קראתיך". הדבר מגיע למעלה מההמשכה שהמצות ממשיכות.

קטע 7 • 14-16

תבור, כרמל וסיני

14 וזהו שבהר תבור זכו לבחי' זו דהיינו ע"י תשובה ומזה נמשך ג"כ ענין הכפל ב' פעמים הוי' הוא האלהים דהא בהא תליא.

וזהו הטעם לכך שבהר תבור זכו למדרגה זו, כלומר באמצעות תשובה; ומכך נמשכת גם הכפילות — פעמיים "הוי' הוא האלקים" — שכן הדברים תלויים זה בזה.

הר תבור זכה לאנכי הכפול באמצעות תשובה, והאמירה הכפולה "הוי' הוא האלקים" בכרמל נובעת מאותו שורש, שכן שני הדברים תלויים זה בזה.

ועי' מענין תבור וכרמל ברבות ויחי רי"פ צי"ט¹⁶³ ובתיי [ובתרגום יונתן] (בשופטים סי' ה' ובהלים סי' ס"ח ט"ז) ובגמרא פ"ד דמגילה (דכ"ט ע"א) והוא כענין הנזכר בזח"א [בזהר חלק א] ויצא (דקנ"ח ע"א)¹⁶⁴

ועיינו בענין תבור וכרמל במדרש רבה, ויחי, תחילת פרשה צי"ט; ובתרגום יונתן (על שופטים, פרק ה', ועל תהלים, פרק ס"ח, פסוק ט"ז); ובגמרא, פרק ד' במגילה (דף כ"ט ע"א). והדבר דומה לענין המוזכר בזהר, חלק א', ויצא (דף קנ"ח ע"א),

בענין תבור וכרמל מובאים כאן דברי המדרש, המספר כיצד באו לקבל את התורה והתחרו עליה; התרגום — תרגום יונתן על שופטים והתרגום הארמי על תהלים — וכן הגמרא במגילה. הדיון בזהר על "הרי בתר" קשור לענין.

בענין הרי בתר¹⁶⁵ שהם טורי דפרודא¹⁶⁶ בחי' ומשם יפרד^{167, 168} והיו לארבעה ראשים ועיין ברבות בראשית פי"ו¹⁶⁹ ובשה"ש [ובשיר השירים] ע"פ עד שיפוח היום^{170, 171} כו'

בענין "הרי בתר", שהם "טורי דפרודא" — מדרגת "ומשם יפרד" והיה לארבעה ראשים; ועיינו במדרש רבה, בראשית, פרשה ט"ז, ובשיר השירים על הפסוק "עד שיפוח היום" וכו'.

בשיר השירים מדובר על "הרי בתר", הרי החלוקה, שהזוהר מכנה "טורי דפרודא", הרי הפירוד — התחום שמתחת לאחדות, שבו הנהר היוצא מעדן נפרד והיה לארבעה ראשים. המדרש מפרש את ארבעת הראשים כארבע גלויות.

והנה העלייה מטורי דפרודא להתכלל באחד זהו ענין בחי' תשובה וזהו ענין המבואר במ"א ע"פ ורב שלום ורב להושיע

והנה, העלייה מטורי דפרודא כדי להיכלל באחד היא ענין מדרגת התשובה. וזהו הענין המבואר במקום אחר על הפסוק "ורב שלום" ו"ורב להושיע".

העלייה מהרי הפירוד וההיכללות באחד היא תשובה. מאמר אחר מבאר זאת על המילים "ורב שלום" ו"ורב להושיע".

ולכן מזה נמשך העלייה אח"כ שלא בהדרגה והוא ענין מ"ש בסוף שיר השירים ברח דודי כו' על הרי בשמים¹⁷² בחי' ריח והריחו ביראת¹⁷³ ה'

ולכן מכך נמשכת לאחר מכן עלייה שאינה בהדרגה. וזהו פירוש הכתוב בסוף שיר השירים: "ברח דודי" וכו', "על הרי בשמים" — מדרגת הריח, "והריחו ביראת ה'".

לכן העלייה שלאחר התשובה אינה בהדרגה. שיר השירים מסתיים במילים "ברח דודי... על הרי בשמים" — מדרגת הריח, ככתוב כישעיהו: "והריחו ביראת ה'" (ישעיהו י"א:ג').

וזהו ג"כ ענין יביע שמן רוקח כני"ל ואעפ"כ [ואף על פי כן] ניתנה התורה בסיני דוקא שרומז לבחינת צדיקים וכמ"ש בתי"י [בתרגום יונתן] (בשופטים שם)

וזהו גם ענין "יביע שמן רוקח", כנזכר לעיל. ואף על פי כן, התורה ניתנה דווקא בסיני, הרומז למדרגת הצדיקים, ככתוב בתרגום יונתן (על שופטים שם),

זהו "שמן רוקח" הריחני של בעל התשובה. ואף על פי כן, התורה ניתנה דווקא בסיני, המייצג את הצדיקים, שכן תרגום יונתן מכנה את סיני הנמוך והקטן שבהרים.

דהוא חליש וזעיר מכל טורייא¹⁷⁴ שהוא ענין השפלות והביטול בחינת ונפשי כעפר לכל¹⁷⁵ תהיה¹⁷⁶ ועי"ז דוקא פתח לבי בתורתך משא"כ הרי תבור וכרמל¹⁷⁷ טורי דפרודא

שהוא נמוך וקטן מכל ההרים, וזהו ענין השפלות והביטול, בבחינת "ונפשי כעפר לכל תהיה"; ודווקא על ידי כך מתקיים "פתח לבי בתורתך". לא כן הרי תבור וכרמל, שהם טורי דפרודא,

קטנותו של סיני מבטאת שפלות וביטול, ככתפילה: "ונפשי כעפר לכל תהיה, פתח לבי בתורתך" — השפלות היא הפותחת את הלב לתורה. לעומתם, תבור וכרמל הם הרי פירוד.

נקרא הרים גבנונים¹⁷⁸ מלשון¹⁷⁹ או גבן או דק¹⁸⁰ שהחוטא פוגם במצוה אחת הרי נעשה מחוסר אבר כו' כמשי"ש [כמה שכתוב שם] בד"ה כי המצוה הזאת בענין תמים תהיה¹⁸¹ כו' אלא שעל ידי התשובה

נקראים "הרים גבנונים", מלשון "או גבן או דק": החוטא שפוגם במצוה אחת נעשה כמי שחסר איבר וכו', כפי שנתבאר שם, במאמר המתחיל "כי המצוה הזאת", בענין "תמים תהיה" וכו'. אלא שעל ידי התשובה,

בתהלים מדובר על "הרים גבנונים", שהמדרש והגמרא מייחסים להרים שהתחרו בסיני וקושרים לגיבן. מי שפוגם אפילו במצוה אחת דומה למי שחסר לו איבר, כפי שמבואר במאמר על "תמים תהיה"; אך התשובה משנה זאת.

הנה במקום שבעלי תשובה עומדין כו' לכן נאמר בהם אח"כ ב' פעמים אנכי כו' וכני"ל.

"במקום שבו בעלי תשובה עומדים" וכו'. לכן נאמר עליהם לאחר מכן פעמיים "אנכי" וכו', כפי שהוזכר לעיל.

חז"ל אמרו שבמקום שבו בעלי תשובה עומדים, אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד. לכן נאמר "אנכי" פעמיים ביחס לתבור.

אבל עכ"ז [עם כל זה] הרי מבואר לעיל שהתשובה הוא לפי שעה לדלג שור כו' אבל אח"כ צריך להמשיך על ידי התורה ומצות.^{182, 183}

אבל למרות זאת, התבאר לעיל שהתשובה היא לפי שעה, כדי "לדלג על חומה" וכו'; אך לאחר מכן צריך להמשיך באמצעות התורה והמצוות.

ובכל זאת, התשובה היא קפיצה זמנית. לאחר מכן צריך שוב להמשיך אלקות בדרך המסודרת של התורה והמצוות.

15 וזהו ענין סיני. שזהו בחי' הקביעות של סדר ההמשכה וברבות פ' ויצא פס"ח ע"פ והנה סולם מוצב ארצה¹⁸⁴ כו' זה סיני.^{185, 186}

וזהו עניינו של סיני: זהו בחינת הקביעות של סדר ההמשכה. ובמדרש רבה, פרשת ויצא, סעיף ס"ח, על הפסוק "והנה סולם מוצב ארצה" וכו': "זה סיני",

סיני מבטא את הדרך הקבועה והמסודרת להמשכת האלקות. המדרש מפרש את הסולם בחלום יעקב, "מוצב ארצה", כסיני.

שהוא ג"כ בחינת וראשו מגיע השמימה. והיינו כמ"ש יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי"¹⁸⁷ כו' והיה הוי' לי לאלקים.

שהוא גם בחינת "וראשו מגיע השמימה". והיינו כפי שאמר יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי" וכו', "והיה הוי' לי לאלקים".

ובכל זאת ראשו "מגיע השמימה": גם הדרך המסודרת מגיעה אל הגבהים. הדבר תואם את נדרו של יעקב, העולה שלב אחר שלב עד "והיה הוי' לי לאלקים" (בראשית 28:21).

16 והוא מדרגת הצדיקים כנ"ל שע"י ג"כ יוכל להגיע לבחינה זו ע"ד מ"ש גבי מצות תשובה מי יעלה לנו השמימה¹⁸⁸ כו'.

וזו מדרגת הצדיקים, כנזכר לעיל: גם באמצעות זאת אפשר להגיע למדרגה זו, בדומה למה שנאמר בקשר למצוות התשובה: "מי יעלה לנו השמימה?" וכו'.

זו דרכם של הצדיקים, שגם הם יכולים להגיע למדרגה זו. דברי התורה על המצווה ש"אינה בשמים, שתאמר: מי יעלה לנו השמימה?" נקראים כאן כמתייחסים למצוות התשובה.

ועמ"ש בד"ה יונתי ב חגוי הסלע והענין כי התשובה אינה על עבירות דוקא אלא על הריחוק מה' וכמ"ש בד"ה האזינו

ועיינו גם במאמר הפותח במילים "יונתי בחגוי הסלע". העניין הוא שתשובה אינה דווקא על עבירות, אלא על הריחוק מה', כפי שמוסבר במאמר הפותח במילים "האזינו",

תשובה אינה רק על חטאים. היא חזרה מכל ריחוק מה', ולכן, כפי שמסביר מאמר אחר, על האדם להיות "כל ימיו בתשובה" (שבת קנג ע"א).

השמים בפ"י כל ימיו בתשובה¹⁸⁹ וכל הקרב אל ה' ביתר שאת צריך להיות יותר שפל רוח למטה מטה בבחינת ותתצב אחותו מרחוק¹⁹⁰ ה' נראה לי.¹⁹¹

השמים", בביאור הביטוי "כל ימיו בתשובה". וכל מי שמתקרב לה' במעלה יתרה, צריך להיות שפל רוח יותר, נמוך יותר ויותר, בבחינת "ותתצב אחותו מרחוק", "ה' נראה לי מרחוק".

ככל שאדם מתקרב לה', עליו לחוש שפל רוח יותר, בדומה למרים ש"עמדה מרחוק", וכפי שאומר הנביא: "ה' נראה לי מרחוק". דווקא הקרבה מגלה עד כמה האדם עדיין רחוק.

קטע 8 • 171

"שובה ישראל" בתפילה היומיומית

17 וכמ"ש בד"ה בהעלותך את הנרות בענין מה שתקנו בתפלת שמונה עשרה סלח לנו כי חטאנו אחר

קריאת שמע שמקבל עליו עול מלכות שמים ומצות ואהבת

וכפי שמוסבר במאמר המתחיל "בהעלותך את הנרות", בעניין התקנה לומר בתפילת שמונה עשרה "סלח לנו כי חטאנו" אחרי קריאת שמע, שבה האדם מקבל עליו את עול מלכות שמים ואת המצווה "ואהבת":

מאמר אחר, המתחיל "בהעלותך את הנרות", מסביר מדוע ברכת "סלח לנו כי חטאנו" נאמרת בתפילת שמונה עשרה אחרי קריאת שמע. בקריאת שמע מקבלים את עול מלכות ה' ואת המצווה לאהוב את ה'.

כי היא הנותנת דווקא לאחר שקיבל עליו עול מלכות שמים ומאריך באחד¹⁹² אזי יבין שיש חטא ופשע ואזי יאמר סלח לנו כו'

משום שזו הסיבה עצמה: דווקא אחרי שקיבל עליו את עול מלכות שמים והאריך ב"אחד", יבין שיש חטא ופשע, ואז יאמר: "סלח לנו" וכו'.

רק אחרי קבלת מלכות ה' והתבוננות ממושכת במילה "אחד", האדם תופס באמת שיש חטא ופשע. אז הוא יכול לבקש סליחה בכנות.

ע"ש ועמ"ש ע"פ מה טובו¹⁹³ בענין ג' תשובות דנר"ג [דנפש רוח נשמה] שנמצא כולם צריכים לתשובה וע' זח"ג [זהר חלק ג] פ' אחרי (דע"ג ע"א)

עיינו שם. ועיינו גם במה שנכתב על הפסוק "מה טובו", בעניין שלוש הבחינות של תשובה בנפש, ברוח ובנשמה, כך שמתברר שכולן זקוקות לתשובה. ועיינו בזהר חלק ג, פרשת אחרי, דף ע"ג ע"א,

מאמר על "מה טובו" עוסק בשלושה סוגי תשובה, כנגד שלוש מדרגות הנשמה: נפש, רוח ונשמה, ומלמד שכולם זקוקים לתשובה. מובא גם הזהר בפרשת אחרי.

גבי תלת דרגין מתקשרין דא בדא¹⁹⁴ כו' ע' [עיינ] מ"ש מזה בביאור ע"פ ולא תשכית¹⁹⁵ מלח והנה אורייתא סתים וגליא

על "שלוש מדרגות מתקשרות זו בזו" וכו'. עיינו במה שנכתב על כך בביאור לפסוק "ולא תשכית מלח". והנה, התורה נסתרת וגלויה;

הזהר מלמד שהקדוש ברוך הוא, התורה וישראל הם שלוש מדרגות הקשורות זו בזו, ושהתורה נסתרת וגלויה כאחת. הביאור על "ולא תשכית מלח" מפתח את העניין.

ולכן עם היות שבסיני נאמר רק פעם אחת אנכי הו'י אלקיך מכל מקום אורייתא סתים ומרומז בזה ג"כ הבחינה הב' שבפי' הו'י הוא האלקים והיינו על ידי התשובה

ולכן, אף שבסיני נאמר רק פעם אחת "אנכי הו'י אלקיך", התורה בכל זאת נסתרת, ובכך נרמזת גם הבחינה השנייה שבפירוש "הו'י הוא האלקים", והיא באה על ידי תשובה.

לכן, אף ש"אנכי הו'י אלקיך" נאמר בסיני רק פעם אחת, הממד הנסתר של התורה רומז גם למשמעות השנייה של "הו'י הוא האלקים", שמגיעים אליה באמצעות תשובה.

ולכן נאמר שובה ישראל¹⁹⁶ דוקא שהוא בחי' הפנימית דיעקב והיינו שבקריאת שמע אומר שמע ישראל¹⁹⁷

ולכן נאמר דווקא "שובה ישראל", שהוא בחינת הפנימיות של יעקב. כלומר, בקריאת שמע אומרים "שמע ישראל", זו הסיבה שהפסוק אומר דווקא "שובה ישראל": ישראל הוא הפנימיות של יעקב. גם בקריאת שמע אומרים "שמע ישראל", ופונים אל אותה מדרגה פנימית.

ואזי דוקא אח"כ אומר בשמו"ע [בשמונה עשרה] סלח לנו כי חטאנו כו' כנ"ל שהוא ענין שובה ישראל ודווקא לאחר מכן אומרים בתפילת שמונה עשרה "סלח לנו כי חטאנו" וכו', כנזכר לעיל; זהו ענין "שובה ישראל". רק לאחר מכן אומרים בתפילת שמונה עשרה "סלח לנו כי חטאנו", וזהו הביטוי היומיומי בתפילה ל"שובה ישראל".

וגם י"ל [יש לומר] פי' שובה ישראל דרצה לומר שובה להיות בבחינת ישראל שלמעלה מבחינת יעקב וכל כך תשוב עד אשר הוי"ה יהיה בכח"י אלקיך כנ"ל:

אפשר לומר גם שפירוש "שובה ישראל" הוא: שוב כדי להיות בבחינת ישראל, שלמעלה מבחינת יעקב; ושוב במידה כה רבה, עד שהוי"ה יהיה בבחינת "אלקיך", כנזכר לעיל.

מוצע כאן פירוש נוסף: "שובה ישראל" פירושו לשוב אל מדרגת ישראל, שלמעלה מיעקב, ולשוב באופן שלם כל כך עד שהוי"ה יהיה עבורך "אלקיך", כפי שהוסבר לעיל.

בעבודה

העבודה הרגילה עולה שלב אחר שלב, וממלאת את המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה ובמצוות, כדי שהו"י יתייחד עם אלקים. מי שנפל אינו יכול לשוב ולטפס שלב אחר שלב; עליו לזעוק מעומק הלב, מתוך רחמים על הניצוץ האלקי שירד נמוך כל כך, ולשוב עד שהו"י עצמו יהיה עבורו כמו אלקים; לאחר מכן עליו לחזור לעבודה הסדירה של תורה ומצוות. גם מי שלא חטא שב בתשובה מדי יום, כפי שניכר באמירת "סלח לנו" לאחר קריאת שמע, שכן ככל שאדם מתקרב לה', עליו להיות שפל יותר.

שאלות לשיחה

1. מדוע יעקב מייצג את היחוד התחתון וישראל מייצג מדרגה שלמעלה מאלקים, ומה מלמד כל אחד מהשמות על עבודת ה' של האדם?
2. מהן שתי המשמעויות של "הו"י הוא אלקים", ומדוע היה צורך שהעם בהר הכרמל יאמר את הדברים פעמיים?
3. כיצד הסתמכות על תחבולה כדי להתפרנס יכולה להיות מעין עבודה זרה, ומדוע ה"סקילה" שלה היא לב של אבן?
4. מדוע התשובה צריכה להיות דילוג ולא עלייה הדרגתית, ומדוע בכל זאת יש לשוב לאחריה לתורה ולמצוות בסדר קבוע?
5. אם תבור וכרמל הגיעו למדרגה גבוהה יותר באמצעות תשובה, מדוע ניתנה התורה בסיני, הנמוך שבהרים?

מקורות והפניות

הערות

פסקה 1

1 שובה ישראל

ההערה אומרת שהנחת המאמר של אדמו"ר האמצעי נדפסה כאן.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי נדפס בסה"מ תקס"ח ע' תתקח. בשינויים כו' אוה"ת ש"ש ע' איתצו. קיצורים שם ע' איתקלט. וראה שם ע' איתקיד דשם מבאר בקיצור מה שכתב כאן. הוספות לקיצורים ע' איתתקפו. ד"ה זה במאמרי אדה"א ש"ש ע' אינו מיוסד על מאמר זה. וראה גם מאמרי אדה"א הנחות תקע"ז ע' שכת.

2 שובה ישראל

"שוב, ישראל, אל ה' אלקיך, כי נכשלת בעוונך." זהו הפסוק הפותח את ההפטרה של שבת שובה; המאמר שואל מדוע נאמר "ישראל" ולא "יעקב".

Hosea 14:2 הושע י"ד ב'

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

הושע יד, ב.

3 הנה יש ב' בחיי יעקב וישראל

ההערה אומרת שהשאלה העומדת ביסוד הדברים היא מדוע נאמר דווקא "שובה ישראל", ומפנה גם לכאן.

הערת קה"ת

הקושיא מדוע נאמר שובה ישראל דוקא, וראה גם סה"מ תקס"ה ע' תתקח. אוה"ת ש"ש ע' איתם סה"מ קונטרסים ח"ב שכח, א. סה"מ תש"ד ע' 15. ועוד.

4 לא יעקב יאמר

"לא ייקרא עוד שמך יעקב, אלא ישראל, כי נאבקת עם אלקים ועם אנשים ויכולת להם." המאמר קורא את שני השמות כשתי דרגות, ואת "נאבקת עם אלקים" – כהתגברות הוי' על אלקים.

Genesis 32:29 בראשית ל"ב כ"ט

ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל כי שרית עם-אלקים ועם-אנשים ותוכל:

And he said: 'Thy name shall be called no more Jacob, but Israel; for thou hast striven with G-d and with men, and hast prevailed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לב, כט.

5 להיות לו דירה בתחתונים

פרק לו בתניא מבסס את הסברו לתכלית הבריאה על מדרש זה: ה' רצה דירה בתחתונים, במקום שבו אורו מוסתר ביותר, כדי שהחושך שם ייהפך לאור.

Bamidbar Rabbah 13:8 במדבר רבה י"ג ח'

הערת קה"ת

6 דירה בתחתונים

תנחומא בחקותי ג. נשא טז. במד"ר יג, ח. ראה תניא פרק לו ובליקוט פירושם ומ"מ – חסידים שם.

"כשהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, הוא רצה שתהיה לו דירה בתחתונים, כפי שיש בעולמות העליונים." זהו המקור לעיקרון שתכלית הבריאה היא דירה לה' למטה.

Midrash Tanchuma, Nasso 16:1 מדרש תנחומא, נשא ט"ז א'

... באתי לגני אחותי כלה (שה"ש ה, א). אמר רבי שמואל בר נחמן, בשעה שברא הקדוש ברוך הוא את העולם, נתאנה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים. ברא את האדם וצנה אותו ואמר לו: מכל עץ הגן אכל תאכל, ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו (בראשית ב, טז-יז). ועבר על צויו. אמר למה הקדוש ברוך הוא, כך הייתי מתאנה שיהא לי דירה בתחתונים כמו שיש לי בעליונים, ודבר אחד צויתי אותך ולא שמרת אותו. מיד סלק הקדוש ...

So it came to pass on the day that Moses had“ (Numb. 7:1) finished.” Rav says, “Every place where it is stated, ‘So it came to pass (wayehi),’ [is referring to] something new”; but R. Simeon says, “Every place where it says, ‘So it came to pass (wayehi)’ [is referring to] something which existed, has ceased [to exist] for a long time, and has returned to be as it was. 5:7. This text is related (to Cant. 5:1), “When I come to

... my garden, my sister bride.” R. Samuel bar

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY)

7 עולם הוא מלשון העלם

שם מיושמת אותה דרשה, שלפיה "עולם" הוא מלשון "העלם", על "העולמות הנעלמים" שבתקוני זוהר. הם מתבארים כהיכלות של חסד, גבורה וכן הלאה, שכל אחד מהם הוא כלל הכולל את כל פרטיו. ההערה מוסיפה שגם שם מובאות הפניות נוספות.

הערת קה"ת

לעיל פי שלח לו, ג. וש"נ בהמ"מ.

8 כי עין בעין יראו

נבואתו של ישעיהו על הגאולה: "כי עין בעין יראו, בשבט הוי' ציון." כאן מתואר המראה הגלוי של האלוקות לעתיד לבוא.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב ח'

קול צפירה נשאו קול יחדו ורגנו כי עין בעין יראו בשבט ה' ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

9 זה לעומת זה

"את זה לעומת זה עשה האלקים." בחסידות הביטוי מציין את צד הקליפה, שנברא כנגד הקדושה; כאן הוא מתאר את הנפש שיש להכניע ולשנות.

Ecclesiastes 7:14 קהלת ז' י"ד

ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה גם את־זה לעֲמַת־זה עֲשֵׂה הָאֱלֹקִים עַל־דִּבְרֵת שְׁלֵא יִמָּצֵא הָאָדָם אַחֲרָיו מְאוֹמָה:

ובפרט לתורה ולתפילה; גם הוא מפנה לזוהר על יעקב וישראל (1:174a).

הערת קה"ת
לעיל מב, ג.

15 שכל ומחשבה דבור ומעשה (ועיין זח"ג פנחס ר"כ ע"ב)

אור התורה מסביר שארבע המדרגות רמוזות ב"כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך... כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה": הזוהר על פינחס מפרש "כוחך" כנפש, ומעשה, חשבון, דעת וחכמה הן ארבע מדרגות הנפש; "חשבון" הוא עולם התלוי בדיבור, ו"דעת" היא מחשבה.

הערת קה"ת

באוה"ת ש"ש ע' א'תצח מבאר וז"ל "והן הנרמזים בפי כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול, ופי' בזהר פי' פנחס דר"כ דבכחך היינו הנשמה שהיא הנקי' כח לכן הזהיר שישתדל לקיים התנ"מ בעולם הזה שהוא עולם המעשה. . וזהו אין מעשה וחשבון כו' שהם די מדרגות הנ"ל בנשמה כי חשבון היינו עלמא דתל"י בדיבורא ודעת הוא בחי' מחשבה כו'".

16 "כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך, עשה; כי אין מעשה, חשבון, דעת או חכמה בקבר". אור התורה (בהערת קה"ת) מפרש מעשה, חשבון, דעת וחכמה כמעשה, דיבור, מחשבה ושכל של הנשמה.

Ecclesiastes 9:10 קהלת ט':

כל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחַךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחִשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחִכְמָה בְּשָׂאֹל אֲשֶׁר אֵתָה הַלֵּךְ שָׁמָּה:

Whatsoever thy hand attaineth to do by thy strength, that do; for there is no work, nor device, nor knowledge, nor wisdom, in the grave, whither thou goest

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) - JPS 1917 (Public Domain)

17 אין מעשה וחשבון

ההפניה שבטקסט עצמו לזוהר על פינחס. כפי שאור התורה מסכם זאת בהערת קה"ת, הזוהר מפרש "בכוחך" כמתייחס לנשמה, שעליה לקיים את התורה והמצוות בעולם המעשה הזה.

Zohar, Pinchas 21:135-24:143 ספר הזוהר, פנחס כ"א:קל"ה-כ"ד:קמ"ג
The verse continues: "Because there is no work nor device nor knowledge nor wisdom in the grave whither thou goest". In that "might", however, there is work, namely, effort in this world, which is called "the world of work"; "device" in the world that depends on speech, "knowledge" of the "six sides", which are called "the world of Thought", and wisdom on which all depends

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

18 כהדין קמצא דלבושי מיני ובי

נאמר על המלאך "הלבוש בפשתן": "כאותה קמצא שלבושה מעצמה ובתוכה". כאן הדבר ממחיש את המחשבה, לבוש של הנשמה המאוחד עמה.

Bereshit Rabbah 21:5 בראשית רבה כ"א:ה'

... שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד. רבנן אמרי: כגבריאל, שנאמר (דניאל י') והנה איש אחד לבוש הבדים, כהדין קמצא, דלבושיה מיניה וביה. ריש לקיש אמר: כיונה. מה זה בורח משליחותו של מקום, שנאמר (יונה ב'): ויקם יונה לברוח תרשישה מלפני ה', אף זה בורח מלקיים צווי המקום. מה זה לא לן בכבודו, אף זה לא לן כבודו עמו. רבי ברכיה בשם רבי חנינא אמר: כאליהו. מה זה לא טעם טעם מות, אף זה לא היה ראוי לטעום טעם מות. היא דעתיה דרבי ברכיה בשם רבי חנין דאמר: כל זמן שהיה ...

In the day of prosperity be joyful, and in the day of adversity consider; G-d hath made even the one as well as the other, to the end that man should find nothing after him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) - JPS 1917 (Public Domain)

10 ידעת היום והשבת

"דע היום והשב אל לבבך כי הוי' הוא האלקים, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד." והו' הפסוק המרכזי במאמר: אחדות הוי' ואלקים, שתתבסס בשמים ובארץ.

Deuteronomy 4:39 דברים ד':ל"ט

וידעת היום והשבת אֶל־לִבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד:

know this day, and lay it to thy heart, that the L-RD, He is G-d in heaven above and upon the earth beneath; there is none else

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) - JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
דברים ד, לט.

11 שבהיום לעשותם. . למחר לקבל שכרם

"היום לעשותם", ולמחר לקבל את שכרם. העניין מיושם כאן כך: בעולם הזה יש לנו רק ידיעה על אחדות ה', ואילו בימות המשיח נראה אותה.

Eruvin 22a:5-6 עירובין כ"ב א:ה'-ו'

והיינו דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב "אשר אנכי מצוה היום לעשותם", "היום לעשותם" — ולא למחר לעשותם, "היום לעשותם" — למחר לקבל שכרם. אמר רבי חגי, ואיתימא רבי שמואל בר נחמני: מאי דכתיב "אֲרֹךְ אַפַּיִם"? "אֲרֹךְ אָף" מִבְּעֵי לֵקָה!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת
עירובין כב, א. וש"ג.

12 שילוב. . הוי'. . אלקים ואד'

שער היחוד והאמונה מבאר את אחדות הוי' ואלקים ואת היחודא עילאה והיחודא תתאה, נושא הקטע הזה.

הערת קה"ת

ע' סש"ב ח"ב (פ"ו). וע' במ"ח מסי' אלול פ"ב מ"ד ומ"ה. ובמסי' היחודים (פ"ג, מ"ב). ובמסי' חצות (פ"ו, מ"ג). ובמסי' זיווג או"א (פ"ב, מ"ח). ובמסי' שמות ז"א (פ"א מ"ב). ובמסי' זווג ועיר ונוקי' (רפ"ב). ובמסי' האצ"י דערביית (פ"ח, מ"ט). ושם בתוסי' שבת (פ"ג, מ"ב). ובשחרית דשבת (פ"ח, מ"ח). ובליל ר"ה (רפ"ד). (ובפ"ה, מ"ד, ומ"ז-ח). [כ]. ראה אוה"ת פי' ואתחנן ע' צא שמצ"ן לכאן ומוסיף "שילוב ה' באד' הוי"ע ההמשכה מלמעלה למטה, ושילוב אד' בהוי"ע והוי"ע ההעלאה ממטה למעלה" ומצ"ן לעיין בסידור שער ר"ה סד"ה אדני שפתי תפתח, וכן כתב שיש שינויים בדרוש זה [בסידור] אומר דהגילוי דלע"ל נק' מלמטלמ"ע ובביאור שובה הנ"ל [להלן סו, א] אומר שזהו מלמעלמ"ט. ראה גם אוה"ת פי' תולדות תתיד, ב ואילך.

13 ולכך קורין ק"ש פעמיים

ההערה מפנה לאור התורה בנושא הזה, הטעם לקריאת שמע פעמיים ביום, לקטע המצוטט שוב באור התורה על בלק.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תרומה ע' אישמו. מובא באוה"ת פי' בלק ע' אימט.

14 בדי"ה תחת אשר לא עבדת

המאמר על ערב ובוקר שאליה מפנה הטקסט עצמו. הוא פותח בשתי בחינות בעבודת ה', "מידת היום" ו"מידת הלילה", וקושר אותן ליעקב ולישראל,

24 הוי בחכמה

"הוי בחכמה יסד ארץ". הפסוק קושר את שם הוי, ואת האות הראשונה שלו, וי"ד, עם חכמה.

Proverbs 3:19 משלי ג:י"ט

הי בַחֲכָמָה יִסְד־אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בְּתִבְנוּתָהּ:

The L-RD by wisdom founded the earth; By understanding
He established the heavens

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי ג, יט.

25 כי שרית עם אלקים

"לא ייקרא עוד שמך יעקב, אלא ישראל, כי נאבקת עם אלקים ועם אנשים ויכולת להם." המאמר קורא את שני השמות כשתי דרגות, ואת "נאבקת עם אלקים" — כהתגברות הוי על אלקים.

Genesis 32:29 בראשית ל"ב:כ"ט

וַיֹּאמֶר לֹא יִקְרָא עוֹד שְׁמְךָ כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׁרִיתָ עִם־אֱלֹקִים
וְעִם־אֲנָשִׁים וְתוֹכַל:

And he said: "Thy name shall be called no more Jacob, but
Israel; for thou hast striven with G-d and with men, and hast
'prevailed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לב, כט.

26 ועם אנשים

ההפניה שבטקסט עצמו לזוהר על וישלח, לדברי המלאך ליעקב: "כי שרית עם אלקים ועם אנשים".

Zohar, Vayishlach 17:178-18:191 ספר הזוהר, וישלח י"ז:קע"ח-י"ח:קצ"א

27 ועי' זח"א וישלח קע"ד א'

שם מתבארים המילים "לא יעקב... כי אם ישראל, כי שרית עם אלקים": מגיעים למדרגת ישראל, הנדרש כ"לי ראש", באמצעות "שרית עם אלקים" — ביטול מציאותו של האדם עצמו, הממשיך גילוי של תענוג ורצון עליונים.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי שלח מה, ד. ובאזה"ת בראשית כרך ה תתעז, ב.

28 (שילוב בשם . . בשם הוי')

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מוסגר זה נמצא גם בכת"י שנכתבו בלי הגהות מהצ"צ.

29 ביחזקאל רס"י מ"ב

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Likkutei Sichos.

הערת קה"ת

ראה בלקרי"ש חכ"ט ע' 304 השייכות יחזקאל לכאן.

30 כי א-ל דעות

מתוך שירת חנה: "כי הוי אלקי דעות." לשון הרבים נדרשת כשתי דרכים לדעת — מלמשה ומלמעלה.

I Samuel 2:3 שמואל א ב:ג

אֶל־תִּרְבּוּ תִדְבְּרוּ גְבוּהָ גְבוּהָ יֵצֵא עֵתָּה מִפִּיכֶם כִּי אֵל דְּעוֹת הַבַּיִת
וְלֹא נִתְּנָה עֲלֵיתָ:

Rabbi Papus expounded: "Behold, the man has become as one of us" - like one of the ministering angels. Rabbi Akiva said to him: Enough, Papus. He said to him: How then do you explain: "Behold, the man has become as one of us"? He said to him: That the Holy One blessed be He gave him two paths, the path of life and the path of death, and he selected for himself another path. is interpreted as "from him." He ... chose "one" path, by himself. Rabbi Yehuda bar Simon

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

בי"ר פכ"א, ה ע"פ לבוש הבדים.

19 דאורייתא מחכמה

תורת הזוהר שהתורה נובעת מחכמה, החכמה העליונה; קה"ת מציין גם את זוהר א, פה ע"א וזוהר ג, פא ע"א.

Zohar I, 121a זח"א קכא, א

Zohar III, 81a זח"א קכ"ג פא, א

הערת קה"ת

זח"א קכא, א. וראה ג"כ שם פה, א. זח"ג פא, א.

20 ודברת במ

הערת קה"ת מפנה לה' Berakhot 21a למילים האלה.

Berakhot 21a ברכות כ"א א

הערת קה"ת

ראה ברכות כא, א.

21 ודברת במ

מהקטע הראשון של קריאת שמע: "ודיברת במ", בדברי התורה. כאן הדבר מייצג את מילוי הדיבור בדברי תורה.

Deuteronomy 6:7 דברים ו:ז

וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

and thou shalt teach them diligently unto thy children, and
shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when
thou walkest by the way, and when thou liest down, and
when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

22 ואספת דגנך

מהקטע השני של קריאת שמע: "ואספת דגנך". המאמר מפרש זאת כמדרגת המעשה, מעשה הצדקה.

Deuteronomy 11:14 דברים י"א:י"ד

וְנָתַתִּי מִטְּרָאֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ וְאֶסְפַּת דְּגַנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ:

that I will give the rain of your land in its season, the former
rain and the latter rain, that thou mayest gather in thy corn,
and thy wine, and thine oil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים יא, יד.

23 יי בחיי חכמה

ההערה מפנה לערך על האות יו"ד במילון הזה, בתחילתו, לעניין הקשר שלה לחכמה.

הערת קה"ת

ראה שם ערך יו"ד בתחלתו.

38 זבוכי מות יבאיש יביע שמן רוקח

המדרש מיישם את הפסוק על דורו של אליהו: אתמול הם הבאישו דברים, כשצדקו "הבעל עננו", והיום הם מביעים דברים, באומרם פעמיים "הוי הוא האלקים".

Kohelet Rabbah 10:1-2 קוהלת רבה י"א-ב'

זבוכי מות יבאיש יביע שמן רוקח, בן עזאי ורבי עקיבא, בן עזאי אמר זבוב אחד שמת אינו מבאיש ומביע שמן רוקח, אלא בחטא יחידי שחטא אבד ממנו טובה הרבה. דרש רבי עקיבא (ישעיה ה, יד): לכן הרחיבה שאול נפשה ופצרה פיה לבלי חק, חקים אין כתיב כאן, אלא לבלי חק, מי שאין לו מצוות שתכריע לו על זכויותיו. דורשי רשומות אומרים, האדם נדון אחר רבו, ולעולם ימד אדם עצמו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת אשריו שהכריע ...

Dead flies spoil and froth a perfumer's oil; a little folly is "weightier than wisdom, than honor" (Ecclesiastes 10:1). "Dead flies spoil and froth a perfumer's oil" - ben Azai and Rabbi Akiva: ben Azai said: Does one fly that dies not spoil and froth a perfumer's oil? So too does a single sin that one performs will cause a person to lose much good. Rabbi Akiva expounded: "Therefore, the netherworld has expanded itself, and opened its mouth without limit [hok]" (Isaiah ... 5:14). It is not written hukim, but rather

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

39 שמעו מלכים

שירת דבורה: "שמעו מלכים, האזינו נסיכים: אני להוי אשירה". בפירושו לפסוק זה מביא רש"י את המדרש המצוטט כאן.

Judges 5:3 שופטים ה':ג'

שמעו מלכים האזינו רזנים אנכי Havayah? אנכי אשירה אומר Havayah? אלקי ישראל:

Hear, O ye kings; give ear, O ye princes; I, unto the L-RD will I sing; I will sing praise to the L-RD, the G-d of Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

40 (ועיין מזה ברבות . . ובכרמל אמר ב"פ)

אור התורה על נביאים מביא את רשימת המקורות הזאת בסדר אחר, ומוסיף עליה מקורות.

הערת קה"ת

באוה"ת נ"ך כרך א ע' כט בסדר אחר עם הוספות. וראה לעיל פ' ואתחנן ט, א.

41 ובכרמל יאמר ב"פ

רש"י מצטט מדרש אגדה: תבור וכרמל באו לקבל את התורה ונדחו, ולכן ה' הבטיח לגמול להם כפליים; בתבור יאמר "אנכי אנכי", ובכרמל יוכל "הוי הוא האלקים", בימי אליהו.

Rashi on Judges 5:3 רש"י על שופטים ה':ג'

אנכי אנכי. כפול, שמעתי מדרש אגדה (ילקוט שמעוני ב מז) לא קפח הקדוש ברוך הוא שכר תבור וְכַרְמֶל, שְׂבָאוֹ לְמַתָּן תּוֹרָה לְתַתּוֹ עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה וְחִזְרוּ בְּבִשְׁת׃ הַפְּנִינִים, אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, סוּף שֶׁאֵינִי פּוֹרֵעַ לָכֶם כְּפִלַּיִם, נֶאֱמַר בְּסִינִי (שמות כב:) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּתִבּוֹר יֵאָמֵר: אָנֹכִי אָנֹכִי. נֶאֱמַר בְּסִינִי (שם) אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ, בְּכַרְמֶל יֵאָמֵר, כְּפֹל (מלכים א יח:לט) ה' הוא האֱלֹהִים, ה' הוא האֱלֹהִים, בִּימֵי אֱלִיָּהוּ:

Multiply not exceeding proud talk; Let not arrogancy come out of your mouth; For the L-RD is a G-d of knowledge, And by Him actions are weighed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"א ב, ג.

31 יעקב יי עקב

מילון קבלי; ההערה מפנה לערך "ישראל", שבו יעקב נדרש כיו"ד ועקב.

הערת קה"ת

ראה קה"י ערך ישראל. ע"ל (סב, רע"א). וש"נ. [כ].

32 הערת קה"ת מפנה לDaniel 2:22 למילים האלה.

Daniel 2:22 דניאל ב':כ"ב

הוא גלגל עמיקתא ומסתרתא ידע מה בחשוכא ונהורא עמה שרא:

He revealeth the deep and secret things; He knoweth what is in the darkness, And the light dwelleth with Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 2

33 "כל העם ראו, נפלו על פניהם ואמרו: הוי הוא אלקים, הוי הוא אלקים". הדברים נאמרו בחר הכרמל, לאחר שאש ירדה על קרבנו של אליהו; המאמר שואל מדוע הם נאמרו פעמיים.

I Kings 18:39 מלכים א י"ח:ל"ט

וַיִּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ הִי הוּא הָאֱלֹהִים הִי הוּא הָאֱלֹהִים:

And when all the people saw it, they fell on their faces; and they said: 'The L-RD, He is G-d; the L-RD, He is G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 הוי"ה הוא האלקים

אחד הקטעים בוזהר שהתקסט מצטט בעניין הכפילות "הוי הוא אלקים".

Zohar, Achrei Mot 24:153-26:164 ספר הזהר, אחרי מות כ"ד:קנ"ג-כ"ו:קס"ד

35 הוי"ה הוא האלקים

קטע נוסף בוזהר שהתקסט מצטט בעניין הכפילות "הוי הוא אלקים".

Zohar, Vaetchanan 12:75-14:87 ספר הזהר, ואתחנן י"ב:ע"ה-י"ד:פ"ז

36 הוי"ה הוא האלקים

קטע נוסף בוזהר שהתקסט מצטט בעניין הכפילות "הוי הוא אלקים".

Zohar, Bereshit 69:131-70:139 ספר הזהר, בראשית ס"ט:קל"א-ע"ק:ל"ט

37 זבוכי מות יבאיש יביע שמן רוקח

"זבוכי מות יבאיש ויביעו שמן רוקח". זהו הפסוק שהמדרש מיישם על דורו של אליהו.

Ecclesiastes 10:1 קהלת י"א

זבוכי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט:

Dead flies make the ointment of the perfumer fetid and putrid; So doth a little folly outweigh wisdom and honour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

שמביא את הכול לידי קיום.

Zohar, Pinchas 123:856-124:867 ספר זוהר, פנחס קכ"ג:תתנ"ו-קכ"ד:תתס"ז

48 אלקים וצמצום

לקסיקון קבלי שמצוטט בהערה כמקור לזיהוי שם אלקים עם צמצום.

הערת קה"ת

ראה רש"י בראשית בתחלתו. מא"א אות א, פ"ג. קה"י בערכו. ספר הליקוטים להארי"ל בתחלתו. מדרש ילמדנו. ובכ"מ.

49 בחי אלקים וצמצום

רש"י: הפסוק אומר "אלקים ברא" ולא הוי, משום שמחשבת הבריאה הראשונה הייתה לברוא את העולם במידת הדין. קה"ת מביאה זאת כדי להסביר שאלקים הוא השם המבטא צמצום והגבלה.

Rashi on Genesis 1:2-3 רש"י על בראשית א'ב-ג'

תהו ובהו. תהו לשון תמה ושממון, שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה: תהו. אשטורדי"שון בלע"ז: בהו. לשון רקות וצדו: על פני תהום. על פני המים שעל הארץ: ורוח אלקים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקו, אקוב"טיר בלע"ז:

תהו ובהו DESOLATE AND VOID — The word signifies as-tonishment and amazement, for a person would have been astonished and amazed at its emptiness. תהו is estordison in old French. VOID — The word signifies emptiness and empty space. על פני תהום. i. e. empty space ON THE FACE OF THE DEEP — The waters which were upon the earth. ורוח אלהים מרחפת. the waters which were upon the earth. THE SPIRIT OF GOD WAS HOVERING — The throne of Divine Glory was standing in space, hovering over the face ... of the waters by the breath

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

50 אני הוי הוא שמי

"אני הוי", זה שמי". הפסוק נקרא כאן כמלמד שהוי הוא שם בלבד, שאינו בערך כלל לעצמותו של ה'.

Isaiah 42:8 ישעיהו מ"ב:ח'

אני ה' הוא שמי וכבודי לא אחר לא אֶתֶן וְתִהְיֶה לִּי לְפָסִילִים:

I am the L-RD, that is My name; And My glory will I not give to another, Neither My praise to graven images

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מב, ח.

51 שמו נשגב בכחי לבדו

"כי נשגב שמו לבדו, הודו על ארץ ושמים". רק הארה משמו, "הודו", מגיעה לעולמות.

Psalms 148:13 תהילים קמ"ח:י"ג

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי־נִשְׁגַּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל־אֶרֶץ וְשָׁמַיִם:

Let them praise the name of the L-RD, For His name alone is exalted; His glory is above the earth and heaven

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה תהלים קמח, יג.

I...I. The word is doubled. I have heard in the name of Midrash Agaddah: the Holy One blessed is He did not deny a reward for [Mount] Tovor and [Mount] Carmel, who came to the giving of Torah so that it might be given on them, and turned away in humiliation. The Holy One, blessed is He told them, "Eventually, I shall reward you doubly. At Sinai it is said, 'I am the L-rd your G-d;' at Tovor it shall be said, 'I...I.'

... At Sinai it is said, 'I am

Vocalized Edition (CCO) • The Metsudah Tanach series, Lakewood, N.J (CC-BY)

42 אך הענין כי הוי הוא האלקים יש בו ב' פירושים

ההערה אומרת שהביאור הזה לשתי המשמעויות של "הוי הוא האלקים" מובא במקומות האלה באור התורה.

הערת קה"ת

הענין מובא באוה"ת דרושים לסוכות ע' איתשלט ואילך. וראה אוה"ת פ' יתרו ע' אלה. שמות כרך ז ע' ב' תשיט. וע' ב' תשכב.

43 זכר חסדו

"זכר את חסדו ואת אמונתו לבית ישראל". הפסוק מובא כדי להראות שחסד הוא השפע של הוי שמביא את הכול לידי קיום.

Psalms 98:3 תהילים צ"ח:ג'

זְכֹר חֲסִדוֹ וְאַמּוֹנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל רְאוּ כָּל־אֲפִסְי־אֶרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ:

He hath remembered His mercy and His faithfulness toward the house of Israel; All the ends of the earth have seen the salvation of our G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

44 כד"ה וידבר . . וארא אל אברהם

המאמר מבאר את הפסוק "וארא אל אברהם... בא"ל שדי", ושמי הוי לא נודעת להם: האבות עבדו את ה' באהבה ויראה והמשיכו את אורו לעולמות התחתונים, אך עבודתם הייתה עדיין עבודת עבד, ובהמשך היא מושווית לעבודתו של משה.

הערת קה"ת

תו"א נו, א ואילך.

45 וסד"ה וידעת היום

בסוף המאמר מוסבר הפסוק "וידעת היום... כי הוי הוא האלקים": גם באור הסוכב כל עלמין, הוי הוא גילוי ואלקים הוא הסתר וצמצום. "וידעת היום והשבות אל לבבך" מתייחס לעבודה של הכנעה והפיכה, שבאמצעותה תוסר רוח הטומאה ו"מלאה הארץ דעה".

הערת קה"ת

לעיל פ' ואתחנן ע' ד, ד.

46 הוי לשון הוה

אחד המקורות הקלאסיים שמביאה ההערה לקריאת שם הוי במשמעות "הויה", כלומר הבאה לידי הויה.

Zohar III, 257b זח"ג רנז, ב

הערת קה"ת

זח"ג רנז, ב. פרדס ש"א, פ"ט. וראה גינת אגוז (הובא בהק' שלי"ה, בית ד'). מו"נ ח"א פס"א. טושי"ע או"ח ס"ה. ועוד. וראה סה"מ — ת"ש ע' 40 בהערה.

47 לשון הוה

המקור הראשון שמביאה קה"ת לקריאת שם הוי במשמעות הוה — הכוח

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

58 אם יהי אלקים עמדי . . והי' לי לאלקים

המילים כאן מצטטות את Genesis 28:20. הקטע מופיע למטה.

Genesis 28:20 בראשית כ"ח:כ'

וַיֹּדֶר יַעֲקֹב נֹדֶד לֵאמֹר אִם־יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִּי הוֹלֵךְ וְנָתַתְּ לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וְכֶגֶד לְלַבֵּשׁ:

And Jacob vowed a vow, saying: 'If G-d will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית כח, כ-כא.

59 נטל הקדוש ברוך הוא שיחתן של אבות ועשאו מפתח לגאולתן של בנים

על "ושבתי בשלום אל בית אבי": הקדוש ברוך הוא לקח את דברי האבות ועשה אותם למפתח לגאולת הבנים, כשהבטיח לברך את צאצאי יעקב בדברי נדרו.

Bereshit Rabbah 70:6 בראשית רבה ע"ו:

ושבתי בשלום אל בית אבי - ר' יהושע דסכנין בשם ר' לוי, נטל הקדוש ברוך הוא שיחתן של אבות, ועשאו מפתח לגאולתן של בנים. אמר לו הקב"ה: אתה אמרת והיה לי לאלקים, חייך! כל טובות וברכות ונחמות שאני נותן לבניך, איני נותן אלא בלשון הזה, שנאמר (זכריה יד): והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים. (ישעיה יא) והיה ביום ההוא, יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו. (יואל ד) והיה ביום ההוא, יטפו ההרים עסיס. (ישעיה כז) והיה ביום ההוא, יתקע בשופר גדול וגו':

And I return to my father's house in peace" - Rabbi Yehoshua of Sikhnin in the name of Rabbi Levi: The Holy One blessed be He took the conversations of the patriarchs and rendered them the key to the redemption of the descendants. The Holy One blessed be He said to him [Jacob]: 'You said: "[The L-rd] will be [vehaya] my G-d," as you live, all the goodness, blessings, and consolations that I give to your children, I give it to them only in this language,' as it is stated ... :ed

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

60 סדיה וכל בניך

המאמר על "וכל בניך" מפרש את המילה "ויהי" כצירוף של שם הוי', כשהאותיות ו"ה קודמות ל"י"ה; הוא קושר זאת לדירה בתחתונים וממשיך לבאר את הפסוק "ושבתי בשלום אל בית אבי והיה הוי' לי לאלקים".

הערת קה"ת

לעיל פי' ראה ל, ד.

"אילו לא אמרו ישראל בהר הכרמל: 'הוי' הוא אלקים, הוי' הוא אלקים', לא הייתה האש יורדת מן השמים". הירושלמי מביא זאת כדי להראות שהציבור נידון על פי הרוב.

Jerusalem Talmud Taanit 3:8 תלמוד ירושלמי תענית ג:ח'

משנה: ועל אילו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוה גוים או נהר ועל הספינה המישרפת בים. רבי יוסי אומר לעזרה אכל לא לצעקה. שמעון התימני אומר אף על הדבר ולא הודו לו חכמים: הלכה: רב אמר. ענני יי ענני. מתניתא פליגא על רב. רבי יוסי אומר לעזרה אכל לא לצעקה.

52 את חכים ולא בחכי ידיעא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי").

53 את חכים ולא בחכמה ידיעא

מתוך תפילת אליהו (פתח אליהו) שבהקדמה לתיקוני זוהר: "אתה חכם, אך לא בחכמה ידועה".

Tikkunei Zohar 17a:9-11 תקוני זוהר י"ז א:ט-י"א

פתח אליהו ואמר רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחשבון. אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

54 וכמ"י . . זיו השמש מהשמש

ההערה מפנה לאור התורה למשל על הארת השמש ביחס לשמש עצמה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת יתרו ע' תתמא.

55 כי עמך מקור חיים

"כי עמך מקור חיים, באורך נראה אור". ה' הוא מקור החכמה והבינה, בלי להתלבש בהן.

Psalms 36:10 תהילים ל"ו:

כִּי־עֲמֶךָ מְקוֹר חַיִּים בְּאֹרֶךְ נְרָאָה־אֹר:

For with Thee is the fountain of life; In Thy light do we see light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לו, י.

56 החכמה מאין תמצא

"והחכמה מאין תמצא"? יש לקרוא: החכמה באה מן האין.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

וְהַחֲכֵמָה מֵאֵינָן תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place of understanding?

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, יב.

57 אם יהיה אלקים עמדי ושמרני

נדרו של יעקב: "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה... ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה הוי' לי לאלקים". המאמר קורא זאת כסדר העלייה, המסתיים למעלה מהוי'.

Genesis 28:20-21 בראשית כ"ח:כ-כ"א

וַיֹּדֶר יַעֲקֹב נֹדֶד לֵאמֹר אִם־יְהִי אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִכִּי הוֹלֵךְ וְנָתַתְּ לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וְכֶגֶד לְלַבֵּשׁ: וְשָׁכַנְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים:

And Jacob vowed a vow, saying: 'If G-d will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on, so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d

קדמאה דאתקריאו עיני יי ועלייהו אתמר כי עיניו על דרכי איש. וכמה פקודין סלקין קדמאה דאתקריאת בכלהו מצות יי ברה מאירת עינים.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

פסקה 4

66 מארז"ל בפי לפני אידיהן

רבי ישמעאל: יהודים מחוץ לארץ "עובדים עבודה זרה בטהרה": כשוכרי עורך סעודה לבנו ומזמין אותם, אף שהם אוכלים את מזונם שלהם, הרי זה כאילו אכלו מזבחי עבודה זרה. "עבודה זרה" רוחנית, בלי מעשה העבודה עצמו.

Avodah Zarah 8a:17 עבודה זרה ח' א:י"ז

הערת קה"ת

ע"ז ח, א. ראה סה"מ תרס"ה ע' לה.

67 ממגד תבואות שמש

ברכתו של משה על נחלת יוסף: "ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים". הפרנסה מגיעה באמצעות השמש והירח, אך הם משמשים רק שליחים.

Deuteronomy 33:14 דברים ל"ג:י"ד

וממגד תבואת שמש וממגד גרש ירחים:

And for the precious things of the fruits of the sun, And for the precious things of the yield of the moons

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, יד. ראה סה"מ תרס"ה ע' לה.

68 כי ענין . . מצד עצמם

בעמ' 919 אור התורה מוסיף שצורה דקה של "שיתוף" נמצאת בתחבולות הפרנסה, כשהאדם מחשיב את התחבולה לעיקר.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת יתרו ע' תתק"ז. וראה שם ע' תתק"ט ומוסיף "דמעין זה השיתוף בדקות הוא בתחבולות הפרנסה כשמחשיב את התחבולה עיקר כו". ע"ש.

69 והנה ההשתחוואה בגשמיות היינו שכופף ראשו וקומתו הגשמיים

אדמו"ר זקן כותב שם שמי שמשתחוה רק בראשו, שהוא גשמי, אף שלבו אינו עמו — כמו בסיפור על הילד בגיטין זו ע"ב — עדיין צריך ליהרג ולא לעבור: השתחויה גשמית לכדה היא כבר עבודה זרה.

הערת קה"ת

"... שהוא רק משתחוה עם הראש שהוא גשמי אפי' שלבם בל עמם כהאי עובדא דתינוק [גיטין זו, ב] אעפ"כ יהרג ואל יעבור". — מאמרי אדה"ז הקצרים ע' פו. וראה סה"מ תרל"ה כרך א ע' עב.

70 בדאגת הפרנסה

שם מסביר אדמו"ר זקן שהדאגה לפרנסה — ולא עצם ההשתכרות, שהתורה משבחת — נובעת מיסוד האש והחום שבנפש הבהמית, "אש זרה" שיש לבער בתפילה באמצעות האש שמלמעלה.

הערת קה"ת

על"ק ד"ה ושאתם הא' ספ"א [עח, ד] דאגת הפרנסה, חמימות, לשרוף, יעו"ש. [כ].

71 כל הכועס

הרמב"ם, כפי שמוכח בהוצאת קה"ת, פוסק שיש להתרחק מן הכעס עד לקצה, ומצטט את דברי החכמים הראשונים: כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה.

Mishneh Torah, Human Dispositions 2:3 משנה תורה, הלכות

והא תנינא קדמיא סבר מימר. אפילו לצעקה. לוי בן סיסי באו הגיטות לעירו. נטל ספר תורה ועלה לראש הגג. אמר. רבון העולמים. אין בטלית קדא מילה מן הדין ספר אורייתא ייעלון ...

MISHNAH: About the following one blows the shofar on a Sabbath: About a town surrounded by Gentiles or a river, and a ship in danger in the ocean. Rabbi Yose said, to help on a Sabbath is rabbinically forbidden; it only is permitted as a military signal to mobilize all available personnel in a situation where lives are at stake. but not to vociferation. Simeon from Timna says, also about an epidemic but the Sages did not agree with him. HALAKHAH: Rav said, answer ... me, Eternal, answer me. 18:37. According

The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY) • The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY)

פסקה 3

62 וחטא על הנפש

נאמר על הנזיר: "וכיפר עליו מאשר חטא על הנפש". הביטוי מתאר את מי שקר מן הדרך.

Numbers 6:11 במדבר ו:י"א

ועשה הכהן אחד לחטאת ואחד לעלה וכפר עליו מאשר חטא עליה הנפש וקדש את יראשו ביום ההוא:

And the priest shall prepare one for a sin-offering, and the other for a burnt-offering, and make atonement for him, for that he sinned by reason of the dead; and he shall hallow his head that same day

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

63 דתליין בשמי כענבין באתכלא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

הקדמת ת"ו בתחלתה (ב, א). וראה ג"כ שם תי"ח (לב, ב). סתמ"א. ת"ע (קלא, א).

64 דתליין בשמיה כענבין באתכלא

בהוצאת קה"ת מציינים שהדימוי מופיע בתחילת ההקדמה לתיקוני הוזהר: המצוות תלויות בשם ה' כאשכול ענבים.

Tikkunei Zohar 2a:6 תקוני הוזהר ב' א:ו

ועוד אליו דעסקין באורייתא לשמה, ונטרין פקודתא דאינון תרי"ג מצות דתליין משם יהו"ה כענבין באתכלא, כ"י ליחידא בהון לשם יהו"ה בשכינה, כבר נש דמתיחד עם בת זוגיה בכל אברין דיליה לאפקא זרעא מעליא. אתמר בהון (שם) לא תקח האם על הבנים, ואלין דלא משתדלי באורייתא לשמה, אתמר בהון שלח תשלח את האם, את לרבות שם יהו"ה דאסתלק עמה מהווא בר נש.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

65 דתליין בשמיה כענבין באתכלא

בהוצאת קה"ת מציינים גם את תיקון י"ח, שבו מדובר במצוות התלויות בשם, מימין ומשמאל.

Tikkunei Zohar 32b:6-8 תקוני הוזהר ל"ב ב:ו-ח

כד סליקת לגבי מלכא כמה מלאכין וכמה נשמתין סלקין עמה דאנון נימין דילה דתליין מינה כענבין באתכלא. וכמה מלאכין ונשמתין נהרין

דעות ב"ג:

וְיֵשׁ דְּעוֹת שְׂאִסוֹר לֹא לְאָדָם לְהִגָּב בְּהֵן בְּכִינּוּגִית אֱלָא יִתְרַחֵק מִן הַקְצָה הָאֶחָד עַד הַקְצָה הָאֲחֵר. וְהוּא גַבְהַ לָּב. שְׂאִין דְּרַךְ הַטּוֹבָה שְׂיִהִיָּה אָדָם עָנָו בְּלִבָּד אֱלָא שְׂיִהִיָּה שְׂפָל רֹחַ וְתִהְיֶה רֹחוֹ נְמוּכָה לְמָאד. וּלְפִיכָה נְאָמַר בְּמִשָּׁה רַבְנָו (בַּמִּדְבָּר יב ג) "עָנָו מָאד" וְלֹא נְאָמַר עָנָו בְּלִבָּד. וּלְפִיכָה צוּו חֲכָמִים מָאד מָאד הָיִי שְׂפָל רֹחַ. וְעוֹד אָמְרוּ שְׂכָל הַמִּגְבִּיָּה לָבוּ כְּפָר בְּעֶקֶר שְׂנְאָמַר (דְּבָרִים ח יד) "וְרָם לְכָכָה וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וְעוֹד אָמְרוּ בְּשִׁמְתָא מָאן דְּאִית בְּקָה גִּסוֹת ...

And, yet, there are certain tendencies which man is forbidden to follow in the middle-way, but must distance himself from extreme to extreme. The good way is not merely that man be meek, but that he should be humble-spirited, then his spirit will be extremely lowly. This is the reason why it is said of Moses that he was very meek (Num. 12.3) and not merely meek. This is also the reason why the sages commanded saying: "Be exceedingly humble of spirit" (Pir. Ab. ... 4.4). They, moreover, said: "He who

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

72 וגסות הרוח

"כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודה זרה". גם גאוות היא היפוכה של ההתבטלות.

Sotah 4b:8-9 סוטה ד' ב:ח-ט'

ומאי "ואשת איש נפש יקרה תצוד"? אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל אדם שיש בו גסות הרוח — לבסוף נכשל באשת איש, שנאמר: "ואשת איש נפש יקרה תצוד". אמר רבא: האי "נפש יקרה" — "נפש גבוהה" מיבעי לקה. ועוד: "היא תצוד" מיבעי לקה! אלא אמר רבא: כל הקא על אשת איש, אפילו למד תורה דכתיב בה "יקרה היא מפנינים", מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים, "היא תצודנו" — לדינה של גיהנם.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

סוטה ד, ב.

73 כל הכועס . כאלו עובד עבודת כוכבים

"כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה". הכעס הוא היפוכו של הביטול, ולכן הוא פוגם באות יו"ד.

Shabbat 105b שבת ק"ה ב

Zohar I, 27b זח"א כז, ב

Zohar II, 182b זח"ב כפב, ב

Zohar III, 179a זח"ג קעט, א

הערת קה"ת

שבת קה, ב. זח"א כז, ב. זח"ב כפב, ב. זח"ג קעט, א. רלד, ב. ת"ז רתנ"ו. רמב"ם ה' דעות פ"ב, ה"ג. ובפי' לאבות פ"ב, י. ראה קיצורים והערות לתניא ע' לט וע' קמט. בסה"מ תרס"ה ע' לו מבאר שהכעס בא מחמת רוממות גאותו הוא היפך דבחי הביטול במציאות דיו"ד דחכמה, ולכן הפגם בזה מגיע לבחי יו"ד דשם הוי' ועונשו סקילה. ע"ש. וראה במאמרי אדה"א כאן ע' אפג בסוף העמוד שיש ב' מיני כעס מצד רתיחת הדמים שהוא שייך לרציחה, ויש כעס מצד רוממות גיאותו שכל גיא וגסה"ר מתכעס על עוברי רצונו או פוגע בכבודו, וכעס זה הוא ענף הגיאות שאינו מרגיש רק את עצמו הוא היפך דבחי הביטול, וזהו הפגם ע"ז ברוחני ועונשו סקילה.

74 והיה של השם הוא בחי התבוננות באורך ורוחב

ההערה מפנה למאמר זה בנושא האות ה"א כהתבוננות באורך וברוחב.

הערת קה"ת

ראה בד"ה ביום השמיני עצרת תרס"ה ע' לח.

75 להלהיב לבו

המאמר מתאר את מטרת ההתבוננות הזאת: להשיג את העניין היטב, עד שהאור האלקי ייתפס וייקלט, ומתוך כך תתעורר אהבה כלהבת אש ולהט עז לאלקות.

הערת קה"ת

"עד שמשגי הענין היטב ויותפס ויוקלט אצלו האור האלקי כו' . באהבה ברשפי אש בתוקף ההתלהבות לאלקות". — ד"ה ביום השמיני עצרת תרס"ה ע' לח.

76 וברכך ה"א בכל אשר תעשה

"והוי' אלקיך יברכך בכל אשר תעשה". המאמץ האנושי הוא כלי לברכה, אך אין לראות בו דבר נפרד מה'.

Deuteronomy 15:18 דברים ט"ו:י"ח

לא יקשה בעיניך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה:

It shall not seem hard unto thee, when thou lettest him go free from thee; for to the double of the hire of a hireling hath he served thee six years; and the L-RD thy G-d will bless thee in all that thou doest.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים טו, יח. ראה סה"מ תרס"ה ע' לח.

פסקה 5

77 ויצעקו אל הוי'

"ויצעקו אל ה' בצר להם, ומצוקותיהם יצילם". זעקת הלב היא הצעד הראשון בדרך חזרה.

Psalms 107:6 תהילים ק"ז:ו'

ויצעקו אליה' בצר להם מצוקותיהם יצילם:

Then they cried unto the L-RD in their trouble, And He delivered them out of their distresses.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קז, ו.

78 מקרב איש ולב עמוק

"קרב איש ולב עמוק". כאן מתואר המקום שממנו צריכה לבוא הזעקה.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז'

יחפשו יעולות תמנו חפש מחפש וקרב איש ולב עמוק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

79 אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני

"אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני, וחטאתיך לא אזכור". הסליחה באה

מכחינת אנכי, עצמותו של הקב"ה, שלמעלה משם הוי.

Isaiah 43:25 ישעיהו מ"ג:כ"ה

אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מִחָה פֶּשְׁעֶיךָ לְמַעַן יִחַטְּאוּתִיךָ לֹא אֶזְכֹּר:

I, even I, am He that blotteth out thy transgressions for Mine own sake; And thy sins I will not remember

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י מג, כה. וראה בד"ה אנכי אנכי תרס"ה בפ"י תי "למעני" בתחילת המאמר ובסוף המאמר.

80 מדתו של יעקב

פרק מ"ה בתיא מתאר כיצד מידתו של יעקב, הרחמים, מעוררת רחמים רבים לפני ה' על ניצוץ האלקות שירד לתוך הגוף — אותה מידת רחמים שעליה מדברת פסקה זו.

הערת קה"ת

זח"ב (קעה, ב). ועס"ב ח"א (פמ"ה). [כ].

81 מבריה מן הקצה אל הקצה

הבריה התיכון של המשכן עבר "מן הקצה אל הקצה". הוא מסמל את מידתו של יעקב, הרחמים, הנמשכים מן הנקודה הנמוכה ביותר ועד לגבוהה ביותר.

Exodus 26:28 שמות כ"ו:כ"ח

וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכוֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִבֶּרֶךְ מִן־הַקֶּצֶה אֶל־הַקֶּצֶה:

and the middle bar in the midst of the boards, which shall pass through from end to end

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

82 מבריה מן הקצה אל הקצה

מקורו של קה"ת בזהר לעניין מידתו של יעקב כבריה התיכון, הנמשך מן הקצה אל הקצה.

Zohar, Terumah 94:908-96:918 ספר הזהר, תרומה צ"ד:תתק"ח-צ"ו:תתק"י

R. Simeon, we are told, explained thus the words, "And the middle bar in the midst of the boards shall pass from one end to the other." "The middle bar", he said, 'signifies Jacob, the perfect saint, as we have pointed out on another occasion in connection with the characterization of Jacob as "a complete man, dwelling in tents" (Gen. 25, 27). It does not say, "dwelling in a tent", but "dwelling in tents," which denotes that he unified the two "tents" (of Severity and ... Mercy). The same implication may

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

83 וכולם בחכמה עשית

"מה רבו מעשיך הוי", כולם בחכמה עשית". ביחס לה' עצמו, אפילו חכמה נחשבת לעשייה.

Psalms 104:24 תהילים ק"ד:כ"ד

מַה־רְבוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' כָּל־כְּחֻמָּה עָשִׂיתָ מְלֶאכֶה הָאָרֶץ קִנְיָנָה:

How manifold are Thy works, O L-RD! In wisdom hast Thou made them all; The earth is full of Thy creatures

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קד, כד.

84 מאיגרא רמה

כשהגיע רבי לפסוק "השליך משמים ארץ" שבמגילת איכה, אמר: "מגג גבוה לבור עמוק". כאן מתואר עד כמה נפלה הניצוץ האלקי שבנפש.

Chagigah 5b:16-17 חגיגה ה' ב:ט"ז-י"ז

רבי הנה נקיט ספר קינוח וקא קרי בגויה, כי מטא להאי פסוקא "השליך משמים ארץ" — נפל מן ידיה, אמר: מאיגרא רם לבירא עמיקתא. רבי ורבי חייא הוו שקלי ואזלי באורחא, כי מטו לההוא מתא, אמרי: איכא צורבא מרבנן הקא? גויל וניקביל אפיה. אמרי: איכא צורבא מרבנן הקא, ומאור עינים הוא. אמר לקה רבי חייא לרבי: תיב את, לא תזלזל בנשיאותך. איזיל אָנא ואקביל אפיה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

85 אלקי עולם ברחמיך הרבים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת יוצר.

86 ותתפלל חנה על הוי

"והיא מרת נפש, ותתפלל על ה' וככה תבכה". המאמר מפרש את המילה "על" במובן של למעלה מהוי, שאליה מגיעים באמצעות בכי.

I Samuel 1:10 שמואל א א:י

וְהָיָה מֵרַת נֶפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־ה' וּבָכָה תִּבְכֶּה:

and she was in bitterness of soul—and prayed unto the L-RD, and wept sore

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"א א, י. "שתפלת חנה ה' . . בפנימי נקודת הלב שלמעלה מן הכלי . . שזהו בעצמות הרצון הפנימי". — מאמרי אדה"א כאן ע' איצה.

87 לא תהיה משכלה ועקרה

"לא תהיה משכלה ועקרה בארצך". זהו הפסוק הפותח את המאמר שאליו מתייחס הטקסט.

Exodus 23:26 שמות כ"ג:כ"ו

לֹא תִהְיֶה מְשַׁכֶּלֶה וְעִקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת־מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא:

None shall miscarry, nor be barren, in thy land; the number of thy days I will fulfil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

88 לפני הוי תטהרו

"כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". את המילה "לפני" מפרשים במשמעות "למעלה מ"הוי".

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא טז, ל.

פסקה 6

89 שובה ישראל עד הוי אלקיך

"שובה ישראל עד הוי אלקיך". את המילה "עד" קוראים במשמעות "עד

אשר: עד שהו' יהיה "אלקיך".

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

90 פירוש עד שהו' יהי בבחינת אלקים

מאמר על אותו פסוק, שאליו מפנה ההערה בנוגע לפירוש "עד" — עד ש.

הערת קה"ת

ראה ד"ה שובה ישראל תרח"צ ע' לד. ובד"ה שובה תש"ד ע' 15 מביא "דהנה רבינו הזקן נ"ע פי' שובה ישראל דשיעור התשובה מה שהמדרי' דישאל צריך לשוב אל ה' הנה שיעורה עד כי הו' יהי אלקיך ואז תדע ותכיר כי כשלת בעוניך". וכ"ה בד"ה שובה ישראל תשל"ז סעי' ו (סה"מ מלוקט ח"ד ע' ח).

91 כי עיקר התשובה בלב

שם מוסבר שפנימיות הלב גבוהה מן השכל, ושקולו הפשוט של השופר נובע ממנה, בדומה לזעקת הלב שבביטוי "לבם צעק אל הו'".

הערת קה"ת

לעיל נח, ד. וש"נ בהמ"מ.

92 וזהו שובה . . ואנכי אנכי הוא מוחה

ההערה מפנה לאור התורה על ויקרא, בעניין זה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת ויקרא כרך ג ע' תתכו.

93 ואנכי אנכי הוא מוחה

"אנכי אנכי הוא מוחה פשעך". הסליחה באה מבחינת אנכי, שלמעלה מהשם.

Isaiah 43:25 ישעיהו מ"ג:כ"ה

אנכי אֲנִי הוּא מִחֵה מַחֵה פְּשָׁעֶיךָ לְמַעַנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר:

I, even I, am He that blotteth out thy transgressions for Mine own sake; And thy sins I will not remember

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

94 ואח"כ קחו עמכם דברים הם התורה והמצות

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Or HaTorah.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פי' פנחס ע' איקנא. ע"ש.

95 לפני הו' תטהרו

"לפני הו' תטהרו". התשובה מגיעה למעלה מהו'.

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל'

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 7

96 כי כשלת בעונך

"שובה ישראל... כי כשלת בעונך". הפסוק מסביר מדוע התשובה צריכה

לבוא בדרך של דילוג.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב'

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

97 כשל בעוני כחי

"כוחי כשל בעוני". ה"כוח" הוא הנשמה.

Psalms 31:11 תהילים ל"א:י"א

כי כלו כִּגְלוֹן חַיִּי וּשְׁנוֹתַי בְּאַנְחָה כָּשַׁל בְּעוֹנִי כְּחִי וְעֲצָמֵי עָשָׂשׁוּ:

For my life is spent in sorrow, and my years in sighing; My strength faileth because of mine iniquity, and my bones are wasted away

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לא, יא.

98 כל אשר תמצא ירך לעשות בכחך

"כל אשר תמצא ירך לעשות בכוחך עשה". הנשמה נקראת "כוח".

Ecclesiastes 9:10 קהלת ט':י'

כל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָרֶךְ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחְךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבוֹן וְדַעַת וְחִכְמָה בְּשֹׂאֵל אֲשֶׁר אֶתָּה הִלֵּךְ שָׁמָּה:

Whatsoever thy hand attaineth to do by thy strength, that do; for there is no work, nor device, nor knowledge, nor wisdom, in the grave, whither thou goest

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ט, י.

99 כל אשר תמצא ירך לעשות בכחך

המקור עצמו מפנה לזוהר על פינחס, שבו "בכוחך" מתפרש כנשמה.

Zohar, Pinchas 18:125-21:135 ספר זוהר, פנחס י"ח:קכ"ה-כ"א:קל"ה

1the first 4 lines of the Hebrew text are not translated. The shadow returned as before and went to and fro in the house in the shape of a man. R. Abba fell on his face. R. Jose said: 'I remember that I once saw R. Phineas b. Jair in this place standing in this spot and discoursing on the verse, "Phineas son of Eleazar son of Aaron the priest", etc. G-d at that time, he said, was debating how to give this covenant to Phineas, ... because it belonged of

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

100 ע' זח"ג פנחס ר"כ ע"א

הרבי האמצעי מסביר את דברי זוהר: ה"כוח" הוא הבחינה המקיפה של הנשמה, הנקראת הכוח הקדוש, כמו באדם העונה "אמן, יהא שמיא רבאי בכל כוחו; זהו הצלם שבו האדם מתהלך, וכל שכן המוחין והמדות של נפש, רוח ונשמה, הנקראים "נר".

הערת קה"ת

"וכמ"ש בזהר . . שזהו בחי' המקיף דנשמה שנק' כח קדישא כמו העונה איש"ר בכל כחו כו', והוא בחי' הצלם שיתהלך בו איש וכש"כ בחי' המוחין ומדות דנר"ג שנק' נר". — מאמרי אדה"א כאן ע' א'צח.

בד"ה שובה ישראל — תשמ"א (נדפס בסה"מ מלוקט ח"ג) מדייק מכאן ששיעור התשובה הוא עד שהוי' יהי אלקיך, והקשה ע"ז שצריך להבין דמי ששייך (ודורשים ממנו) תשובה נעלית כזו הרי הוא בעל מדריגה נעלית גם קודם עשיית תשובה זו איך שייך בו ענין העון שהיה צריך לתשובה. ע"ש.

107 קחו עמכם דברים

"קחו עמכם דברים ושובו אל הוי". אחרי דילוג התשובה באים ה"דברים" של התורה והמצוות.

Hosea 14:3 הושע י"ד ג'

קחו עמכם דברים ושובו אליה אפרו אליך כלי־תשא עון וקח־טוב ונשלמה פרים שפתינו:

Take with you words, And return unto the L-RD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So will we render for bullocks the offering of our lips

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

108 קחו עמכם דברים

המדרש שמוכח בטקסט על "קחו עמכם דברים"; כפי שאור התורה מצטט אותו בהערות קה"ת, "דברים" פירושו דברי תורה בלבד.

Shemot Rabbah 38:4 שמות רבה ל"ח ד'

דבר אחר: זה הדבר, הה"ד (הושע יד): קחו עמכם דברים, זהו שאמר הכתוב (תהלים כו): ארחץ בנקיון כפי לשמיע בקול תודה. יכול אף להקריב פרים ואילים? תלמוד לומר: לשמיע בקול תודה, לפי שישאל אומרים: רבון העולם! הנשיאים חוטאים ומביאים קרבן ומתכפר להם, משיח חוטא ומביא קרבן ומתכפר לו, אנו אין לנו קרבן!? אמר להם: ואם כל עדת ישראל ישגו וגו'. אמרו לו: עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות. אמר להם: דברים אני מבקש, שנאמר: קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ואני מוחל על כל עונותיכם, ואין דברים, אלא דברי תורה, ...

Another matter: "This is the matter" – that is what is written: "Take words with you" (Hosea 14:3). That is what the verse said: "I wash my hands in purity, [and I circle Your altar, L-rd], sounding a voice of thanksgiving" (Psalms 26:6-7). Is it, perhaps, to sacrifice bulls and rams? The verse states: "Sounding a voice of thanksgiving." Because Israel said: Master of the universe, the princes sin, they bring an offering, and it is atoned for them; the anointed sins, he brings ... an offering, and it is atoned

Daat Shemot Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

109 וכמ"ש ברבותי פ' תצוה פל"ח

אור התורה מסביר: "קחו עמכם דברים", ו"דברים" פירושו דווקא דברי תורה, כמו שנאמר: "אלה הדברים אשר דיבר משה".

הערות קה"ת

"פ"י קחו עמכם דברים ואין דברים אלא דברי תורה שנאמר אלה הדברים אשר דבר משה". — אוה"ת נ"ך כרך ג ע' ארסג.

110 במי נמלך בנשמתן של צדיקים

המילים כאן מצטטות את Bereshit Rabbah 8:3. הקטע מופיע למטה.

Bereshit Rabbah 8:3 בראשית רבה ח' ג'

ויאמר אלקים נעשה אדם. במי נמלך? רבי יהושע בשם ר' לוי אמר: במלאכת השמים והארץ נמלך. משל למלך שהיו לו ב' סנקליטים ולא היה עושה דבר חוץ מדעתן. רבי שמואל בר נחמן אמר: במעשה כל

101 נר ה' נשמת אדם

"נר ה' נשמת אדם". הנשמה היא נר שהחטא יכול לכבות.

Proverbs 20:27 משלי כ' כ"ז

נר ה' נשמת אדם חפש כל־חֲדָרֵי־בָטָן:

The spirit of man is the lamp of the L-RD, searching all the inward parts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

משלי כ, כז.

102 ועבירה מכבה

"עבירה מכבה מצווה, ואין עבירה מכבה תורה". כאן הכוונה שהחטא מכבה את נר הנשמה.

Sotah 21a:9-10 סוטה כ"א א' ט"ז

דבר אחר: עבירה מכבה מצווה, ואין עבירה מכבה תורה, שנאמר: "מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה". אמר רב יוסף: מצווה, בעידנא דעסיק בה — מגנא ומצלא, בעידנא דלא עסיק בה — אגוני מגנא, אצולי לא מצלא. תורה, בין בעידנא דעסיק בה ובין בעידנא דלא עסיק בה — מגנא ומצלא.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערות קה"ת

סוטה כא, א.

103 כלומר שמכבה את הנר

הוא כותב שבעקבות החטא מסתלק אור הוי' מן הנשמה, כך שאינו מאיר בה כלל; זהו "כשל בעוני כוחי", והכוח הוא המזל והצלם.

הערות קה"ת

"ועי"ז ממילא הסתלקות אור הוי' מן הנשמה שלא יאיר בו כלל (והוא שכשל כחי שהוא המזל וצלם .) — מאמרי אדה"א כאן ע' אצח.

104 בד"ה אחרי ה' אלקיכם תלכו

שם מוסבר "עבירה מכבה מצווה": המצוות זקוקות לשמירה, שכן העבירה מכבה את הנר הנמשך מן המצווה ואת אש האהבה, אך אינה מכבה את המצווה עצמה.

הערות קה"ת

לעיל פ' ראה כ, א.

105 כי תצא למלחמה על אויבך

"כי תצא למלחמה על אויבך". המילה "על" נקראת כאן במשמעות של למעלה: תחילה יש להתעלות מעל האויב.

Deuteronomy 21:10 דברים כ"א י"י

כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׁבוֹי:

When thou goest forth to battle against thine enemies, and the L-RD thy G-d delivereth them into thy hands, and thou carriest them away captive

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערות קה"ת

דברים כא, י.

106 עד שהוי' יהי בבחי' אלקיך

הרבי מסיק מכאן שמידת התשובה היא "עד שהוי' יהיה אלקיך", ושואל: מי שנדרשת ממנו תשובה נעלית כל כך נמצא במדרגה גבוהה עוד קודם לכן; כיצד, אם כן, שייך אצלו חטא המחייב תשובה?

הערות קה"ת

He like falsehoods [kazav], as it is stated: “Why, L-rd, is Your wrath enflamed at Your people?” (Exodus 32:11). “Yoash” (I Chronicles 4:22) – as he despaired [nitya’ash] of living,” as it ... is stated: “And if not, please

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

113 זח"ג אמור (ד"ק ע"ב)

שם מובא הזוהר על אמור (100b), על "בת אבי היא", כדי להראות שהמשכת הנשמות ממלכות מתרחשת כשהיא מקבלת מאבא, חכמה, דווקא.

הערת קה"ת

ראה לעיל פי אמור לו, ד. ולקמן שה"ש כז, ב ואילך.

114 בת אבי היא

אברהם על שרה: "היא בת אבי, אך לא בת אמי". הזוהר שמוכא בטקסט מפרש זאת על מקור הנשמה.

Genesis 20:12 בראשית כ"י"ב

וגם-אמנה אחתי בת-אבי הוא אך לא בת-אמי ותהיילי לאשה:

And moreover she is indeed my sister, the daughter of my father, but not the daughter of my mother; and so she became my wife

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

115 בת אבי היא

ההפניה של הטקסט עצמו לזוהר על אמור, על "היא בת אבי".

Zohar, Emor 38:202-40:226 ספר הזוהר, אמור ל"ח:ר"ב-מ"ב:רנ"ו

This is the purpose which these blasts should serve, being accompanied by repentance before G-d. Thus when Israel produce the blasts of the shofar with proper devotion, the supernal Shofar returns and crowns Jacob so that all is properly arranged. Another throne is set up and joy is universally diffused and G-d has mercy on the world. Happy are Israel who know how to divert their Master from justice to mercy and to be the instruments for establishing all worlds. Corresponding to the three series of blasts three books are ...

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

116 סד"ה יהודה אתה

בסוף המאמר ההוא מוסבר "בני אביך": "אביך" הוא רחמים, כפי שאב מרחם על ילדיו, וכן התורה, שמקורה בחכמה, ה"אב". "בני אביך" הם העוסקים בתורה ובגמילות חסדים, והם מביאים להודאתו ולביטולו של יהודה.

הערת קה"ת

תו"א מה, ד.

117 שישוב אל ה' וירחמהו

"יעזוב רשע דרכו... וישוב אל ה' וירחמהו". לאחר תשובה, הוי' שוב נמשך.

Isaiah 55:7 ישעיהו נ"ה:ז

יעזוב רשע דרכו ואיש און מהשבתיו וישב אליה וירחמהו ואליהם יפייקם לטוב:

Let the wicked forsake his way, And the man of iniquity his thoughts; And let him return unto the L-RD, and He will

יום ויום נמלך. משל למלך שהיה לו סנקתדרון ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו. ר' אמי אמר: בלבו נמלך. משל למלך שבנה פלטין ע"י ארדכל, ראה אותה ולא ערבה לו על מי יש לו להתרעם, לא על ארדכל אתמהא?! הוי', ויתעצב אל לבו. אמר רבי אסי: משל למלך שעשה לו סחורה על ידי סרסור והפסיד, על ...

And G-d said: Let us make Man" – with whom did He consult? Rabbi Yehoshua said in the name of Rabbi Levi: He consulted with the works of the heavens and the earth. This is analogous to a king who had two members of his council and he would not do anything without their knowledge. Rabbi Shmuel bar Nahman said: He consulted with what was made on each and every day. This is analogous to a king who had an adviser and he would not do anything without his knowledge ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

ב"ר ח, ו. רות רבה ב, ג.

111 במי נמלך בנשמתן של צדיקים

על "נעשה אדם": "עם מי נמלך? עם נשמותיהם של צדיקים". בהערת קה"ת מופיעה ההפניה 8:6; בנוסח שבספריא מופיעה ההפניה 8:7.

Bereshit Rabbah 8:7 בראשית רבה ח"ז

רבי יהושע דסכנין בשם רבי שמואל אמר: בנפשותן של צדיקים נמלך, הדא הוא דכתיב (ד"ה א ד): המה היוצרים ויושבי נטעים וגדרה עם המלך במלאכתו ישבו שמה. המה היוצרים, על שם וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה. יושבי נטעים, על שם ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם. וגדרה, על שם (ירמיה ה) אשר שמתני חול גבול לים. עם המלך במלאכתו ישבו, עם המלך מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ישבו נפשות של צדיקים, שבהן נמלך הקדוש ב"ה וברא את העולם:

Rabbi Yehoshua of Sikhnin said in the name of Rabbi Shmuel: He consulted with the souls of the righteous. That is what is written: "They are the potters and the inhabitants of Neta'im and Gadera; they dwelled there with the king for his works" (I Chronicles 4:23). "They are the potters [hayotzer-im]" – alluding to: "the L-rd G-d formed [vayitzer] man of dust from the ground" (Genesis 2:7). "Inhabitants of Neta'im" – alluding to: "the L-rd G-d planted [vayita] a garden eastward in Eden" (Genesis 2:8). "And Gadera" – after

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

112 במי נמלך בנשמתן של צדיקים

"אלה הן נשמותיהם של צדיקים, שהקדוש ברוך הוא נמלך בהן וברא את עולמו".

Ruth Rabbah 2:3 רות רבה ב"ג

... וגדרה, על שם שנאמר (ירמיה ה, כב): אשר שמתי חול גבול לים. עם המלך במלאכתו, עם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ישבו שם נשמתן של צדיקים שבהם נמלך וברא את עולמו.

Rabbi Menahem bar Avin interpreted the verse as referring to Moses. "And Yokim" (I Chronicles 4:22) – on the basis of: "Rise [kuma] L-rd, and let Your enemies be scattered" (Numbers 10:35). "And the people of Kozeva" (I Chronicles 4:22) – as he rendered the word of the Holy One blessed be

מכילין דרחמי חנון ורחום כו". ע"ש. וראה במ"מ לעיל ג, א.

124 כי עמך הסליחה למען תורא

"כי עמך הסליחה למען תיוורא". הסליחה, הנובעת משלוש עשרה המידות, מגלה יראה.

Psalms 130:4 תהילים ק"ל:ד'

כִּי־עִמָּךְ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרָא:

For with Thee there is forgiveness, that Thou mayest be feared.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קל, ד.

125 ביום הכיפורים . . לפני ה' תטהרו

"לפני הוי' תטהרו": הסליחה של יום הכיפורים באה ממדרגה שלמעלה מהוי'.

Leviticus 16:30 ויקרא ט"ז:ל'

כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵּר עֲלֵיכֶם לְטָהֵר אֶתְכֶם מִכָּל תַּשְׁאֲמֹתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ:

For on this day shall atonement be made for you, to cleanse you; from all your sins shall ye be clean before the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא טז, ל. וראה באוה"ת דרושים ליוהכ"פ כרך ה ע' בקלט ושם ע' ביצה.

126 בזה"ק יו"ד על רישי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

זח"ג (קכב, סע"ב). [כ].

127 יו"ד על רישי דביה שריא דחילו

הזהר מציב את האות יו"ד בראש, במקום שבו שורה היראה. היו"ד של הוי' היא יראה.

Zohar, Nasso 4:24-27 ספר הזהר, נשא ד':כ"ד-כ"ז

128 הנסתרות לה' אלקינו

"הנסתרות להוי' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו". יש לקרוא זאת על האותיות הנסתרות והנגלות של השם.

Deuteronomy 29:28 דברים כ"ט:כ"ח

הַנְּסֻתֹת הַיְּהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגֻלַּת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עֲדֵעֻלָּם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

The secret things belong unto the L-RD our G-d; but the things that are revealed belong unto us and to our children for ever, that we may do all the words of this law

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים כט, כח.

129 שהנסתרות הם אהוי"ר

בתחילת הפרק השני, המאמר הראשון על פקודי מציב את יו"ד-ה"א מעל וי"ו-ה"א, מפרש את "הנסתרות לה' אלקינו" כיו"ד-ה"א ואת "הנגלות" כוי"ו-ה"א, ומסביר על יסוד זה מדוע איסורי לא תעשה, שמקורם ביו"ד-ה"א, נעלים ממצוות עשה.

הערת קה"ת

ע' תי"ז (תי"י) כה, ב. וע"ל ר"פ פקודי (רפ"ב). [כ].

have compassion upon him, And to our G-d, for He will abundantly pardon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסקה 8

118 וזהו שנאמר ביג"מ הרחמים

ההערה מפנה ל-Or HaTorah על Ki Sisa, הפרשה שבה מופיעות שלוש עשרה מידות הרחמים, בקשר לקטע הזה.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת כי תשא ע' ב'סז.

119 ויקרא הוי' הוי'

"וה' עבר על פניו וקרא: ה', ה', אל רחום וחנון". הפתיחה של שלוש עשרה מידות הרחמים.

Exodus 34:6 שמות ל"ד:ו'

וַיַּעֲבֹר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering, and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ו.

120 שהוי' קורא וממשיך בחי' הוי'

ההערה מפנה ל-Or HaTorah על הנביאים, לעניין שהוי' קורא וממשיך את הוי'.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נ"ך כרך א ע' שנו.

121 הוי' רחום וחנון

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שמות שם.

122 חנון ורחום הוי'

"רחום וחנון ה', ארך אפיים ורב חסד". כאן שם ה' מופיע אחרי המידות.

Psalms 145:8 תהילים קמ"ה:ח'

חֲנוּן וְרַחוּם ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם וְגָדֹל־חַסֵּד:

The L-RD is gracious, and full of compassion; Slow to anger, and of great mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, ח. סה"א ל, ט.

פסקה 9

123 סדי"ה ואתחנן אל ה'

שם מוסבר ש"הוי' אל רחום וחנון" פירושו שהמידות נמשכות מהוי', מקור כל ההתהוות; ואילו "וחנון ורחום הוי'" פירושו שהוי', הצמצום וההתרחבות, קיים מפני שהוא חנון ורחום, "כמבואר בסוף המאמר שובו ישראל". משה נמשך מבחינת "חנון", מתנת חינם שמעבר למצוות.

הערת קה"ת

לעיל ג, א. וראה ביהל אור ע' תרעה שמציין לכאן וגם לתו"א "פי בשלח בדי"ה אשירה לה' בענין ושמרו דרך ה' שהדרך להיות שם ה' הוא עיי' י"ג

130 וי"ה נגלות . . התורה והמצות

מילון קבלי שההערה מצטטת לעניין הוי"ו והה"א כדברים הגלויים, התורה והמצות.
הערת קה"ת
זח"ג (קכג, ב) וי"ה נגלות. עי' מאו"א ערך בתי גואי סנ"ז. ותנ"ז (תנ"י) הנ"ל.
[כ].

131 הקל קול יעקב

"הקול קול יעקב והידיים ידי עשו". קולו של יעקב מסמל את לימוד התורה.

Genesis 27:22 בראשית כ"ז:כ"ב

וַיֵּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיִּמְשְׁהוּ וַיֹּאמֶר הֵקֵל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדִים יָדֵי עֵשָׂו:

And Jacob went near unto Isaac his father; and he felt him, and said: 'The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

Bereshit Rabbah 65:20 בראשית רבה ס"ה:כ

ויגש יעקב אל יצחק וגוי הקול קול יעקב, הא קול דקל חכים, וידיה דמשלחין מיתין. דבר אחר: הקול קול יעקב, אין יעקב שולט אלא בקולו. הקול קול יעקב והידיים ידי עשו, אין עשו שולט, אלא בידים. דבר אחר: הקול קול יעקב אמר רבי פנחס: קולו של יעקב מכניס, והידיים ידי עשו, מרמיז ליה והוא אתי. דבר אחר: הקול קול יעקב אמר רבי ברכיה: בשעה שיעקב מרכין בקולו, ידי עשו שולטות, דכתיב (שמות טו): וילונו כל העדה, ויבא עמלק. ובשעה שהוא מצפצף בקולו, אין הידיים ידי עשו, אין ידי עשו שולטות. ...

Jacob approached Isaac his father and he felt him, and he said: The voice is the voice of Jacob, but the hands are the hands of Esau" (Genesis 27:22). "Jacob approached Isaac... The voice is the voice of Jacob" - this voice is the voice of a wise man, but his hands are those that flay dead animals. Another matter, "the voice is the voice of Jacob" - Jacob rules only with his voice. "The voice is the voice of Jacob, but ... the hands are the hands of Esau" - Esau

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

הערת קה"ת

בראשית כז, כב. וראה ב"ר פס"ה, כ.

132 והנגלות וי"ה נגלות

הזוהר מפרש את "הנגלות" כווי"ו וה"א של השם.

Zohar, Nasso 4:49-59 ספר זוהר, נשא ד':מ"ט-נ"ט

פסקה 10

133 ע"פ שובה ישראל עד

שם מתבאר "ממעמקים": גם ההתעוררות מלמטה צריכה להיות בבחינת צמצום, כלומר להסתלק מעשייה למען עצמו, ומכאן באה סליחת העוונות. הפגם הוא בתורה, שהיא חכמת ה', ולכן תיקונו צריך להימשך ממקום שלמעלה מן החכמה, שאין הפגם מגיע אליו.

הערת קה"ת

לקמן סז, סע"א.

134 ועי' זוהר אמור דק"א א'

ההערה מפנה ל"ייהל אור" בעניין קטע הזוהר על אמור המצוטט כאן.
הערת קה"ת
ראה ביהל אור עי' קלז.

135 הלך ילך ובכה

"הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע, בא יבוא ברינה נושא אלומותיו". המאמר מפרש זאת כירידת הנשמה וכשיבתה באמצעות תשובה.

Psalms 126:6 תהילים קכ"ו:ו

הַלֹּךְ יֵלֶךְ וּבֹכֶה נֹשֵׂא מִשְׁךְ־הַזֶּרַע בְּאֵי־בֹא כְרִנָּה נֹשֵׂא אֲלֻמָּתָיו:

Though he goeth on his way weeping that beareth the measure of seed, He shall come home with joy, bearing his sheaves

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קכו, ו.

136 הלך ילך ובכה

המדרש מחיל את תהילים קכו על יעקב: "הזורעים בדמעה" הוא יעקב, וי"הלוך ילך ובכה" הוא "וישא את קולו ויבך".

Bereshit Rabbah 79:4 בראשית רבה ע"ט:ד

ויבא יעקב שלם - כתיב (תהלים קכו) הזורעים בדמעה ברנה יקצורו הזורעים בדמעה, זה אבינו יעקב, שזרע את הברכות בדמעה, (בראשית כז) אולי ימושני אבי. ברנה יקצורו, (שם כו): ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ. (תהלים קכו) הלך ילך ובכה, (בראשית כז): וישא את קולו ויבך (תהלים קכו) נושא משך הזרע, שנמשך למקום שעתידי להזרע, משם דכתיב (בראשית כח): וקה לך משם אשה, (שם) וישלח יצחק את יעקב וילך פדנה ארם אל לבן בן בתואל. בא יבא ברנה נושא אלומות, אתא טעון עולימיין ועולימתא ויעקב יעקב שלם:

Jacob arrived intact." It is written: "Those who sow in tears," reap with joyous song" (Psalms 126:5). "Those who sow in tears" - this is our patriarch Jacob, who sowed the blessings in tears: "Perhaps my father will feel me" (Genesis 27:12). "Reap with joyous song" - "G-d will give you from the dew of the heavens and from the fat of the earth" (Genesis 27:28). "Though he walks weeping" (Psalms 126:6) - "he raised his voice and wept" (Genesis 29:11). "Bearing his sack of seed" ... (Psalms 126:6) - as

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

137 זרע קדש מצבתה

"זרע קודש מצבתה". נשמות ישראל הן זרע קודש, ששורשו למעלה.

Isaiah 6:13 ישעיהו ו':יג

וְעוֹד בָּהּ עֲשִׂרְיָה וְשִׁבְהָ וְהִיתָה לְכֶעָר כְּאַלֶּה וְכָאֵלֹן אֲשֶׁר בְּשִׁלְכָת מִצֵּבֶת בָּם זֶרַע קֹדֶשׁ מִצֵּבֶתָהּ:

And if there be yet a tenth in it, it shall again be eaten up; as a terebinth, and as an oak, whose stock remaineth, when they cast their leaves, so the holy seed shall be the stock thereof

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

138 זרע קדש מצבתה

ההפניה של הטקסט עצמו לזוהר, בעניין שורש הנשמות כזרע קודש.

Zohar, Bereshit 1:1-2:7 ספר הזוהר, בראשית א':א-ב':ז

139 שיסודתה בהררי קדש

"ייסודתה בהררי קודש". שורש הנשמות הוא בקדושה העליונה.

Psalms 87:1 תהילים פ"ז:א

לְבִנְיָקְרָח מִזְמוֹר שִׁיר יְסוּדָתוֹ בְּהַרְיִקְדָּשׁ:

A Psalm of the sons of Korah; a Song. His foundation is in the holy mountains

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

140 הנצנים נראו

"הנצנים נראו בארץ". הפסוק שעליו מעיר זוהר הרקיע, שהטקסט מצטט.

Song of Songs 2:12 שיר השירים ב':י"ב

הַנִּצְנָנִים נִרְאוּ כְּאֶרֶץ עֵת הַזְמִיר הַגִּיעַ וְקוֹל הַתּוֹר נִשְׁמַע בְּאֶרְצָנוּ:

The flowers appear on the earth; The time of singing is ;come, And the voice of the turtle is heard in our land

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

141 במושך הזרע זה יוסף

על עמוס ט, יג: "מושך הזרע" — זה יוסף, שמשך את זרע אביו והורידו למצרים.

Bereshit Rabbah 93:5 בראשית רבה צ"ג:ה'

ויגש אליו יהודה - (עמוס ט) הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש וגוי חורש, זה יהודה. בקוצר, זה יוסף, שנאמר (בראשית לג): והנה אנחנו מאלמים אלומים. ודורך ענבים, זה יהודה, (זכריה ט): כי דרכתי לי יהודה קשת. במושך הזרע, זה יוסף, שמשך זרעו של אביו והורידו למצרים. כדכתיב (הושע יא): בחבלי אדם אמשכם. (יואל ה) ויטפו הרים עסיס, אלו השבטים. אמרו: מלכים מדיינים אלו עם אלו, אנו מה איכפת לנו יאי למלך מדיין עם מלך ויגש אליו יהודה!

Another matter, "Judah approached him." "Behold, days are coming, the utterance of the L-rd, and the plowman will encounter [the reaper]..." (Amos 9:13); "plowman" - this is Judah; "the reaper" (Amos 9:13) - this is Joseph, as it is stated: "Behold, we were binding sheaves" (Genesis 37:7). "And the treader [dorekh] of grapes" (Amos 9:13) - this is Judah; "For I will bend [darakhti] Judah as a bow for Me" (Zechariah 9:13). "The sower of seed [bemoshekh hazara]" (Amos 9:13) - this is Joseph, who drew the offspring [shemashakh ... zaro]

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

142 אלה תולדות יעקב יוסף

"אלה תולדות יעקב: יוסף". יעקב ויוסף הם עניין אחד.

Genesis 37:2 בראשית ל"ז:ב

אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־שִׁבְעָעָשָׂרָה שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת־אָחִיו בְּצֹאן וְהוּא נָעַר אֶת־בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נָשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבְכָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם:

These are the generations of Jacob. Joseph, being seventeen years old, was feeding the flock with his brethren, being still a lad even with the sons of Bilhah, and with the sons of

Zilpah, his father's wives; and Joseph brought evil report of them unto their father

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית לו, ב.

143 ובכה תבכה

חנה "התפללה על הוי' ובכתה בכי מר": הבכי מעלה את התפילה למעלה מהוי'.

I Samuel 1:10 שמואל א א':י

וְהִיא מָרַת נַפְשָׁהּ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־ה' וַיְכַה תִּבְכֶּה:

and she was in bitterness of soul—and prayed unto the L-RD, and wept sore

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

144 הוזהר על אמור (קא ע"א), שהטקסט מצטט במילים "כי עמך הסליחה".

Zohar, Emor 40:228-234 ספר הזוהר, אמור מ':רכ"ח-רל"ד

פסקה 11

145 בא יבא ברנה נושא אלומותיו

"הוא יבוא בוודאי ברנה, נושא את אלומותיו". הנשמה חוזרת מן התשובה ומביאה עמה אור רב יותר מזה שהורידה.

Psalms 126:6 תהילים קכ"ו:ו

הַלּוֹךְ יֵלֶךְ וַיְכַה נִשְׂא מִשְׁךְ־הַזֶּרַע בְּאִי־בֶא כְּרִנָּה נִשְׂא אֶלְמָתָיו:

Though he goeth on his way weeping that beareth the measure of seed, He shall come home with joy, bearing his sheaves

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

146 קחו עמכם דברים ושובו

"קחו עמכם דברים ושובו אל הוי'". את "הדברים" (דברים) מפרשים כ"דברים" הרבים שאליהם נמשך הוי'.

Hosea 14:3 הושע י"ד:ג

קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵלַי אֲמָרוּ אֵלָיו כְּלִי־תִשָּׂא עִוֹן וְקַח־טוֹב וְנִשְׁלָמָה פְּרִים שְׂפָתֵינוּ:

Take with you words, And return unto the L-RD; Say unto Him: 'Forgive all iniquity, And accept that which is good; So .will we render for bullocks the offering of our lips

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

147 ע"פ בשלח פרעה

המאמר "בשלח פרעה" פותח בפסוק "וזרעתיה לי בארץ" ובמאמר חז"ל שמי שזורע מידה אחת קוצר רבות: ישראל הם תבואתו של ה', שזורע בנלות כדי שגילוי אלקותו בעולם יגדל ויתרבה.

הערת קה"ת

תו"א סא, א.

148 וזרעתיה לי בארץ

"וזרעתיה לי בארץ". גלות ישראל נמשלה לזריעה, שמניבה תוספת.

Hosea 2:25 הושע ב':כ"ה

וְזִרְעָתִיהָ לִי בְּאֶרֶץ וְרַחֲמָתִי אֶת־לֹא רַחֲמָה וְאֶמְרָתִי לֹא־עָמִי עַמִּי־אֶתָּה וְהוּא יֹאמַר אֶלְקִי:

And I will sow her unto Me in the land; And I will have compassion upon her that had not obtained compassion; And I

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 12

153 מדבר בדורו של אליהו אתמול מבאישין דברים כנגדו

"הדברים נאמרו על דורו של אליהו: אתמול העלו עליו דברים מסריחים, באומרים: 'הבעל, ענני'; והיום הם מעלים דברים, באומרים: 'הוי' הוא האלקים, הוי' הוא האלקים'."

Kohelet Rabbah 10:2 קהלת רבה י"ב

... רבי כד הוה סליק בר נש לדינא קדמוהי אין הוה שמע לדינא הוה טבאות, ואי לא, הוה אמר לבר ביתה אשמיל לקה, והוה מכניז ומחמי לקה קטיף מן הדין גיסא. דבר אחר, לב חכם לימינו, זה יעקב, שנאמר (בראשית לא, יז): ויקם יעקב וישא את בניו ואת נשיו וגו'. ולב כסיל לשמאלו, זה עשו הרשע, שנאמר (בראשית לו, ו): ויקח עשו את נשיו ואת בניו.

The heart of the wise is to his right, and the heart of a fool is "to his left" (Ecclesiastes 10:2). "The heart of the wise is to his right..." - Rabbi Hanina bar Pappa said: [This is analogous] to two people who had two kor, one of wheat and one of barley. One of them said to the other: 'If yours is of barley mine is of wheat, and if mine is of wheat yours is of barley. In any ... case, I am taking the one of wheat.' So

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

154 יביע שמן רוקח

"זובי מוות מבאישים ומעלים שמן של רוקח." המדרש מפרש את הפועל השני כמתייחס לתורם של העם לשבח.

Ecclesiastes 10:1 קהלת י"א

זובי מות יבאיש יביע שמן רוקח יקר מחכמה מכבוד סכלות מעט:

Dead flies make the ointment of the perfumer fetid and putrid; So doth a little folly outweigh wisdom and honour

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

155 ריח בגדיו

"וירח את ריח בגדיו, ויברכהו." חז"ל שומעים במילה 'בגדיו' גם את המילה 'בוגדיו'.

Genesis 27:27 בראשית כ"ז

ויגש וישקלו וירח את ריח בגדיו ויברכהו ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה'

And he came near, and kissed him. And he smelled the smell of his raiment, and blessed him, and said: See, the smell of my son Is as the smell of a field which the L-RD hath blessed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

156 ריח בגדיו

המדרש מחיל את הביטוי "ריח בגדיו" על חוטאים ששבו, כגון יוסף משיאת ויקום איש צרורות.

Bereshit Rabbah 65:22 בראשית רבה ס"ה כ"ב

... את נושקני בקבורה, ואין אחר נושקני בקבורה. ויגש וישק לו וירח את ריח בגדיו אמר רבי יוחנן: אין לך דבר שריחו קשה מן השטף הזה של עזים, ואת אמרת וירח את ריח בגדיו ויברכהו?! אלא, בשעה שנכנס אבינו יעקב אצל אביו, נכנסה עמו גן עדן, הדא הוא דאמר לו:

will say to them that were not My people: 'Thou art My people'; And they shall say: 'Thou art my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

149 נטעתך שורק

"ואנכי נטעתך שורק כולו זרע אמת." הפסוק מובא בהקשר של זריעה וצמיחה.

Jeremiah 2:21 ירמיהו ב':כ"א

ואנכי נטעתך שורק כלה זרע אמת ואיה נהפכת לי סורי הגפן נכריה: Yet I had planted thee a noble vine, Wholly a right seed; How then art thou turned into the degenerate plant Of a strange ?vine unto Me

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

150 והנה אנחנו מאלמים אלומים

חלמו של יוסף: "והנה אנחנו מאלמים אלומים בתוך השדה." הפסוק מובא בקשר לאלומות שבמזמור.

Genesis 37:7 בראשית ל"ז

והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבכה והנה תסבינה אלמתיכם ותשתחווין לאלמתי:

for, behold, we were binding sheaves in the field, and, lo, my sheaf arose, and also stood upright; and, behold, your sheaves came round about, and bowed down to my sheaf

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

151 בכרמל יאמר כפול

מדרש אגדה של רש"י: בסיני נאמר "אנכי הוי' אלקיך"; בכרמל נאמר "הוי' הוא האלקים" כפול, בימי אליהו.

Rashi on Judges 5:3 רש"י על שופטים ה':ג

אנכי אנכי. כפול, שמעתי מדרש אגדה (ילקוט שמעוני ב מז) לא קפח הקדוש ברוך הוא שכר תבור וקרמל, שבאו למתן תורה לתת עליהם את התורה וחזרו בבשת הפנים, אמר להם הקדוש ברוך הוא, סוף שאני פורע לכם כפלים, נאמר בסיני (שמות כ:כ) אנכי ה' אלקיך, בתבור יאמר: אנכי אנכי. נאמר בסיני (שם) אנכי ה' אלקיך, בכרמל יאמר, כפול (מלכים א יח:לט) ה' הוא האלקים, ה' הוא האלקים, בימי אליהו:

I...I. The word is doubled. I have heard in the name of Midrash Agaddah: the Holy One blessed is He did not deny a reward for [Mount] Tovor and [Mount] Carmel, who came to the giving of Torah so that it might be given on them, and turned away in humiliation. The Holy One, blessed is He told them, "Eventually, I shall reward you doubly. At Sinai it is said, 'I am the L-rd your G-d;' at Tovor it shall be said, 'I...I.'

... At Sinai it is said, 'I am

Vocalized Edition (CCO) • The Metsudah Tanach series, Lakewood, N.J (CC-BY)

152 ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים

ההכרזה הכפולה בהר הכרמל, שהמאמר מסביר כשני פירושים של "הוי' הוא האלקים".

I Kings 18:39 מלכים א י"ח:ל"ט

וירא כל־העם ויפלו על־פניהם ויאמרו ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים:

And when all the people saw it, they fell on their faces; and they said: 'The L-RD, He is G-d; the L-RD, He is G-d

160 אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך

"אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני". התשובה מגיעה אל האנכי הכפול. בהערת קה"ת מובא ישעיהו א, יח, אך מילים אלו מופיעות בישיעהו מג, כה.

Isaiah 43:25 ישעיהו מ"ג:כ"ה

אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מוֹחֵה פִשְׁעֶיךָ לְמַעְנִי וְחַטֹּאתֶיךָ לֹא אֶזְכֹּר:

I, even I, am He that blotteth out thy transgressions for Mine own sake; And thy sins I will not remember

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

161 ממעמקים קראתיך

"ממעמקים קראתיך הוי". את לשון הרבים "מעמקים" מפרשים כשני עומקים שבלב.

Psalms 130:1 תהילים ק"ל:א

שִׁיר הַמַּעֲלֹת מִמַּעַמְקִים קִרְאתֶיךָ הוּא

A Song of Ascents. Out of the depths have I called Thee, O L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

162 בדי"ה כי המצוה הזאת

שם התשובה צריכה להגיע ל"אנכי", לעצמותו של הקב"ה, כדי להמשיך מחדש את שם הוי' ולהשלים את מה שהחטא החסיר. "ממעמקים" הוא בלשון רבים מפני שיש עומק למעלה מעומק בלב, והאמירה "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך" כופלת את "אנכי" כנגד שני מעמקי הלב האלה.

הערת קה"ת
לעיל פ' נצבים מה, ד.

פסקה 14

163 ועיין מענין תבור וכרמל ברבות ויחי רי"פ צ"ט

ההערה אומרת שאור התורה מפנה לכאן; עוד היא מציינת שדברי רבי יוסי הגלילי במדרש באים בעקבות הגמרא בפסחים (118א), האומרת שבשעת מתן תורה "ההרים רקדו".

הערת קה"ת

ר' יוסי הגלילי דרש כמ"ש בגמ' דפסחים [דק"ח, א] במ"ת כתיב ההרים רקדו. באוה"ת בראשית כרך א פד, ב מציינ' לכאן.

164 והוא כענין הנוכח בוח"א ויצא (דקנ"ח ע"א)

אור התורה מצטט את הזוהר: "כל אלה נקראים הרי בשמים; מכאן ולמטה נקראים הרי בתר, ככתוב ו'משם יפרד והיה לארבעה ראשים' — הרי הפירוד".

הערת קה"ת

"וכל הני אקרון הרי בשמים, מכאן ולתתא אקרון הרי בתר דכתיב ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים טורי דפרודא". — אוה"ת בראשית פ' לך לך כרך א פג, ב. וראה שם פד, ב. וראה גם תו"א קטז, ג.

165 הרי בתר

"עד שיפוח היום ונסו הצללים... דמה לך לצבי על הרי בתר".

Song of Songs 2:17 שיר השירים ב':י"ז

עד שִׁפּוּחַ הַיּוֹם וְנָסוּ הַצִּלְלִים כִּבְּמַהֲלָךְ דּוֹדִי לְצִבִּי אוֹ לְעֶפֶר הָאֲזִילִים עֲלֵי־הָרִי כְּתָר:

Until the day breathe, and the shadows flee away, Turn, my beloved, and be thou like a gazelle or a young hart Upon the mountains of spices

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ראה ריה בני כריח שדה. ובשעה שנכנס עשו אצל אביו, נכנסה עמו גיהנום, היך מה דאת אמר: (משלי כ): בא זדון ויבא קלון. דבר אחר: וירח את ריה בגדיו ויברכהו, כגון יוסף משיתא, ויקום איש צורות יוסף משיתא. בשעה שבקשו ...

He did not recognize him, because his hands were hairy "like the hands of his brother Esau, and he blessed him" (Genesis 27:23). "He did not recognize him" - when wicked people were produced from him, he [Isaac] did not recognize them. "His father Isaac said to him: Approach and kiss me, my son" (Genesis 27:26). "Approach and kiss me" - he said to him: 'You will be adjacent to me in burial, but no other will be adjacent to me in burial.' "He approached and ... kissed him, and he

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

פסקה 13

157 כשמן הטוב כו יורד על הזקן

"כמו השמן היקר שעל הראש, היורד על הזקן". כאן הוא מסמל את ההמשכה משלוש-עשרה מידות הרחמים.

Psalms 133:2 תהילים קל"ג:ב

כְּשֶׁמֶן הַטּוֹב עַל־הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל־הַזָּקֵן וְקוֹרְאָהֶרָן שִׁירְךָ עַל־פִּי מְדוּתָיו:

It is like the precious oil upon the head, Coming down upon the beard; Even Aaron's beard, That cometh down upon the collar of his garments

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

158 ובתבור נאמר ב"פ אנכי

המדרש של רש"י: בסני נאמר "אנכי הוי' אלקיך"; בתבור, בשירת דבורה, נאמר "אנכי, אנכי".

Rashi on Judges 5:3 רש"י על שופטים ה':ג

אֲנֹכִי אֲנֹכִי. כְּפֹל, שְׁמַעְתִּי מִדְּרַשׁ אֲגָדָה (ילקוט שמעוני ב מז) לֹא קִפַּח הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁכָּר תָּבוֹר וְכַרְמֶל, שֶׁבָּאוּ לְמַתָּן תּוֹרָה לְתַת עֲלֵיהֶם אֶת הַתּוֹרָה וְחִזְרוּ בְּבִשְׁת׃ הַפְּנִים, אֲמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, סוּף שֶׁאֵינִי פּוֹרֵעַ לָהֶם כְּפִלִּים, נֶאֱמַר בְּסִינִי (שמות כ:ב) אֲנֹכִי הוּא אֱלֹקֶיךָ, בְּתָבוֹר אֶמַר: אֲנֹכִי אֲנֹכִי. נֶאֱמַר בְּסִינִי (שם) אֲנֹכִי הוּא אֱלֹקֶיךָ, בְּכַרְמֶל אֶמַר, כְּפֹל (מלכים א יח:לט) הוּא הָאֱלֹקִים, הוּא הָאֱלֹקִים, בְּיַמִּי אֶלְיָהוּ: I...I. The word is doubled. I have heard in the name of Midrash Agaddah: the Holy One blessed is He did not deny a reward for [Mount] Tovor and [Mount] Carmel, who came to the giving of Torah so that it might be given on them, and turned away in humiliation. The Holy One, blessed is He told them, "Eventually, I shall reward you doubly. At Sinai it is said, 'I am the L-rd your G-d; 'at Tovor it shall be said, 'I...I.' ... At Sinai it is said, 'I am

Vocalized Edition (CCO) • The Metsudah Tanach series, Lakewood, N.J (CC-BY)

159 אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך

הערת קה"ת מפנה לIsaiah 1:18 למילים האלה.

Isaiah 1:18 ישעיהו א':י"ח

הערת קה"ת

ישעיהו א, יח.

ראה באוה"ת בראשית כרך א פד, ב והיו לארבעה ראשים אלו די מלכיות פישון זו בכל כו. והגם כי בזה"א פי ויצא קנ"ח פי דארבעה ראשים הם די חיות המרכבה כדלעיל היינו דלגבי אצ"י דאיהו וגרמוהי חד נקי עולם הבראיה עולם הפירוד . . אך כמו שנה"ב נמשכה ע"י ריבוי ההשתלשלות מבחי' פני שור שבמרכבה כך מבחי' די חיות שבבראיה נמשכו ע"י ריבוי השתלשלות מבחי' שמרי האופנים בחי' טורי דפרודא עכ"ל שם.

170 ובשה"ש ע"פ עד שיפוח היום

ההערה מציינת את מקומו של המדרש בסוף החלק השני, ואומרת שאור התורה על שיר השירים מפרש את "הרי בתר" כמתייחס לברית בין הבתרים וגם לביתר.

הערת קה"ת

סוף סעי' ב. וראה באוה"ת שה"ש כרך א ע' שנו דשם מפרש הרי בתר כאי על ברית בין הבתרים וגם כרך ביתר. וראה באוה"ת פי' לך לך פז, ב. פי' ואתחנן ע' קלח.

171 עד שיפוח היום

המדרש על "עד שיפוח היום", שהטקסט מצטט בהקשר של הרי בתר.

Shir HaShirim Rabbah 2:17 שיר השירים רבה כ"ז

עד שיפוח היום, רבי יודן ורבי ברכיה. רבי יודן אמר עד שאקנים פיה בליל של מלכיות, לא כבר הכנסתי פיה בליל של מצרים, שהיו ארבע מאות שנה, ועשיתים מאתים ועשר שנה. ונסו הצללים, לא כבר העברתי מהן שני צללים קשים, צל טיט ולבנים. רבי חלבו אמר (בראשית טו, יד): הגוי, וגם את הגוי, מצרים וארבע מלכיות. רבי יודן אמר גרות ועבדות וענוי בארץ לא להם, אפלו באיספטיה שלהן. סב דמה לך דודי לצבי, סוף שאני ...

Until the day is great and the shadows flee, turn, my beloved, and be like a gazelle or a fawn on the cleft mountains" (Song of Songs 2:17). "Until the day is great [sheya-fuah], Rabbi Yudan and Rabbi Berekhya, Rabbi Yudan said: Until I introduce a breeze [piha] into the night of the kingdoms. Did I not introduce a breeze into the night of Egypt, as it was four hundred years and I made them two hundred and ten? "And the shadows flee," did I not remove from ... them two

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

172 "ברח דודי ודמה לך לצבי... על הרי בשמים". זהו הפסוק האחרון בשיר השירים: העלייה לאחר התשובה היא בבחינת ריח.

Song of Songs 8:14 שיר השירים ח"י"ד

ברח דודי ודמה לך לצבי או לעפר האילים על הרי בשמים:

Make haste, my beloved, And be thou like to a gazelle or to a young hart Upon the mountains of spices

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

173 והריחו ביראת ה'

על הענף מגזע ישי נאמר: "והריחו ביראת הוי"'. הריח מבטא בחינה של תפיסה.

Isaiah 11:3 ישעיהו י"א:ג

והריחו ביראת ה' ולא ילמרא עיניו לשפוט ולא למשע אָנְיוּ יוֹכִיחַ:

And his delight shall be in the fear of the L-RD; And he shall not judge after the sight of his eyes, Neither decide after the hearing of his ears

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

166 הרי בתר שהם טורי דפרודא

הזוהר מכנה את המדרגות שלמטה "הרי בתר", הרים של פירוד, ומביא את הפסוק "ומשם ייפרד והיה לארבעה ראשים".

Zohar, Vayetzei 23:231-24:243 ספר זוהר, ויצא כ"ג:רל"א-כ"ד:רמ"ג while "the young thou mayest take unto thyself" in harmony with the verse: "For ask now of the days past, etc., and from the one end of heaven unto the other" (Ibid. 4, 22). Now, all these are called "mountains of spices", whereas all which is underneath is called "the mountains of separation", in allusion to the passage: "and from thence it was parted and became four heads" (Gen. 2, 10)

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

167 ומשם יפרד והי' לארבעה ראשים

"ונהר יוצא מעדן... ומשם ייפרד והיה לארבעה ראשים". זהו המקור להרים של פירוד.

Genesis 2:10 בראשית כ"י

וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת-הָעֵץ וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים:

And a river went out of Eden to water the garden; and from thence it was parted, and became four heads

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

בראשית ב, י.

168 ומשם יפרד והיו לארבעה ראשים

המדרש מפרש את ארבעת הראשים כארבע גלויות, החל מפישון, בכל.

Bereshit Rabbah 16:4 בראשית רבה ט"ז:ד

... עתיד הקדוש ברוך הוא להשקות כוס תרעלה לאומות, ממקום שהדין יוצא. מאי טעמא? ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן, ומשם יפרד והיה לדי נהרים אין כתיב כאן, אלא לדי ראשים, אלו די גלויות כנגד די ראשים. שם האחד פישון - זו בכל - על שם (חבוקק א) ופשו פרשיו הוא הסובב את כל ארץ החוילה, שעלה והקיף את כל ארץ ישראל, דכתיב ביה (תהלים מב): הוהילי לאלקים כי עוד אודנו. אשר שם הזהב, אלו דברי תורה, שהן נחמדן מזהב ומפז רב. וזהב הארץ ההיא טוב, מלמד שאין תורה ...

Rabbi Tanhum said in the name of Rabbi Yehoshua ben Levi: In the future, the Holy One blessed be He will give the nations to drink from the cup of terror, from the place from which justice [hadin] emerges. What is the source? "A river emerged from Eden [eden] to water the garden; and from there it parted" - "and became four rivers" is not written here, but rather, "and became four headwaters [rashim]" can also mean rulers. - these are the four kingdoms, which ... correspond to the four headwaters

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

169 ועיין ברבות בראשית פי"ו

אור התורה מיישב בין המדרש, המפרש את ארבעת הראשים כארבע המלכויות, לבין הזוהר, המפרש אותם כארבעת בעלי החיים שבמרכבה: ביחס לאצילות, שבה "איהו וגרמוהי חד", בריאה היא עולם הפירוד; וכשם שנפש הבהמית נמשכת מפני השור שבמרכבה, כך מארבעת בעלי החיים שבבראיה נמשכת פסולת האופנים — הרי הפירוד.

הערת קה"ת

179 הרים גבנונים מלשון או גבן או דק

רבי יוסי הגלילי: כשבא ה' לתת את התורה בסיני, התווכחו ההרים, ותבור וכרמל טענו כל אחד לזכותם; אמר להם ה': "כולכם גבנונים, כמו יאו גיבן או דק", ובהר בסיני.

Bereshit Rabbah 99:1 בראשית רבה צ"ט:א

(תהלים סח) למה תרצדון הרים גבנונים - ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא רבי יוסי הגלילי פתר קרא בהרים. בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני, היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו: זה אומר עלי התורה ניתנת, וזה אומר עלי התורה ניתנת. תבור בא מבית אלים וכרמל מאספמיה, הה"ד (ירמיה מו): חי אני נאם ה' וגו', כי כתבור בהרים. זה אומר: אני נקראתי! וזה אומר: אני נקראתי! אמר הקדוש ברוך הוא: למה תרצדון הרים וגו', כולכם הרים, אלא כולכם גבנונים, היך מה דאת אמר: (ויקרא כא): או גבן, או דק. כולכם, ...

Why are you agitated [teratzedum], ridged [gavnunim]“ mountains?” (Psalms 68:17) - Rabbi Yosei HaGelili and Rabbi Akiva: Rabbi Yosei HaGelili interpreted the verse regarding mountains. When the Holy One blessed be He came to give the Torah at Sinai, the mountains were running and contending with one another. This one was saying: ‘The Torah will be given upon me,’ and that one was saying: ‘The Torah will be given upon me.’ Tavor came from Beit Elim, Carmel from Aspamya. That is what is written: “As I live, the ... utterance of

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

180 "למה תרצדון הרים גבנונים?" קול מן השמים אמר להם: "כולכם בעלי מום לעומת סיני", וקושר בין "גבנונים" לבין המום "גיבן". רב אשי לומד מכאן שאדם גאוותן הוא בעל מום.

Megillah 29a:10 מגילה כ"ט א:י

דרש בר קפרא, מאי דכתיב: "למה תרצדון הרים גבנונים", יצתה בת קול ואמרה להם: למה תרצו דין עם סיני? כולכם בעלי מומים אתם אצל סיני. כתיב הקא: "גבנונים", וכתוב ה"ם: "או גבן או דק". אמר רב אשי: שמע מינה האי מאן דיהיר — בעל מום הוא.

Bar Kappara gave the following exposition: What is the meaning of the verse, "Why do you look askance [terazedun], mountains of peaks (gavnunim)" (Psalms 68:18). A bat kol (heavenly voice) went forth and said to them: Why do ye desire litigation [tirzu din] with Sinai? You are all full of blemishes as compared with Sinai. It is written here "gavnunim," and it is written elsewhere "or hump-backed [gibben] or a dwarf" (Leviticus 21:20). Ashi observed: You can learn from this that if a man is arrogant, ... this is a blemish

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Daf Shevui (CCO)

181 תמים תהיה

"תמים תהיה עם הוי' אלקיך". המאמר המצוטט מפרש זאת כשלמות בקיום כל המצוות.

Deuteronomy 18:13 דברים י"ח:י"ג

תמים תהיה עם ה' אלקיך:

.Thou shalt be whole-hearted with the L-RD thy G-d

174 דהוא חליש וזעיר מכל טוריאי

התרגום: תבור, חרמון וכרמל התווכחו על השכינה, אך היא שרתה על הר סיני, "שהוא נמוך וקטן מכל ההרים".

Targum Jonathan on Judges 5:5 תרגום יונתן על שופטים ה:ה

טוריא ועו מן קדם יי טורא דתבור טורא דחרמון וטורא דכרמלא מתרגשין דין עם דין ואמרין דין לדין דין אמר עלי תשרי שכןתיה ולי חזא ודין לדין אמר עלי תשרי שכןתיה ולי חזא אשרי שכןתיה על טורא דסיני דהוא חלש וזעיר מכל טוריא דין סיני מתרגיף ומתרגיש וסליק תנניה פתננא דאתונא מן קדם דאתגלי עלוהי קרא דיי אלקה דישראל:

Mikraot Gedolot (Public Domain)

175 ונפשי כעפר לכל תהי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
תפלת אלקי נצור.

176 ונפשי כעפר לכל תהיה

מתוך תפילתו של מר בריה דרבינא, הנאמרת בסיום תפילת העמידה: "ותהי נפשי כעפר לכל, פתח לבי בתורתך". הענווה פותחת את הלב לתורה.

Berakhot 17a:4 ברכות י"ז א:ד

מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה אמר הכי: "אלקי, נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה, ולמקללי נפשי תדום, ונפשי כעפר לכל תהיה. פתח לבי בתורתך, ובמצותיך תרדוף נפשי. ותצילני מפגע רע, מיצר הרע, ומאשה רעה, ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם. וכל החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מהשבותם. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי".

Mar b. Kabina used to add at the conclusion of his prayer : O my G-d ! (Guard my tongue from evil and my lips from speaking guile ; and to such as curse me let my soul be dumb, yea, let my soul be unto all as the dust. Open my heart to Thy Torah, and let my soul pursue Thy commandments. And do Thou deliver me from mishap, from the evil impulse, and from an evil woman and all evil which breaks ... forth to come upon the world

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

177 הרי תבור וכרמל נקי הרים גבנונים

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת
ראה תרגום לתהלים סח, טז-יז.

178 הרים גבנונים

"למה תרצדון הרים גבנונים, ההר שחמד ה' לשבתו?" זהו הפסוק שעליו מבוססים המדרש והתלמוד.

Psalms 68:17 תהילים ס"ח:י"ז

למה תרצדון הרים גבננים הָהָר שֶׁחָמַדְתָּ לְשִׁכְתּוֹ אֱהִי־יֵשֶׁבֶן לְנִצְחָה: Why look ye askance, ye mountains of peaks, At the mountain which G-d hath desired for His abode? Yea, the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

182 או גבן או דק

בין המומים הפוסלים כהן: "או גבן או דק". בהערת קה"ת מצוין 21:1; המילים האלה מופיעות ב'21:20.

Leviticus 21:20 ויקרא כ"א:כי

או־גִבֵּן או־דֶק או תִּבְלָל בְּעֵינָיו או גֵּרֵב או יִלְפֹת או מְרוּחַ אֶשֶׁף:
or crook-backed, or a dwarf, or that hath his eye overspread,
;or is scabbed, or scurvy, or hath his stones crushed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ויקרא כא, א.

183 במקום שבע"ת עומדין

רבי אבהו: "במקום שבעלי תשובה עומדין, צדיקים גמורים אינם עומדין".

Berakhot 34b:22-23 ברכות ל"ד ב:כ"ב-כ"ג

ופליגא דרבי אבהו, דאמר רבי אבהו: מקום שבועלי תשובה עומדין — צדיקים גמורים אינם עומדין, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק ולקרוב". "לרחוק" ברישא, והדר "לקרוב". ורבי יוחנן אמר לה: מאי "רחוק" — שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא. ומאי "קרוב" — שהיה קרוב לדבר עבירה, ונתרחק ממנו השתא.

This is at variance with the opinion of R. Abbahu who said : The place which the penitent occupy, the perfectly righteous are unable to occupy ; as it is said, "Peace, peace to him that is far off and to him that is near" — "to him that is far off [from G-d]" first, and then "to him that is near." But R. Johanan can reply : What means "To him that is far off"? To him who was far off from transgression from the first ; and ... what

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ברכות לד, ב.

פסוק 15

184 והנה סולם מוצב ארצה

חלמו של יעקב: "והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה".

Genesis 28:12 בראשית כ"ח:י"ב

וַיַּחְלֵם וְהִנֵּה סֹלֶם מֻצָּב אֶרֶץ וּרְאִשׁוֹ מֵגִיעַ הַשָּׁמַיִמָּה וְהִנֵּה מַלְאָכֵי אֱלֹקִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ:

And he dreamed, and behold a ladder set up on the earth, and the top of it reached to heaven; and behold the angels of G-d ascending and descending on it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

185 וברכות פ' ויצא פס"ח . . זה סיני

ההערה מפנה לאור התורה לנוסח המדרש הזה.

הערת קה"ת

ראה הלשון באוה"ת פ' פנחס ע' אקכב.

186 והנה סולם מוצב ארצה כו זה סיני

"והנה סולם" — זה סיני. "מוצב ארצה" — "ויתיצבו בתחתית ההר".

"וראשו מגיע השמימה" — "וההר בוער באש עד לב השמים".

Bereshit Rabbah 68:12 בראשית רבה ס"ח:י"ב

ויחלום והנה סולם - אמר ר' אבהו: דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. חד בר נש אול לגבי רבי יוסי בר חלפתא. אמר ליה: חמית בחלמי, אמרין לי: אול סב פועליא דאבוך מן קפודקיא. אמר לו: ואול אבוך לקפודקיא מן יומיה? אמר לו: לא! אמר לו: זיל מני כי שריי בכרסא דביתך את משכח ליה. אמר לו: לית בהון כ! אמר לו: ואי לית בהון כ, מני מן ראשיהון לסופיהון, ומן סופיהון לראשיהון ואת משכח. אול מנא ואשכח כן. ומנין יליף לה ר' יוסי בר חלפתא מן קפודקיא. תני

בר ...

He dreamed, and behold, a ladder was set on the earth, its top was reaching the heavens, and behold, the angels of G-d were ascending and descending on it" (Genesis 28:12). "He dreamed, and behold, a ladder" - Rabbi Abbahu said: The content of dreams has no effect.). There was a certain person who came before Rabbi Yosei bar Halapta. He said to him: 'I saw in my dream that they were saying to me: Go and inherit your father's business in Cappadocia.' He said to ... him: 'Has your father

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

187 אם יהיה אלקים עמדי

נדרו של יעקב, המסתיים במילים "והיה הוי' לי לאלקים". העלייה המדורגת של הצדיקים.

Genesis 28:20-21 בראשית כ"ח:כ"א-כ"ב

וַיֹּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי וְשָׁמְרֵנִי בְּדַרְךָ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַתְּ לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לִלְבָּשׁ: וְשָׁכַנְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹקִים:

And Jacob vowed a vow, saying: 'If G-d will be with me, and will keep me in this way that I go, and will give me bread to eat, and raiment to put on, so that I come back to my father's house in peace, then shall the L-RD be my G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוק 16

188 מי יעלה לנו השמימה

"אין היא בשמים, לאמור: מי יעלה לנו השמימה ויביא אותה אלינו?" כאן מדובר במצוות התשובה.

Deuteronomy 30:12 דברים ל':י"ב

לֹא בַשָּׁמַיִם הוּא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה־לָנוּ הַשָּׁמַיִמָּה וְיִקְחֶהָ לָנוּ וְנִשְׁמַעְנָהּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה:

It is not in heaven, that thou shouldest say: 'Who shall go up for us to heaven, and bring it unto us, and make us to hear it?' it, that we may do it

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ל, יב.

189 כל ימיו בתשובה

רבי אליעזר אומר: "שוב יום אחד לפני מיתתך", ומאחר שאדם עשוי למות מחר, "כל ימיו בתשובה".

Shabbat 153a שבת קנ"ג א

190 ותתצב אחותו מרחוק

"ותתצב אחותו מרחוק, לדעה מה יעשה לו". המרחק של מרים הוא דימוי לענווה.

Exodus 2:4 שמות ב:ד

ותתצב אחותו מרחק לדעה מה יעשה לו:

And his sister stood afar off, to know what would be done to him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
שמות ב, ד.

191 מרחוק ה' נראה לי

"מרחוק הוי' נראה לי". תחושת המרחק שייכת למי שקרוב. בהערת קה"ת מצוין 31:2; לפי המספור של ספריא זהו 31:3.

Jeremiah 31:3 ירמיהו ל"א:ג

מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך עליכן משכתיך חסד:

From afar the L-RD appeared unto me. 'Yea, I have loved' thee with an everlasting love; Therefore with affection have I drawn thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמיה לא, ב. ועי' באגה"ק (סי' ב) קטנתי. [כ].

פסקה 17

192 ומאריך באחד

סומכוס: "כל המאריך באחד, מאריכין לו ימיו ושנותיו"; ורבי ירמיה: לאחר שהמלכת אותו למעלה, למטה ובארבע רוחות השמים, אין צורך ביותר מכך.

Berakhot 13b:14-15 ברכות י"ג ב:י"ד-ט"ו

תנאי סומכוס אומר: כל המאריך ב"אחד", מאריכין לו ימיו ושנותיו. אמר רב אחא בר יעקב: ובדלית. אמר רב אשי: ובלבד שלא יחטוף בתי. רבי ירמיה הנה יתיב קמיה דרבי [חייא בר אבא], תזיה דהנה מאריך טובא, אמר לקה: כיון דאמליכתי למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים — תו לא צריכת.

There is a teaching : Symmachus says : Whoever prolongs the pronunciation of the word ehad "one," his days and years are prolonged for him. Rab Aha b. Jacob said : Especially the letter D. Rab Ashe said: Only he must not slur over the letter H. R. Jeremiah was sitting in the presence of R. Hiyya b. Abba, and noticed that he prolonged [the word ehad] exceedingly. He said to him : So long as thou hast proclaimed His Kingship above and below and the four winds of ... ,heaven

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

הערת קה"ת

ראה ברכות יג, ב.

193 ע"פ מה טובו

שם שלוש התשובות מתאימות לנשמות של עשיה, יצירה ובריאה, כלומר לנפש, לרוח ולנשמה: התשובה הראשונה, עזיבת הרע, שייכת לנפש; והשלישית, הנובעת מעומק הלב ממש, שייכת לנשמה, משום שהפגמים הקלים של הצדיקים הגמורים מויקים יותר מחטאים חמורים של אנשים פשוטים. לכן גם הם זקוקים לתשובה.

הערת קה"ת
לעיל פי בלק.

194 תלת דרגין מתקשרין דא בדא

הוזהר על אחרי: שלוש דרגות קשורות זו בזו — הקדוש ברוך הוא, התורה וישראל, וכל אחת מהן נסתרת וגם גלויה.

Zohar, Achrei Mot 49:296-50:305 ספר זוהר, אחרי מות מ"ט:רצ"ו-נ"ה

And Israel themselves are in two grades, corresponding to the two grades of the Torah, the disclosed and the undisclosed. To all who have been circumcised and stamped with the holy impress, we impart those things in the Torah which are on the surface, the letters and the plain contents and the precepts, and no more. This is indicated in the words, "He telleth his words to Jacob

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

195 בביאור ע"פ ולא תשכית

שם מוסבר דברי הוזהר "שלוש מדרגות מתקשרות זו בזו" — הקדוש ברוך הוא, התורה וישראל: התורה היא הממוצע הקושר את נשמות ישראל לה; וכיוון שהיא ממוצע, יש בה שתי בחינות, נסתרת וגלויה. הפנימיות הנסתרת שבה קושרת את פנימיות הנשמה לפנימיות האלקות. לאחר מכן הקטע מפנה בחזרה למאמר הזה, "שובה ישראל".

הערת קה"ת

לעיל פי ויקרא ה, ג.

196 שובה ישראל

"שובה ישראל עד הוי' אלקיך". הפסוק הפותח את המאמר, הנקרא כאן כעת כקריאה לשוב למדרגת ישראל.

Hosea 14:2 הושע י"ד:ב

שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך:

Return, O Israel, unto the L-RD thy G-d; For thou hast stumbled in thine iniquity

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

197 שמע ישראל

"שמע ישראל, הוי' אלקינו, הוי' אחד". קריאת שמע פונה לישראל, המדרגה הפנימית של יעקב.

Deuteronomy 6:4 דברים ו:ד

שמע ישראל אלקינו Havayah אֵלֶיךָ:

.HEAR, O ISRAEL: THE L-RD OUR GOD, THE L-RD IS ONE

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו וההערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Townsend 1989 translation of Midrash Tanhuma, S. Buber Recension, edited and supplemented by R. Francis Nataf (CC-BY); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); Vocalized Edition (CC0); The Metsudah Tanach series, Lakewood, N.J (CC-BY); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Torat Emet 363 (Public Domain); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain); Daat Shemot Rabbah (Public Domain); Mikraot Gedolot (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Daf Shevui (CC0)

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם. בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309) [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיוזם חינמי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/shabbos-shuvah/1/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק